

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

ANDRA ÅRGÅNGEN.

Andra häftet.

Innehåll:

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

EN QVINNAS TANKAR RÖRANDE QVINNAN.

Under denna titel har i England utkommit ett förtjenstfullt arbete, på hvilket vi önska fästa våra läsares uppmärksamhet. Författarinnan, *Miss Mulock*, har genom sina romaner »*John Halifax, Gentleman*», »*The Head of the family*», m. fl, gjort sig känd och omtyckt, icke endast inom sitt fädernesland, utan öfver allt, der Engelsk litteratur är känd och älskad, och der den Tauchnitzska editionens välbekanta små gula volymer årligen utdela dess nya skatter, likt beställsamma småsvenner, hvilka, på sin rika herres befallning, till de obemedlade utdela hans öfverflöd. Såsom romanförfattarinna utmärker sig *Miss Mulock* synnerligast genom ett på en gång behagligt och energiskt språk, ett lifligt och åskådligt sätt att berätta, samt genom en kännedom af den menckliga naturen, som ger hennes karaktersskildringar, äfven då de äro idealiserade, den grund af sanning, den pregel af verklighet, eller åtminstone sannolikhet, som fordras af hvarje diktens och konstens alster, om de ej skola nedsjunka till blotta bizarrerier eller upplösas i sväfvande, formlösa dröm- eller skenbilder, påminnande om de andeväsen, hvilka, utan kropp och utan själ, sägas sväfva mellan jord och himmel och tillhöra ingendera. Denna menniskokännedom — önskvärd för diktaren, men fullkomligt outhärlig för den, hvilken skrifer om i verkligheten existerande förhållanden och personligheter — har måhända hos *Miss Mulock* aldrig gjort sig i så hög grad gällande, som vid författandet af det ofvan nämnda arbetet »*A womans thoughts about Women*»*). Hvarje sida deraf intygar huru väl hon känner, huru djupt hon studerat sina medsystrar — deras fel och svagheter, så väl som deras dygder och förtjenster, deras små så väl som stora anlag, och knappast skall väl någon af dem lyssna till dessa hennes »*Tankar*» utan att till viss grad deruti kunna spegla sig sjelfva. Vi hafva trott, att en blick uti en dylik »reflexions-spegel», ehuru de bilder, den återgifver, äro hemtade från ett annat land än vårt, ej skulle vara utan sin nytta för våra läsarinnor och för svenskorna i allmänhet. Vi hafva derföre ombesörjt en bearbetning af boken, lämpad efter svenska

*) Ursprungligen skriferet för en af Englands mest spridda tidskrifter »*Chambers Journal*» har det dock sedan utkommit i flere upplagor, senast i Leipzig 1860.

förhållanden, hvilken vi önskade kunna utgifva såsom ett supplement till tidskriften*), samt meddela våra läsare här nedan en af de uppsatser den innehåller, för att sålunda gifva dem tillfälle att på förhand bedöma bokens värde. Blotta innehållsförteckningen**) angifver tillräckligt huru mångsidigt ämnet blifvit uppfattadt och framställt, och ehuru författarinnan säger sig med dessa »tankar» egentligen afse den ogifta qvinnan, »tillhörande de surnumeraira klasser, hvilka enligt statsekonomernas utsago med hvarje år blifva allt talrikare och hvilka i främsta rummet behöfva råd och deltagande», egnar hon dock många hjertliga ord, mången allvarlig uppmaning och varning, månet klokt råd äfven åt makar och mödrar, både i hvad som omedelbarligen rör dem sjelfva, men isynnerhet med afseende på deras döttrars uppfostran. Vi tro oss således obetingadt kunna rekommendera boken till alla våra läsarinor, de gifta så väl som de ogifta.

Den svenska bearbetningen har blifvit gjord med möjligaste samvetsgrannhet och med den hjertligaste önskan att kunna gagna. Ehuru en noggrann jernföreläsnare fåfängt skall söka en bokstafsig översättning af originalet, hvars språk, tvärtemot författarinnans vanliga, förefaller något tungt och oklart, samt, ehuru stundom lifvadt af torroliga infall, dock ofta synes sträft och ibland affekterande en viss vårdslöshet, hoppas vi dock att ingen af dess kärnfriska tankar, af dess ljusa, kloka och menniskoälskande idéer, vid bearbetningen gått förlorad. För öfrigt kunna vi endast af varmaste hjerta instämning i de ord, hvarmed den engelska författarinnan avslutar det korta företalet till sin bok:

”Den gode tänkar’n godt kan göra

”Och Gud hans bön om hjälp skall höra;

”Ty intet godt verk jorden bär,

”Hvars grund ej goda tankar är.”

*) De resp. prenumeranter, som önska erhålla detta supplement, hvarå priset, för cirka 8 à 9 ark, blir högst 1 Rdr, torde, inom nästkommande Januari månad, hos redaktionen anmäla sig såsom *subskribenter* derå. Ifall tillräckligt många såtunda antecknat sig, för att göra det möjligt att utan förlust verkställa planen, kommer boken att i början af nästa år utgifvas, då resp. subskribenter i närmaste bokhandel kunna uttaga samt liqvidera de subskriberade exemplaren.

**) Kap. 1. Något att göra. — 2. Sjelfständighet. — 3. Qvinliga yæten. — 4. Qvinliga handverk. — 5. Husmodren. — 6. Qvinnans vänskap. — 7. Lyckliga och olyckliga qvinnor. — 8. Verldsdamen. — 9. Fallna qvinnor. — 10. Qvinnan då hon åldras.

»I det motto, jag valt, innefattas bokens både ändamål och företal. Hade den ej blifvit påbörjad och fullbordad med uppriktighet, sorgfällighet och en bäfvande känsla af allt hvad den möjligen kan komma att uträtta eller lemna ogjordt; och ansåge jag den ej till viss grad vara en god bok, i stånd att verka något godt, skulle jag aldrig hafva skrivit eller utgifvit den. Huru mycket eller huru litet godt den kan komma att verka åligger ej mig att bedöma; men jag hoppas att arbetet skall bära vittne om lika mycken ödmjukhet som samvetsgrannhet.»

Så långt den engelska författarinnan; vi tillägga:

»Mätte en högre hand välsigna verket!»

LYCKLIGA OCH OLYCKLIGA QVINNOR.

(Fritt efter *Miss Mulock*).

Må läsaren bereda sig på att detta blir en »sentimental» afhandling. De som hafva något att invända häremot, och de, som påstå att mina »*tankar om qvinnan*» ej äro nogpraktiska, göra bäst i att hoppa öfver det kapitel, som här följer, emedan det handlar om väsendtligen opraktiska föremål, omöjliga att väga och mäta, att definiera och analysera, och dock i sig sjelfva lika oskiljaktiga från verkligheten, som den luft vi andas, det sol-ljus vi älska — föremål, som hvarken kunna fattas med handen eller skådas med ögonen och som dock utgöra, så att säga, sjelfva quintessensen af vårt lif.

Sällheten! kan någon menniska åtaga sig att för en annan definiera den? Åtskilliga det förflutna århundradets poeter hafva egnat mer och mindre långdragna oden åt sällheten, och en engelsk författarinna, den hjertans beskedliga *Hannah More*, föranstaltade ett »sökande,» derefter — ett skriftligt sökande n. b. — i form af en utomordentligt korrekt och elegant skriven liten nätt dram, hvilken — då alla de handlande personerna äro fruntimmer och hela stycket från början till slut icke innehåller en skymt af kärlek — förmodligen ännu med stor *éclat* uppföres i flickpensioner af den gamla skolan. Intrigen utgöres, om jag mins rätt, af en äldre dam, som under många och långa visa tal sätter sig i spetsen för fyra eller fem yngre, för att börja det oförgätliga sökandet; men om

de någonsin funno sällheten, och hur den såg ut, när de fingo rätt derpå — det är jag icke i stånd att minnas.

Låtom oss hoppas, att de äro få, som med den förträffliga *Hannah More* våga framkasta ens den första enkla frågan: hvad är sällhet? — en fråga, hvilken den fromma själen nu först torde vara i stånd att besvara.

Jag räds, att den oundvikliga slutsats, hvartill vi alla måste komma, är den, att sällheten i detta lifvet är något fullkomligt omöjligt att definiera; att handgripligen fatta den är lika litet möjligt som att gripa solen på fästet eller månstrålarne i vattnet. Vi kunna känna den genomtränga hela vårt inre väsende med värma och styrka; vi kunna se den svagt återspeglad från andra, eller vi kunna, vid dess totala frånvaro, lära uppskatta hvad lycka är genom erfarenheten af dess motsats. Men jag betvivlar att någon qvinna åtrått, filosoferat öfver — eller — (ursäkt *Hannah More!*) — börjat systematiskt söka sällheten och någonsin ernått den. Ty sällheten är intet *mål* — den är blott ett medel, ett tillbehör, en följd. Den Allsmäktige sjelf kan aldrig, om ej af sådana, som i den egna menckliga sjelfviskheten se en typ för gudomligheten, antagas i evigheters evighet egna sig endast åt åskådningen af sin egen oändliga salighet, om ej denna vore liktydig med Hans oändliga förbarmande och kärlek.

Hvar och en, som begifver sig ut i lifvet med den tanken att sällheten är tillvarons högsta goda, skall otvifvelaktigt finna sig hafva begått ett lika stort misstag, som då hon i barndomen gråtande ropade efter månan, hvilken hon dock ej kunde få fatt, om hon gret aldrig så mycket. Och likväl är månan lika god för det — och en *verklig*, en ovedersägligt existerande måne sedan, som ger oss ämne till mången poetisk dröm, lyser oss på mången ljuf vandring, till dess han en gång uppgår öfver våra grafvar, och lyser för en ny generation.

Lyckliga och olyckliga qvinnor — adjectiverne lämpade mindre på omständigheterna än på karakteren, såsom enda möjliga sättet att bilda sig ett omdöme i ämnet — huru svårt att rätt förstå och att opartiskt bedöma dem! Blott ett är här vid lag rätt klart, fruktar jag, och det är vissheten, att ett stort öfverskott af olycka verkligen finnes till bland qvinnorna: — olycka, icke blott en följd af yttre omständigheter, men en själen, en sinnets inneböende olycka — ett tillstånd, ofta lika oförklarligt som onaturligt, och som gifver sig luft i de otaliga sinnesstämningens och lynnets fel, hvilka härleda sig, icke af någon inrotad last, men helt enkelt deraf att individen icke är lycklig.

Möjligen är qvinnan mer än mannen utsatt för denna bedröfliga själsförmörkelse — detta tillstånd midtemellan dag och natt. Mannen blir poetiskt förtviflad, blir misanthrop och människohatare, eller tillintetgöres han på en gång af någon stor olycka, drifves till vansinne eller lockas att sjelsvilligt draga sig ur spelet medelst en kula eller ett opii-pulver; men sällan framläpar han år efter år under »nervlidande, tungsinthet» och alla andra varieteter af den sinnets och lynnets sjuklighet, som gör mången qvinna till en plåga för sig sjelf och en börda för sin omgifning.

Hvarför är det så? och är det oundvikligt? Hvar och en, som i aldrig så ringa mån skulle kunna besvara denna fråga, skulle derigenom bidra till att mildra ett stort ondt — större än många andra olyckor, som, emedan de äro sociala och praktiska, intaga, ytligt betraktade, ett större rum på förteckningen öfver de lidanden och missförhållanden, för hvilka qvinnan är utsatt.

Tvifvelsutän, och ehuru opoetisk en sådan åsigt än må förefalla, ligger upphofvet till mångens tungsinthet i fysisk sjuklighet; eller rättare i förlusten af det kroppens friska helso-skick, som, under civilisationens nuvarande ståndpunkt, (vida skiljd från ett naturenligt tillstånd,) endast kan bibehållas genom individens kunskap om, och iakttagande af helsolärans vanliga lagar — en kunskap, som tycks vara den allra sista, man vanligen tänker på att meddela qvinnan. De dagliga och oundgängliga behofven af vatten, frisk luft, lämplig klädedrägt, sund föda och sömn, samt den ändamålsenliga fördelningen af allt detta, hvarförutan ingen menskelig varelse kan antagas lefva frisk och lycklig, äro ämnen, hvilkas beklagliga försummande endast finner sin ursäkt i en ännu beklagligare okunnighet — en okunnighet, hvilken är så mycket värre, som den i allmänhet är helt omedveten.

Säg en ung flicka, att vatten hvarenda morgon, ju kallare desto bättre, är nödvändigt för hvarje por i hennes fina skinn; att måttlig rörelse i fria luften samt en viss regelbundenhet i måltider, sömn, arbete och nöjen äro nödvändiga för hennes så väl andeliga som fysiska helsa; att inhemtandet af en tillbörlig insigt i helsoläran, och synnerligast af lagarne rörande hennes egen andeliga och fysiska tillvaro, borde ingå i hennes uppfostran: säg henne detta, och hon skall antingen stirra på dig ur stånd att begripa hvad du menar, taga en förnärmad uppsyn, som om du hade sagt något »opassande» eller också näbbigt svara: »ja visst; allt det der vet jag ju förut.»

Men hvartill tjenar det att hon vet det, då hon ligger till kl. 10 på förmiddagen och ej går till sängs förr än kl. 1 om natten;

då hon äter all möjlig blandning af mat på alla möjliga oregelbundna tider; då hon fasar vid att glänta på sitt sängkamarfönster eller att bli litet våt af regn, men icke destomindre sitter hela dagen invid kakelugnen klädd i en höghalsad ylleklädning, och far bort om aftonen i florsklädning — blott allt för mycket uringad; då hon går ute hela vintern i tunna skodon, öppna ärmor och en fladdrande kappa, som fångar alla vindar, och likväl undrar att hon ständigt förkyler sig; medan hon deremot sommartiden hänger på sig fyra vida kjortlar, den ena öfver den andra, och dock förundrar sig öfver att hon så snart blir trött och varm! Sannerligen, en gammaldags klok och förnuftig menniska, som vet huru mycket denna — och tyvärr! icke blott denna — generations helsa, lycka och allmänna välbefinnande bero af dessa älskvärda, intagande och förtrollande unga tokor — sannerligen man kan undgå att dagligen förargas på dem.

Ehuru förödmjukande för de poetiska theoretici, som, i trots af alla naturens lagar, vilja göra själen helt och hållet oberoende af kroppen, — förgätande att, om så vore, dess timliga pröfning i kroppens sällskap skulle varit fullkomligt öfverflödig — är det dock ett obestridligt faktum, att en sund själ fordrar en sund kropp, och att ett af de första vilkoren för att vara lycklig är *en god helsa*; men som närvarande uppsats ej är ämnad till någon afhandling i helseläran, för jag göra klokast i att här lemna ämnet.

Öfvergå vi nu till betraktande af själens helsoskick, så öppnar sig ett perspektiv af elände, så ändlöst, att man nästan bäfvar för att närmare betrakta detsamma. Tallösa, och långt öfverstigande menisklig förmåga att räkna eller bedöma, äro orsakerna till den tungsinthet, som kommer af själslidande. Mången gång har den sin rot i verkliga sorger, olyckor och hemsökelse, hvilkas djup ingen förmår att mäta, hvilkas förkrossande kraft ingen vågar beräkna. Men det är ej om dessa jag ville tala; ord vore här lika gagnlösa som förmätna. Jag ville blott i förbigående påpeka människornas sätt att behandla verkligt sörjande personer. Vanligen användes härvid, utan afseende på olika lynnen och karakterer, en och samma method, lika oriktig när den lyckas, som grym när den förfelar sin åsyftade verkan. Denna method består uti att, dels med moraler och föreställningar, dels med påtrugade nöjen, söka *förströ* sorgen. Den är oriktig när den lyckas, ty sorgen har ej blifvit oss sänd för att förskingras; den är en Guds aga, ej ämnad att blott för ögonblicket svida och sedan förgätas, utan att ingå i sjelfva vårt innersta med renande och

helgande, om ock till en början förtärande, kraft, såsom elden fordom nedföll från himlen för att rena de gamles offer.

»Allt är redo. Se min egen viljas

»Vilda, skygga dusva hvilas så stilla,

»Tyst, med bundna vingar och klappande hjerta,

»Gud! på ditt altar.

»Herre! tänd med himmelens eld ditt offer:

»Dig jag förbidar!»

Å andra sidan är metoden grym om den förgäfvades användes. Om vänner och anhöriga i välment, men otidig, ifver äflas att vilja förelägga sorgen tid och rum, att fordra det med »krusfloret» äfven den djupaste saknaden må afläggas och att, med den svarta skruden, äfven hjertats sorgedok må inläggas och förvaras i den stora »malkistan» till nästa dödsfall i släkten. — Om, såsom blott allt för ofta är händelsen, köld och missnöje följa på dylika fåfänga föreställningar, då händer att den sista villan blir värre än den första; då alstras en bitterhet i själen, som motverkar sorgen »efter Guds sinne», en motspänstighet i hjertat, som kommer det att fasthålla sin sorg likt en skatt, hvilken man med orätt vill beröfva det; då uppstå dessa qvaffulla missförstånd, som råga den redan bräddfulla kalken och, till sorgen öfver de döde, äfven lägga förlusten af ännu lefvande vänner.

Det heter, att Herran mildrar vinden för de klippta lammen — skulle vi då ej mildra våra lynnens skarpa vindkast för en sörjande vän? Den *Himmelske* Fadren säger: »kommer till mig J alle, som ären bedröfvade» — skulle då en jordisk fader med köld och liknöjdhet skjuta ifrån sig en bedröfvad dotter, för det hon ej förmår lämpa sin sorg efter samma tid och mått som han? *Guds* Son vädjar till lärjungens kärlek och fördragsamhet med de till hjertat gående orden: »Se din moder!» skulle då en jordisk moder icke hafva fördrag med ett sörjande barn? . . . . Jag lemnar åt läsaren att sjelf besvara dessa frågor, (och handla derefter) ty jag har redan för långt aflägsnat mig från mitt egentliga ämne, hvilket var, icke den verkliga sorgen, utan den sinnesförfattning, hvilken — stundom qvardröjande, likt dyningar efter någon förhärjande storm, som öfvergått själen, stundom härledande sig från rent af inbillade sorger — vanligen benämnes »ett olyckligt lynne.»

Dess upphof är af mångfaldigt olika beskaffenhet, men kan hos kvinnan oftast spåras i någonting, som har sammanhang med hennes känsla: icke endast den, som *par excellence* fått namn af kärlek, utan hela den kedja af personliga sympathier och böjelser,

hvarur vi hemta så väl de ljuvaste som de bittraste erfarenheterna i vårt lif. Om så icke är, om en qvinna råkar hafva, såsom ordstäfvet lyder, »mera hufvud än hjerta», så kan hon väl vara en talentfull, qvick och angenäm person, men hon är ej i ordets rätta bemärkelse *qvinna*, icke den varelse, som, med alla sina ofullkomligheter, är i ett afseende himlen närmare än mannen, emedan hon »har mycket älskat.» Och att älska är så ofta, ja, oundvikligen, liktydigt med att lida, antingen med, eller för, eller genom det älskade föremålet, att vi ej behöfva gå längre för att finna orsaken till de många ångestfulla eller vresiga anleten och retliga lynnen, som vi träffa bland qvinnor.

Lyckliga menniskor kunna ej nog djupt och nog ofta lägga på minnet huru svårt det är att vara god, älskvärd eller ens till det yttre förekommande, då man inom sig är olycklig. Detta faktum förbises af de många förträffliga personer, som offra så otroligt mycken möda på att göra annat folk dygdiga, men så liten för att göra dem lyckliga. De utså god säd, vattna och rensa den outtröttligt, gifva den all möjlig vård och förmån — utom solsken — och undra dock att inga blommor slå ut.

Man får se mången ung qvinna, som, enligt det vanliga talesättet, har »allt hvad hon behöfver» och som dock bokstafligen vissnar bort i den kyliga atmosfären af ett kärlekslöst hem, utsatt för alla de små ovänligheter, hvarmed folk icke mena något ondt men hvarmed de dock dagligen fortfara af gammal vana eller dåligt lynne. Bortstött med köld, sårad af liknöjdhet eller tänd af oro och sorg öfver någon tanklös varelse; fritagen från verklig olycka eller misshandling förföljes hon dock dagligen af små smärtor, omedvetna grymheter, åt hvilka en starkare kunnat le, åt hvilka hon själf någon gång ler, då hon räknar öfver dem, de äro ju så obetydliga — men som städse kvarstå eller återkomma.

»Jag kan bära allt,» sade till mig en qvinna, ej längre särdeles ung, vacker eller talentfull — en qvinna, som genomgått hårda pröfningar och bittra sorger, men hvars öga likväl ännu hade i behåll en ungdomlig glans och glädtighet; »jag kan bära allt, utom ovänlighet.»

Hon hade rätt, Det finnes otaliga veka och saktmodiga varselser, som med undergifvenhet skulle hafva burit verkliga bekymmer och olyckor, men hvilkas lif förfrysa under det isande inflytandet af en ständig ovänlighet. Och huru ofta finner man ej storartade välgerningar, handlingar af verkligt ädelmod, eller välmenta föreställningar och råd helt och hållet förfela sin åsyftade verkan, blott genom sättet hvarpå de blifvit framställda. Det är fåfängt

att predika för människorna, om du ej ockå älskar dem, — kristligt älskar dem; det tjenar icke det ringaste till att söka göra människorna goda, om du ej på samma gång söker, och de känna att du söker göra dem lyckliga. Och du kan sällan göra någon lycklig, om du ej själf till viss grad är det.

Då jag nämnt känslan såsom den egentliga källan till olycka bland vårt kön, skulle det vara orätt att förbigå en yttring deraf, som man likväl blott med yttersta varsamhet och finkänslighet bör närma sig, emedan det är en känsla, som hvarje qvinna instinktmässigt sluter inom sig, långt från andras blickar och anmärkningar; — jag menar hvad man vanligen kallar *en olycklig kärlek*.

En olycklig kärlek! förneka det hvem som vill, förlöjligha hela saken och behandla den som frukten af en dåraktig inbillning eller sjuklig känslsamhet — den existerar dock obestriddigen, kan hvarken bortresonneras eller förvisas, och qvinnan lider deraf i alla dess ändlöst vexlande former: antingen döden, föremålets otrohet och ovärdighet, eller ock en missförstådd eller obesvarad känsla är orsaken. Af dessa är den andra tvifvelsutän den värsta.

Sjelfva döden innebär en helgelse, som förtager, eller åtminstone mildrar lidandets bittraste udd, och till alla rena och fromma sinnen, kommer med tiden den känsla af fullkomlig och odelad besittning af det älskade föremålet, som döden allena kan skänka — den tro, som inger tröst i vissheten att veta den älskade och saknade vara hamnad i ett bättre, ett evigt lif, långt från det vexlande jordelivets oro. En kärlek åter, som aldrig varit besvarad, har i sig själf någonting halft och ofullständigt, som hindrar smärtan af att ha egt och förlorat att kännas i hela dess kvalfullhet, medan den på samma gång, ända till det sista, bibehåller en viss drömmande helgd, som förljufvar sjelfva sorgen. Men att hafva älskat och känna sig bedragen, antingen genom den totala »*désenchantment*», som blott kvarlemnar ett kallt medlidande, i stället för en kärlek, som ej mera finnes till, eller genom den långsamma tortyr, hvilken nödgar att, dag för dag, afstå något af det, som utgör kärlekens gudomligaste anpart — aktning, tro, tillit, medan det marterade hjertat förtviflansfullt kvarhåller den sista återstoden af kärlekens spillror, en tåligt lidande, allt förlåtande ömhet, denna lott är tvifvelsutän den hårdaste en qvinna kan bära. — — Men det finnes ingen sorg som är ändlös. Att tro det, eller tvinga den att bli det, är en förolämpning mot himlen. De flesta af oss känna troligen mer än ett exempel på huru ödets slag, i förstone förkrossande, sedermera gifvit impulsen till ett helt lif af helig försakelse, af hjeltomodiga uppoffringar — ett lif fullt af den sannaste,

fridfullaste lycka, emedan hjertat har böjt sig under Guds heliga vilja och lärt den bästa af alla lexor — undergifvenhetens. Men *huru* denna lexa läres, under hvilken bitter skoltukt, svår att förstå och att godvilligt underkasta sig, förr än den Store Mästarens hand klarligen skönjes äfven under agan — det är ett ämne allt för heligt att här närmare vidröras.

Det är en sällsam sanning — och dock en sanning, som tvingar sig på oss under dagliga iakttagelser — att det *icke* är de qvinnor, som lidit mest, hvilka räkna sig bland olyckliga qvinnor. En ständigt olycklig sinnesstämning — icke ungdomens häftiga, halft älskade svårmod, som vanligen ger vika vid förnuftets annalkande, utan det fixa missnöje, den obotliga missbelåtenhet med allting och med alla människor, som vi se hos somliga qvinnor — är, med ganska få undantag, på en gång kännetecknet på och yttringen af en i grunden sjelfvisk karakter. Och man kan aldrig för tidigt inpregla hos den unga qvinnan öfvertygelsen om, att detta tillstånd af själs-ohelsa och andelig *mal-aise*, af hvad orsak den än må hafva uppkommit, hvarken är något behagligt eller poetiskt tillstånd, utan helt enkelt en sjukdom, hvilken, såsom hvarje sådan, bör i tid bekämpas och kureras med alla de läkemedel, praktiska, fysiska och andeliga, som stå henne till buds. Ty ehuru det är dårskap att vilja påstå det sällheten är beroende blott af vår egen vilja och att vi kunna göra oss sjelfva nöjda och lyckliga när helst vi behaga — en teori hvarmed många stackars misanthroper förföljas, tills de känna sig hardt nära att drivas till vanvett — så finns det dock, å andra sidan, intet sundt sinne, som icke alltid eger till sitt förfogande en viss grad af sjelfdisciplin och sjelfbeherrskning — en grad, hvilken stegras i samma proportion, som den användes.

Må blott hvar och en lidande en gång öfvertygas, att hon eger denna makt öfver sig sjelf, att det är henne möjligt att, medelst ständig vaksamhet, eller, ännu bättre, verksamhet, afhålla sitt sinne från att ständigt rufva öfver en och samma förherrskande idé, som eljest fortfarande skall löpa ut och in emellan hjernans kamrar, lik en ond gengångare, och slutligen öfvergå till monomani — denna partiella galenskap, hvarmed filosoferna påstå att vi litet hvar, ehuru lyckligtvis oss sjelfva ovetande, äro behäftade; må hon blott pröfva om hon ej, i afseende på sitt själstillstånd, har samma förmåga, som skulle afhålla henne från att dansa med en vrickad fotled, eller från att inbilla sig det en jordbäfning är i annalkande för det hennes eget hufvud bultar — och hon skall hafva tagit första steget till förbättring. Likasom mången vis man

grubblar och grämer sig öfver någon stor och ohjelpig bräcka i samhällsbyggnaden eller verlds-systemet, då måhända det egentliga onda ligger i hans egen lefver eller öfveransträngda hjerna, så förtvinar mången qvinna ända till grafvens bädd af en inbillad hjertesorg, eller förbittras, ända till frändskap med sin egen galla, af harm öfver sin omgifnings förmenta orättvisa och hårdhet, då det i grunden är hennes eget rastlösa, oförnöjda, sjelfviska hjerta, som är i krig med hela världen.

O, att kvinnorna — (och männen äfven, ehuru deras verksammare och rörligare lefnadssätt fritager mängden af dem från detta slags olycka —) blefve från barndomen vänjda, att se en ond ande i detta grundlösa *svärmod* — denna demon, som dväljes bland grafvar och som dock först visar sig under så intagande och romantisk skepnad, att vi sluta honom till våra oskyldiga hjertan, utan att misstänka att han skall äta sig in der och stanna derinne, till dess vi i ordets egentliga mening, blifva besatta af en ond ande, tills vi nästan upphöra att kunna räknas till förnuftigt folk och bättre passa för dårhuset är för hemkretsen, hvilken, om än aldrig så glad och lycklig, dock alltid — så är lifvets gång — har mera behof af ljus och solsken, än af djupa skuggor eller evig skymning.

O! om kvinnan blott rätt förstode välsignelsen af ett gladt och friskt sinne! om hon visste huru alla hjertan skynda henne till mötes, då hon kommer med solljus blick, gladt leende, jemnt lynne och ett hjerta, som antingen af naturen, eller, ännu bättre, af samvetsgrann princip, lärt att taga allting från den bästa sidan, viss att, då lifvets Gifvare är den högsta kärleken, det bästa offer vi kunna hembära. Honom är, att, med tacksamt sinne, fullt njuta af det goda han beskär och med undergifvenhet bära de pröfningar Han sänder, likt barnet, som, då det en gång lärt att obetingadt tro på sin fader, tror Honom om de bästa afsigter, äfven då det ej förstår hans handlingsätt.

Jag skulle vilja göra läsaren en samvetsfråga, — om ämnet icke vore allt för heligt att här mer än i förbigående vidröras — och dock, hvem vågar förbise det samma, som tror att det icke finns några sådana skiljaktigheter som »verldslig» och »gudelig» utan att hela jorden, med allt hvad deruppå är, icke blott söndagligen, utan alldagligen och utan undantag är Herrans. — Jag skulle vilja hemställa till de flesta människors egen erfarenhet (en method, verksammare än någon moralpredikan), huruvida de, om de äfven känt uppriktiga kristna, hvilka, af en eller annan orsak, ej varit fullt lycklige, någonsin känt en *verkligt lycklig* människa, man eller

qvinna, som, ehvad form och namn deras tro än må hafva burit, icke i sitt innersta hjerta, i tal och dagligt lefnadssätt varit Kristi rätta efterföljare — varit kristna?

Bland de många helsomedel, som kunna användas, antingen af eller emot medfödt bittra och sjukliga lynnen, finnes intet så nära till hands och så verksamt, som det hvartill dessa sidor, från den första raden till den sista, hufvudsakligast äro ämnade sammanföres de att hänvisa — *helsosam och ständig sysselsättning*. En stor mängd qvinnor, synnerligast bland de unga, hafva af naturen en så ytterlig rastlöshet i sinnet, eller så medfödda fysiska anlag för nervretlighet och svårmod, att det är dem fullkomligt omöjligt att bibehålla ett ens någorlunda jemnt och friskt lynne, så vida de ej äro ständigt sysselsatta. Med hvad betyder jemförelsevis mindre; till och med skenbart gagnlöst arbete är bättre för dem än intet arbete. För sådana lynnen kan jag ej nog kraftigt rekommendera exemplet af:

»Den gamle afskedade krigsbussen Klinga,»

som »Fast litet han egde, var nöjd med det ringa»

och alltid lyckades bibehålla ett utomordentligt förnöjdt sinne och en aldrig trytande glädtighet: — på hvad sätt? Jo,

»Jemt hade han göra — den hedersmannen,

»Om ej för sig sjelf — dock alltid för grannen».

Och detta arbete för grannen, för nästan, är kanske af allt det nyttigaste och mest tillfredsställande, emedan det drifver oss ut ifrån vårt eget jag, hvilket för en person, som icke har ett lyckligt sådant att dväljas uti, är en stor vinning; — detta alleles oafsedt den abstracta frågan om välgörenhet och den blott alltför gängse idéen att likasom hålla kontobok med vår Herre öfver de goda gerningar, vi bevisa våra medmenniskor — ett i sanning fåfängt sätt att söka vinna saligheten.

Vid uppvaknandet om morgonen — detta grymma ögonblick, då hvarje obotlig smärta äfven vaknar, så skarp, så bitter! och bördan af ett tomt, enformigt lif faller tryckande öfver oss, eller reser sig framför oss lik en död, hvitkalkad mur och kommer oss att sjunka tillbaka på vårt sömnlösa läger, önskande oss en fortsatt natt heldre än en ännu outhärdligare dag — vid ett dylikt uppvaknande borde den till sinnet sjuka väcka sig sjelf med den frågan: »Låt se, hvad har jag att göra i dag?» (Märk, icke att lida, icke att njuta, endast att göra.) Hon skulle aldrig gå till sängs om aftonen utan att med beslutsam, omutlig, oursäktande sanning öfverräkna, »hur mycket har jag gjort i dag?» Må hon sorgsen tänka,» jag kan icke känna mig lycklig — det är lönlöst att försöka, låt mig derföre ej mera tänka derpå: — men, hvad har jag

uträttat i dag? huru mycket kan jag uträtta i morgon?» — »*that is the question!*». Och har hon styrka att ihärdigt fullfölja en dylik lefnadsplan, så vill jag våga 100 mot 1 att en dag den oförklarliga, ofrivilliga förnimmelse, som vi kalla »vara lycklig», — (någonting liknande den känsla hvarmed vi finna en blåsippta blomma vid våra fötter i Februari månad) — omärkligt skall smyga sig öfver henne och väcka det stackars undrande hjertat med några strålar af hoppets sol.

Ännu ett annat af sällhetens elementer, som är af oberäkneligt inflytande på ömtåliga och lättstörda fysiska organismer är *ordning*. Om vi lemnat ett slarvigt hem, der rummen äro oordentliga och skräpiga, der måltiderna serveras när och huru det faller sig, der öfver allt herrskar en atmosfer af oreda, oväsen, oregelbundenhet och af stundligt fjäsk, utan att dock någonting egentligt på hela dagen blir uträttadt; och omedelbart derefter komma in i ett stilla, flitigt, ordningsälskande hus, der hvar och en har sitt förelagda värf, som han troget fullgör, der dagen går sin jemna gång, indelad i lämplig omväxling af arbete och förströelse, af verksamhet och hvila — o, hvilket paradiset synes det oss icke! Hvilken ljuf känsla af frid och trefnad möter icke der det oroliga och beklämda sinnet, som nästan ofrivilligt indrages i dess glädtiga sinnesstämning och återvinner harmoni med sig sjelf, lugn och styrka.

»*Ordning är skapelsens första bud.*»

Och ett oordnad sinne kan omöjligen vara hvarken sundt eller lyckligt. Derföre borde med ord, lika långt skiljda från pjunkig beklagande, som från föraktligt klander, inpreglas hos unga qvinnor, böjda för melankoli eller förkrossade af djup och verklig sorg, det enkla rådet — att göra det hvardagliga lifvets kretsgång så harmoniskt ordnad som möjligt; att icke lemna någon timme, knappast någon kvarts timma öfrig att tagas i besittning af sysslolösheten och vantrefnaden och att icke lemna oförsökt någon af de underordnade hjälpkällor, sådana som en ljus och luftig bostad, smakfull, om än så enkel klädedrägt och andra yttre angenäma förmåner, som stå de flesta af oss till buds att använda till egen eller andras fromma, och om hvars inflytande vi äro okunniga ända tills vi pröfvat dem.

Det finns ännu en annan maxim — lätt att gifva men svår att öfva: — »Vänj dig vid att se allting från dess ljusaste sida och gör aldrig väsen af småsaker.» Det är bedröfligt att se huru qvinnan stundom bråkar och grämer sig öfver näst intill intet — jemrande sig öfver en klädning som »sitter illa» mer än en annan öfver förlusten af en hel förmögenhet. Huru mycket minskas icke vår oro för en vän, som träffats af bekymmer, då vi äro förvissade att

hon skall taga pröfningen från bästa sidan — och o! hvilken lättnad att komma med egna bekymmer till en sådan vän. Ty alla hafva vi väl några eller någon sådan (olycklig den, som måste förneka det), till hvilken instinkten leder oss med våra sorger eller missöden, vissa att om någon hjälp finns, de kunna och vilja hjälpa. Och åter finnas andra, i hvilkas närhet vi lika instinktmässigt sluta inom oss så fröjd som smärta; och slutligen ännu många flera, hvilka det lika litet faller oss in att besvära med våra sorger, som det skulle falla oss in att lägga ok på en fjärl.

Ett sinne, som kan bära sorgen; som, medan det öfverser med små förtretligheter och missöden, såsom »bråk» ej värda att räknas med i den stora slutsumman af lifvet, dock kan med mod möta den verkliga olyckan, kämpa emot den så länge motstånd är möjligt; slutligen såsom besegradt tåligt böja sig och bida stormens öfvergång samt äntligen, då molnen skingras, kan stå upp igen och gå sin väg ostraffligen fram, skådande uppåt mot de lugnets och ljusets regioner, hvilka aldrig länge förblifva skymda för de renhjärtade — ett sådant sinne är den största välsignelse en qvinna kan ega, bättre än ett hus fullt af guld och silfver, bättre än skönhet, än ädel börd, än lycklig eller tillfredsställd kärlek.

A andra sidan finnes det af alla karakterer, som ej äro i grunden dåliga, ingen, för sig sjelf och andra, mera onyttig, ingen, som bland sin omgifning sprider så mycken oro, sorg och vantrefnad som den, hvilken ofta får den urskuldande och undseende benämningen »ett olyckligt lynne.» En qvinna, vanställd af detta själslyte, kännes lätt igen, på sin dystra och vresiga uppsyn, sitt oroliga och obeslutsamma väsende samt sin böjelse för att se allting och alla människor i den värsta dager. Möjligen är hon ogift och kanske begår hennes omgifning den orättvisan mot qvinnokönet att antaga detta såsom orsaken till hennes bittra och missnöjda lynne. J sanning, ett nedrigt förtall aldrig fanns det ännu någon gnatig gammal ungmö, som icke skulle hafva varit lika gnatig såsom hustru — och ännu klandervärdare, ty hon skulle hafva gjort ännu en annan olycklig jemte sig sjelf. Man behöfver endast öfverräkna alla olyckliga och missnöjda qvinnor, man känner — qvinnor, med hvilka man ej, för alla Drottningens af Saba skatter, skulle vilja byta öde — för att förvissa sig att mängden af dem äro personer, hvilka lyckan skenbarligen öfverhopat med alla sina häfvor — rikedom, sorgfrihet, en kärleksfull omgifning, ett lyckligt hem, men som blott sakna ett visst onämnbart något, lika obeskrifbart som det stundom är oåtkomligt — förmågan att njuta af allt sitt goda.

J olyckliga! man ser af eder blotta blick, att J aldrig vetat

hvad det är att njuta. Denna iure förnimelse af tacksam glädje, oftast förorsakad af obetydligheter — af anblicken af en vacker natur, en festdag efter lång tid af mödosamt arbete, någon glad nyhet, den oväntade ankomsten af en vän, eller af ett bref, som sprider värma till hjertats innersta — är för dem helt och hållet fremmande. Då man åhör en dylik kvinnas ändlösa klagomål, skulle man vara frestad att tro det hela verldssystemet, väderleken inberäknad, sammansvurit sig mot hennes lilla obetydliga personlighet, och då hon försjunker i sina svårmodiga fantasier kan man, oaktadt det varmaste deltagande för lidanden, hvilka icke äro mindre verkliga för det de äro sjelfskapade, dock ej undgå att känna det hennes närhet verkar ungefär på samma sätt, som den till ordspråk blifna »skopan kallt vatten,» samt att vid hennes aflägsnande röna en ofrivillig lättnad.

Ty om vi än aldrig så ömt och uppriktigt beklaga dessa olyckliga och sträfva att bekämpa deras sorg, tryter dock stundom tålmodet, då de sjelfva med all makt söka kvarhålla den och motarbeta alla våra bemödanden. Menskliga lifvet har så fullt upp med smärta, att, sedan den ungdomliga illusionen förgått, att ett melankoliskt ansigte är intressant, och att en obotlig sorg är det mest intagande i verlden, hvars och ens sinne instinktmässigt vänder sig åt det håll hvarest hvila, frid och solsken äro att påräkna. Och den vän, hvars närhet bringar med sig största delen här af, är oss naturligtvis den nyttigaste, den välkomnaste och den käraste.

En »lycklig kvinna» — här i denna vår verld, som påtagligen är ämnad att vara vägen till, icke målet för sträfvan det efter fullkomlighet — påträffas nog sällan för att man icke behöfver befara att misstaga sig eller förblanda henne med andra. Man märker hennes närhet i samma ögonblick hon nalkas. Icke på någon synnerlig liflighet i väsendet — ytterligt lifliga människor äro sällan hvarken sjelfva fullt lyckliga eller i stånd att sprida lycka —, men på en egen känsla af glädtighet och trefnad, som inträder med henne, likasom då en stråle af aftonsolen upplyser ens arbetsrum. Likt féen *Ordning* i barnsagan löser hon våra tankars trassliga trådar och bringar dem i sitt rätta läge, till dess vi urskilja ett klart mönster genom det orediga trasslet. Hon är måhända hvarken vacker, qvick, eller hvad man vanligen kallar underhållande, men hon inger en oemotståndlig känsla af trefnad, emedan hon sjelf synbarligen har så mycken trefnad i lifvet. Hon kommer oss att blygas öfver våra klagomål, ty hon hörs aldrig klaga. Och likväl — efter den gudomliga lagen säger, att vi alla, likasom vår Mästare, skola, »fullkomlige vardas igenom lidande» — veta vi måhända, att hon haft långt flera sorger

än någonsin vi — att hennes lefnadsstig, om den varit oss förelagd, skulle synts oss lika dunkel och full af farligheter som den för henne är ljus och trygg. Hon har måhända fått på sin lott mindre af lifvets goda, än mängden af menniskor, men hon njuter så fullt af det ringa, som blifvit henne beskärdt — och det är så roligt att se någon rätt njuta! Sina sorger hörs hon hvarken skrymtande förneka, ej heller med stolthet förqväfva — hon bär dem helt enkelt med ödmjukhet och undergifvenhet; därför komma de till henne, såsom sorger äro ämnade att komma, naturliga, förmildrande, förbättrande, och öfvergående, lemnande henne full af deltagande för alla dem, hvilka hafva samma pröfning att vänta.

Derför skall hon, ehvad öde än väntar henne, som gift eller ogift, rik eller fattig, frisk eller sjuk, i alla sina dagar framstå som en personifikation af hvad Gud med oss åsyftar — huru outgrundliga Hans vägar än måtte synas — Han, den Allvise, som skapat ljus så väl som mörker, ja — ljus af sjelfva mörkrct. Ty icke blott vid skapelsen af en verld, men vid det fullt ut lika underbara danandet och utvecklandet af hvarje menniskosjäl, innebäres symbolen af en evig sanning i de få orden:

»Och Gud sade: varde ljus! och det vardt ljus!»

L—d.

VÅR LEKTYR.

Det så mycket omordade *lånesystemet* griper allt mera omkring sig i vårt kära fädernesland — om till dess gagn eller skada, derom lärer, som man säger, vara tu tal, eller, att dömma af vissa Riksens höglöflige Ständers förhandlingar, icke, *tu* tal endast, men *många* och — *långa* sedan!!! Men hvad som icke lär kunna bestridas är den ofantliga utsträckning systemet på senare tider erhållit, samt det årligen stigande antal af låneanstalter, hvilka, med och utan detta namn, till »allmänhetens beqvämighet» inrättas. Ifrån de välkända, af allt rikt och förnämt folk anlitate *Hypotheksföreningarne*, till den knappast mindre beryktade *Assistansen*, der den utblottade handverkaren pantsätter sin slitna rock eller sina sista verktyg och dit »*la pauvre honteuse*» i skydd af mörkningen rädd insmyger sig för att, mot en ring eller ett smycke, minnen af någon kär bortgången, byta sig till bröd för dagen. Ifrån de anonyma små *privatbanker*, hvilka, under sken af »vänskapliga handräckningar», insnärja lättsinnet och obetänksamheten i procenteriets osynliga, men oslitliga spindelnät till Rikets Ständers

Bank, hvars gediegna silfverplantsar utborgas till utlänningen mot — kattguld och nysilfver. Från den rika tantens välfyllda penningskrin, hvarur hela släktens lofvande ynglingar begära lån för att fortsätta sina påbörjade banor, och till de kassakistor af kolossala dimensioner, ur hvilka Staten upptager lån af millioner för att fortsätta sina, — öfver allt finner man låneanstalter och låntagare. Men man lånar icke endast pengar, man lånar nästan allting. Man lånar namn, man lånar hus, man lånar eld, och först och sist, man lånar böcker. Lånbibliotheken i vårt land äro rätt nu oräkneliga och ett af dem, det största, det förnämsta, det rikhaltigaste af dem alla (*»et ce n'est pas jurer gros»* skall måhända någon tillägga) är det, som går och gäller under namn af *Den Svenska Litteraturen*.

Du skrattar åt denna vågade paradox, gode läsare, eller harmas kanske öfver att vi på ett så förklenligande sätt våga tala om *»National-litteraturen.»* Men du misstar dig då, ty vårt yttrande innebär ingalunda någon ringaktning af hvad vi anse som en af Sveriges dyrbaraste, men ack! blott allt för oförytterliga skatter. Litteraturen i sig sjelf har ju alltid samma värde, antingen dess alster gå som lån, ur hand och i hand, eller *egas* af en köpare. Frågan är blott hvem, som bäst tillgodogör sig dess värde — *egaren* eller *låntagaren*. Klandret (om du i våra oförargliga ord spårat något sådant) gällde således icke *Den Svenska Litteraturen*, men dess *läsare*, och som vi hysa det djerfva hoppet, att äfven åt dessa enkla blad vinna ett aldrig så litet rum — det minsta, det sista måhända — men dock ett rum inom *Den Svenska Litteraturen*, så tag dig till vara, kära läsare, i fall du är en blott *låntagare* af vårt röda häfte, ty då måttas våra harmlösa pilar naturligtvis i främsta rummet åt dig.

Men, för att återgå till det stora Lånbibliotheket, måste vi erkänna, att den Svenska Litteraturen, såsom sådan betraktad är, i trots af alla påståenden om motsatsen, ganska mycket anlitad; ty flertalet af den bildade allmänheten vill ändå gerna ha *»en hum»* om dess innehåll; men dermed nog! Att sjelf tillegna sig dess skatter, att göra sig till egare af åtminstone ett mindre urval af dess bästa alster, dertill saknar man vanligen råd och tid — för att icke tala om håg *). Att af fäderneslandets tänkare och skriftställare, af dess skalder, vältalare och vetenskapsmän, göra sig vänner och ledsagare för lifstiden, det faller knappast någon in: den ytli-

*) Att undantag finnas, behöfva vi ej påpeka, men, ty värr, äro de blott undantag från det vanliga förhållande, vi här antyda.

gaste, flygtigaste bekantskap är tillräcklig — att känna dem till namn och utseende, att någorlunda veta hvad de gå för i världens ögon, att till och med vid passande tillfällen kunna skryta med en intimare bekantskap, än som i verkligheten nånsin existerat — se der allt som behöfs, menar man. Och som dessa slags bekantskaper äro lika lätt gjorda (*kanske* också lika lätt *glömda*), som de motsvarande i sällskapslivet, så hafva de flesta menniskor en hel massa sådana ytliga *konnässanser* inom litteraturen. Men ytliga förblifva de alltid — och mången gång tillhöra de icke »de bästa kretsar;» utgöra icke ens någon »*vald* societet;» ty de väljas icke, utan bilda i sjelfva verket ett, från många olika håll af slumpen sammanräfsadt, sällskap. Såsom vanligt i dylika fall uppstår af olika principer och åsichter mycken disharmoni och förstämning; de *goda* taga en stel och högtidlig uppsyn i de *dåligas* sällskap, hvilka dem till trots tyckas med idel nya lockelser utbjuda sitt värdelösa kram; de allvarliga förefalla stränga och frånstötande i de muntras och lättsinnigas närhet; de verkligen qvicka, förnärmade, som det tyckes, af grannskapet med dumheten och fåkunnigheten, förskansa sig inom en spetsgård af fina pikar och göra sig helt oåtkomliga, helt ofattliga. Följden blir, att den flygtige betraktaren bildar sig helt förvända omdömen om de nya bekantskaperna, att han lär känna dem alla blott från *en sida*, ehuru *mångsidiga* de än äro och slutligen, när han inom kort skiljes vid dem, minnes föga mer än deras respective *titlar*, hvilka han, (Svensken är ju titelsjuk, säger man) bevarar i troget och vördnadsfullt minne.

Men sedan vi nu ledsagat det föregifna sällskapet ända till afskedets heliga stund, och litet derutöfver, är det kanske tid — hög tid, gode läsare, att lemna det mystiska bildspråket åsido, och träda verkligheten närmare. En verklighet så påtaglig, så i ögonen springande, att det bokstafligen skulle vara omöjligt att blunda derfor: den af den Svenska Litteraturens betryckta ställning.

Men hvad är anledningen härtill? Låtom oss litet närmare undersöka denna fråga. Ett lands litteratur, förutsatt att tryckfrihet finnes, beror egentligen af trenne — hvad skola vi kalla dem? *faktorer* — *auktoriteter*? — dessa äro *Författarne*, *Förläggarne* och *Publiken*. Är det då en total brist på goda och läsvärda *författare*, som förorsakar de dåliga konjunkturen för den Svenska Litteraturen? Såväl Nationalstoltheten som sanningen förneka detta, för att icke tala om förläggarnes egen utsago. Är det då, såsom många påstå, *förläggarnes* vinningslystnad, som är skulden, och som, genom för höga bokpriser, gör litteraturens alster oåtkomliga för den större allmänheten? Icke alltid tro vi detta vara fallet,

om ock understundom, här som eljest, snålheten bedrar visheten. Medgifvas måste, att, mellan en publik, som ingenting köper, och författare, som fordra skäligen arfvoden, förläggarens ställning mången gång tör vara ganska brydsam. Han kan ej, äfven för en god bok, påräkna afgang för mer än en ganska inskränkt upplaga och måste ändå uppdrifva boken till högsta möjliga pris, för att betäcka tryckningskostnaderna och ett kanske ganska knappt tilltaget författarearfvode, samt hafva någon egen vinst öfrig. Med hopp om afgang för en dubbelt större upplaga skulle deremot bokpriset kunna ned-sättas, författarearfvodet höjas, och förläggaren icke desto mindre hafva långt större fördel af affären. Ett så lyckligt förhållande skulle således medföra vinst för alla — för *författaren* och *förläggaren*, så väl som för *publiken*. Och härmed närma vi oss, bäfvande och vördnadsfullt, denna tredje och sista af våra omnämnda auktoriteter. — *Publiken!* hvilken stackars auctor kan väl utan hjertat i halsgropen nämna detta fruktansvärda namn? — Hvilken fattig skribent, med pennan på papperet, hjernan hvimlande af idéer (alla ljusa förstås) och hjertat fullt af goda afsigter, träder väl utan häpnad inför denna *soi disant* omutlige domare, helst då han kommer med den djervva meningen att moralisera honom? — Icke vi åtminstone. Men vi tala ju icke heller till den stora Publiken, utan till dig, gode läsare, som är en så helt liten abstraction af det stora vördnadsbjudande hela, att vi lika litet tycka oss behöfva krusa med dig, som du kanske å din sida tänker taga åt dig någon af alla de svåra anklagelser mot Publiken, som vi nu i djupaste förtroende och under största tysthetslöfte tänka meddela dig, an-hållande det du med första måtte »gå ut till alla dina vänner och bekanta och bedja dem hålla saken hemlig.»

Af det föregående anar du lätt, att det majestätsbrott, för hvilket vi egentligen ämna anklaga resp. Publikum, är det, att så väsendt-ligen hafva bidragit till de dåliga konjunkturer, mot hvilka den Svenska Litteraturen i så många decennier förgäfves kämpat. Vi klaga ej öfver Publikens nyckfullhet, dess blindhet, dess orättvisa, såsom »store och misskände författare» anse sig kunna göra. Vi medge tvärtom, att publiken ofta rätt illa behandlas, att han tidtals sättes på mycket klen diet — att icke säga svältkur; och man får ej då förundra sig om hymöret blir litet vresigt. Vi klaga blott — och det af uppriktigaste hjerta — att han förnedrat *national-litteraturen*, till, vi upprepa det, ett *Lånbibliothek*. Största delen af den läsande publiken *lånar* nemligen sina böcker och lägger sig icke till mera af den utkommande litteraturen, än det som för deras yrken eller embeten är alldeles oundvikligt. Äfven den ringaste upp-

offring — en utgift af några få Rdr — anses för stor, då det gäller att köpa en bok. Vi känna t. ex. ensamma personer, som hyra våningar om nära 1000 Rdr och möblera dem med verklig lyx, som årligen depensera stora summor på toilette och nöjen, men öppet säga sig ej ha råd att för 4 Rdr köpa en bok af värde, utan låna den af sina bekanta och bläddra igenom den på ett par dagar. Och detta är icke något undantag, utan sannerligen ett ganska vanligt förhållande, synnerligast då frågan är om den inhemska litteraturen. Man klagat, ofta med skäl, att svenska böcker äro så dyra, jemförda med utländska; men man betänker ej att man sjelf bidrager till orsaken, som är den ringa afsättningen. För att på en gång bestyrka vårt påstående och påpeka följderna af publikens — icke så mycket *liknöjdhet*, som ej mera *sparsamhet* i fråga om litteraturen, behöfva vi blott påminna om att utgifvandet af *Lings*, en af Sveriges högst begåfvade och mest nationella skalders verk afstannat — *af brist på afnämare*.

Af de trenne nämnda auktoriteter, på hvilka litteraturens öde beror — *Författarne*, *Förläggarne* och *Publiken* — frukta vi således, att den senare har största skulden på sitt samvete hvad den Svenska Litteraturens trångmål beträffar, ehuru det måste medgifvas, att felet ej *ensamt* tillhör någon, och att det fordras *ömsesidiga* bemödanden, för att åvägbringa ett bättre sakernas skick. *Publiken* ooh *Författarne*, i stället att (som nu blott atll för ofta är händelsen), skämma bort, borde tvärtom tukta, educera och tillrättavisa hvarandra, under en ständig vaxelverkan; och den samvetsgranne regulatorn af denna vaxelverkan borde vara *Förläggaren*. Men huru komma derhän? Huru förmå de trenne till en så enig samverkan att ett bättre resultat deraf uppstode? det önskvärda resultatet af *goda böcker*, för *godt pris*, med *god afsättning* — förmåner, hvilka synas oss oupphinneliga, ehuru de åtnjutas af många andra nationer?

Vi känna sannerligen icke mer än *en* kraft, allsmäktig nog att genomdriva den önskade reformen. Man har så länge och fåfängt hoppats på bildningens och civilisationens inflytande; så länge förgäfves vädjat till opinionens växande makt, har man då glömt att det finnes *en*, för hvilken alla dessa måste böja sig, hvares minsta vink de måste lyda — *Modet*? På denna uråldriga och oemotståndliga makt sätta vi då vår sista förhoppning för en lycklig omkastning i litteraturens hårda öde. Må hon blott förklara att i hvarje hus, som vill gälla för bildadt, fashionabelt, *comme il faut*,

— en inhemsk boksamling *) är lika outhärlig som pianot, hvilket kanske aldrig öppnas, och Atheniernerna, hvilkas tusende damgömmor utgöra städerskans förtviflan; lika nödvändig som salongens trymåer och fruns fem nya sidenklädningar om året, lika *inévitabile*, som herrns spelpartier och det stora notvarpet under säsonen — och vi skola inom kort få se de Svenska hemmen försedda med det bästa, litteraturen har att bjuda; ty det är förvånande huru långt Svenskens pengar räcka, då det gäller modsaker. Den helsosamma impulsen, en gång gifven, skulle från *Publiken*, snart sprida sig till *Författarne* och *Förläggarne*, och vi kunde då hoppas att det ofvannämnda önskvärda resultatet: goda böcker för godt pris, med god afsättning småningom skulle vinnas.

Om vi ej missminna oss (hvilket ju är möjligt, gode läsare) hafva vi i sista modebulletinen (källan onämnd) redan sett antydning, att man hos Kejsarinnan, förspörjt vissa symptom af litterära sympathier, hvilka (menar den onämnde sagesmannen) högst sannolikt komma att gifva sig luft i ett sådant modets dekret, som vi ofvan antydt. Du vet, käre läsare, hvilket företräde det ger, att med en profetisk blick hafva *förekommit* modet. Skynda då att begagna den vänskapliga vink, vi här gifvit dig, skynda att med inköp af en god inhemsk boksamling för din boudoir eller ditt arbetsrum, förekomma modets allsmäktiga påbud, och du skall (vi förespå det) blifva den tongifvande inom din krets, på samma gång du tagit första steget att förvandla den Svenska publikens stora *Lånbibliothek*, till en *National-litteratur*, i ordets rätta bemärkelse, icke blott lånad och flygtigt genombläddrad, men studerad, älskad och *egd* af nationen.

Men ack! hur tid och penna ila! Vi hade ju ärnat språka med dig om både svenska och utländska storheter; om *Bernh. v. Beskow* och hans minnesbilder, om *Pascal, Villemain*, och Gud vet icke allt hvika snillen, och nu återstå till alla dessa stora ämnen blott några få sidor! I sådan nöd äro goda råd dyra. . . . . Välan! Se här vårt:

Är du landtbo så skatta dina persikoträd eller plundra din druckast, sälj blott fjerdedelen af din bergamottskörd eller hälften af den der deliciösa osten, som du med egna händer tillverkat och sparat «pour la bonne bouche», försaka något litet af alla dessa godsaker och köp dig till en

---

*) Vi skulle vilja tillägga: «en god sådan,» om vi vågade hoppas att modets makt sträckte sig ända derhän.

början *Bernh. v. Beskows minnesbilder* *). Är du stadsbo så afstå, för samma ändamål, från den tillämnade visite-åknigen eller spara in ett par hvita handskar (en god affär, ty du vinner en hel Rdr) och stanna hemma från den stora supéen med din nyköpta bok; kanske skall aftonen gå både fortare och angenämare i den genialiske minnestecknarens sällskap, än i de vänners — eller t. o. m. *kurtisörers*, hvilka på supéen knappast bemärka din frånvaro. Hyser du också som många en inrotad fruktan för enformigheten af en tète à tète, så har du likväl här ingenting att befara; ty den snillrike skalden, den djupsinnige tänkaren och forskaren är äfven hofman, och allt för ridderlig att sjelf uteslutande taga din uppmärksamhet i anspråk. Tvärtom ställer han just sin egen personlighet i skuggan — så vidt neml. som detta är möjligt för snillet — för att föreställa dig sina vänner, idel store och ryktbare män, — *Talare, Statsmän, Krigare, Vetenskapsmän, Konstnärer* och *Skalder*, hvilka, alla af honom framställda, närma sig dig som gamla bekanta, frigjorda ifrån all den bistra stränghet, den tråkiga och stela högtidlighet, hvarmed du i din inbillning sett dem omgifna såsom med en dimmig gloria.

Här träder dig till mötes *Wallin* med all *predikarens* ljungande kraft och *psalmistens* evangeliska mildhet — något af *Salomo* och *David* i en person, — med *tänkarens* djupsinne, *skaldens* hänförelse och *vältalarens* oemotståndliga makt; med den ädle och rikt begåfvade *menniskovännens* förenade klokhet och kärlek och slutligen med *en sann Kristens* orubbliga tro, hängifvenhet och förtröstan. Bilden är lefvande och åskådlig, och du anar, att den tecknande handen tillhör icke blott forskaren och häfda tecknaren, men äfven, den personlige vännen. Hvar och en, hvilken ännu i dag läser och värderar *Wallins* predikningar, skall igenkänna följande träffande skildring af hans andeliga styl: — »den eger inga sökta prydnader; dess storhet utgör dess skönhet. Om man förebrått mängden af talare, att förkunna alldagliga ting i praktfulla ordalag, så inträffar hos *Wallin* motsatsen. Man ville kalla flera uttryck hvardagliga, om ej tankens höghet genomskimrade och röjde dess börd, liksom den anborne herrskaren igenkännes äfven utan praktens omklädnad. I många af hans enklaste drag förborgas en djup idé, och den väckelse, han på detta sätt ger läsarens egen inbillning och tankegåfva, förhöjer det åsyftade intrycket. *Wallin* såg helst i stort, rörde sig med väldiga massor, och likväl var formen fulländad, prydnaden — om ett sådant uttryck tillåtes — cisererad.»

*) Stochholm 1860, 1:sta delen, pris 2 Rdr 50 öre.

Här möter dig *Fabian Wrede*, den kloke, verksamme och insigtsfulle verkställaren af den statshvälfning och det välbehöfliga ombildande af hela statsskicket, hvartill Carl den 11:te med samma skarpsynthet uppgjort planen och utsett verktygen; sedermera, under Carl d. 12:tes mångåriga frånvaro, den förnämste upp rätthållaren af ordning och lag inom landet, medlaren mellan hjeltekonungens jernvilja och undersåtarnes missnöje och slutligen den räddare, hvilken, »med ännu oböjd skuldra, ehuru med grånad hjessa, hejdade den inre styrelsen från upplösning och undergång, under de utifrån drabbande olyckor och nederlag, som åtföljde lejonkungens senare regeringsår.»

Här inleder du bekantskapen med en af den store Gustafs män, hvars namn du kanske ej förr hört. *Oxenstjerna*, *Torsten-son*, *Wrangel* och många andra har du känt och beundrat sedan barndomen, men »*Lars Kagg*? hvem är det?» frågar du och närmar dig helt tvekande den bistra krigaren, der han förskansat sig bakom sina ointagliga befästningar och ler åt dina hemliga tvifvelsmål, huruvida en så *obscur* person kan vara värd din uppmärksamhet. Nå väl, ställ frågan till den ädle minnestecknaren, och han skall svara dig: »*Kagg* har lemnat efterdöme, att man äfven utan lysande egenskaper, endast genom dygd, mandom och fosterlands-kärlek, kan förvärfva ett berömdt namn inför samtid och efterverld . . . . . Den svenske krigaren lyste icke genom lärdom eller snille; men med den bildning, som tillhörde hans yrke, med ett förstånd, som träffade det rätta, och med kraft att genomdrifva det, blef han för sitt fädernesland ett stöd i faran, en ärlig rådgifvare i freden.» Ingen läsarinna skall väl dessutom kunna förneka den bistre krigaren sitt deltagande, då hon läser om huru han i flere år måste uppskjuta föreningen med sitt hjertas utkorade, emedan hans kung och hans land fordrade hans tjenst.

Här lär du känna den gamle vetenskapsmannen, *Urban Hjärne*, i hela mångsidigheten af hans snille, i hela denskarpa, men kärnfriska humorn af hans satiriska lynne: det förra, utvecklande sig i nästan alla riktningar, på en gång frammanadt af och beherrskande en mängd af de invecklade förhållanden inom staten, kyrkan och hela samhället, hvilka uppkommit genom de våldsamma brytningar, statsskicket, under Carl den 11:tes och 12:tes regeringar varit underkastadt; det senare framstickande öfverallt, i tal som skrift, ehvad hans ord ställas till korporationer eller individer, till kung eller folk. Denna lefnadsmålning har så många skiljda framstående och karakteristiska drag, att det skulle vara omöjligt att i korthet ens angifva dem alla, men vi behöfva ej säga, att den just genom äm-

nets mångsidighet fått så mycket rikare intresse. Man förstår det af blott de inledande orden: »*Hjärne* var icke endast utmärkt kemist och läkare, utan derjemte mineralog, lyrisk och dramatisk skald, språkforskare, statsrättslärd, fysionom, tecknare och kopparstickare. Dessa kunskapsämnen hade han ej samlat, för att dermed pryda en lärdomsförteckning eller till tidsfördrif. De ingrepo alla såsom kuggar i hans lefnadshjul och fortskyndade det på den underbara, lysande banan.»

Här får du äfven följa konstnären, den svenske »*Phidias-sonen*», *Fogelberg*, genom ödets vexlingar. Först under den ihärdiga kampen mot missgynnande omständigheter, såsom lärjunge i den hårda nödens skola, som fostrat åt Sverge så många store, kanske dess ypperste män, sedan under striden mot olika åsichter i konstnärliga frågor — en strid, hvars segertecken äro de nordiska gudabilder, hvilka snart i Sveriges riksmuseum skola erhålla en plats, värdig ämnet och mästaren. Du får följa honom under hans sällsynt sjelfständiga konstnärsutveckling, för hvilken den gamla Ed-dans utsago »stark ström med egna vågor går genom hafvet» synes hafva utgjort rättesnöret. Du får slutligen se honom såsom erkänd mästare, ännu bibehållande sitt nordiska skaplynnne, ehuru omgifven af allt hvad en sydligare och måhända vekligare konst har mest tjusande och hänförande, tillegnande sig af antiken allt som var förenligt med hans inneboende egendomlighet, men aldrig nedsjunkande till en blott härmare. Bästa beviset härpå, äfvensom på hans sällsporda blygsamhet och älskvärdheten af hans personlighet, finner du i några utdrag af hans bref, der han bland annat säger: »Jag fruktar ingenting så högt som ett ölverdrifvet beröm . . . . Dock, Gud skall veta att jag går rena vägar, och man kan ej förebrå mig hjälp af värfvade troppar.»

Slutligen, efter alla dessa mer och mindre allvarliga bekant-skaper, kommer dig en gladlynt, jovialisk figur till mötes, med något bellmanianskt i tycket. Storhetens bländande insignier söker du förgäfves hos honom, men godhetens, förnöjsamhetens, qvickhetens och humorns välkända och välkomna drag märker du vid första närmande. Du läser i hans karakter såsom i en öppen bok. Med samma barnsliga naturlighet lägger han i dagen så väl sina förtjenster som svagheter, och tycks aldrig falla på den tanken att göra sig hvarken bättre eller sämre än han är. Som en gammal vän kommer han emot dig, skämtar och skalkas med dig under tusen lustiga infall; och blir han rätt upprymd, tycker du dig se honom fatta sitt glas, sjunga en glädtig visa och dricka dig till, och, innan du vet ordet af, är du en bland den humoristiske

poeten *Stjernstolpes* oräkneliga dubröder. Vi trotsa dig att icke finna nöje och mer än nöje i hans sällskap — ty minnestecknaren säger: »Oaktadt glädjen var så tillsägandes *Stjernstolpes* lifsluft, saknade han dock icke känsla för det djupa och allvarliga i lifvet, eller för det heliga och sköna i föreställningen om ett tillkommande. . . . . Ofta, efter en med oskyldigt skämt tillbragt afton, skiljdes man från honom, i en icke blott allvarlig, men stundom religiös sinnesstämning, och det var denna blandning af godt och ädelt med menlöst skämtande och löjligt burleskt, denna förening af det rena hjertats och den lekande qvickhetens egenskaper, som vid honom fästade vänner af den mest motsatta karaktersbildning och lefnadsåsig.

Vi hafva endast förmått gifva en svag föreställning om allt det nöje och intresse, som dessa nya bekantskaper kunna skänka, och hänvisa läsaren i öfrigt till *Bernh. v. Beskow*, för att rätt odla och draga fördel af dem. Det enda vi hört anmärkas mot den snillrike minnestecknarens sätt att behandla sina ämnen är — »att han talar väl om alla.» Men detta fel — om det ens är något — är i våra häcklande tider så sällsynt och på samma gång så älskvärdt, att säkert ingen läsare har hjerta att deröfver beklaga sig. För Sv. Akademiens ständige Sekreterare, hvilken under en lång följd af år redigerat dess *äreminnen* öfver berömda Svenska män, är felet lika ursäktligt, som det för *menniskan* är hedrande.

Skalden har ju sagt om menniskotanken:

»Lätt som fogeln, snabb som ljuset,

Mer än båda fri är du.»

och då kan väl ingen förmäna äfven våra stackars tankar att taga sig några friheter och sträcka vingarne till flygt; om icke till någon högre sådan — alltsedan *Icarii* tid har man ju blifvit varnad för den der »högre flykten» — så åtminstone till en ganska lång och måhända något vådlig färd, i det de höja sig direkte ur den Svenska areopagens sköte och sänka sig rätt ned i *l'Académie Française*. Har du lust, gode läsare, så följ med på den ilande färden; vi lofva att du i blinken skall vara hemma igen, innan någon ens hunnit märka din frånvaro.

Hastigare än sista telegrammet från krigstheatern äro vi vid målet, och finna der en äldre man, *M. de Villemain*, intagande samma plats i *l'Académie Française*, som *Bernh. v. Beskow* i Sv. Akademien, den af dess ständige sekreterare. Tillfället är lockande för den flyttfogeln, tanken, att, i flykten och likasom *à vue d'oiseau*, taga en öfversigt af de båda vittra människens olika skaplynnen och uppdraga en hastig parallel dem emellan. Men vi frukta att detta skulle vara att drifva friheten

för långt och våga därför blott i all tysthet tillhviska dig, käre läsare och reskamrat, några få anmärkningar, mot löfte att de stanna oss emellan.

I sina *Éloges* och *Essais* har *Villemain*, likasom *v. Beskow* i sina *Äreminnen* och *minnesteckningar*, på Akademiens uppfordran skildrat många af fäderneslandets store och förtjente män, och det är egentligen blott angående de båda berömda skrifställarnes olika sätt att behandla dessa sina ämnen, som en jämförelse dem emellan kan ega rum. Med många likheter, många beröringspunkter synes dock dem emellan en väsendtlig olikhet: den ena går i sina skildringar mera utåt, den andra inåt. Med *v. Beskow* följa vi statsmannen, skrifställaren, skalden ut, i det vexlande lifvet och skåda deras verksamhet, deras inflytande der; med *Villemain* inblicka vi deremot djupare i deras inre historia. Med *v. Beskow* betrakta vi — ofta ur en ny synpunkt — de klara, faktiska resultaten; med *Villemain* komma vi orsakerna och de hemlighetsfulla bevekelsegrunderna på spåren. Hade de någonsin behandlat samma ämnen, skulle de ha kompletterat hvarandra. Då den ene analyserar, berättar den andre, då den ene dissekerar, målar den andre. Man kunde vara frestad att kalla den ene mera *psycholog*, den andre mera *fysionom*, den ene mera *vetenskapsman*, den andre mera *konstnär*. *v. Beskow* skildrar, såsom en trogen *porträttör*, företrädesvis den yttre formen, men genomglänt af den inneboende anden; *Villemain* förbigår ofta eller behandlar såsom bisak detta yttre, och studerar hufvudsakligen själens historia. Den förre ger åt sina bilder den högsta formfulländning och låter dem framstå plästiskt helgjutna och afrundade; den senare tecknar formen — det i handling framstående yttre lifvet — blott med några raska och träffande utkast, men älskar att med analytisk stränghet nagelfara, stundom söndrande dissekera det inre, och för läsaren upprulla dess mystiska tafflor. Men likasom hvarje duglig konstnär måste hafva studerat anatomien — och ingen anatomist, ehuru hängifven åt vetenskapen, saknar öga för formens skönhet och harmoni — så äfven med *Beskow* och *Villemain*, hvilka dessutom hafva mycket gemensamt. Hos båda finnes samma grundlighet i forskning och studier, samma lugn och oväld i omdömet, samma rena och ädla, hos *Villemain* stundom bländande styl, ehuru de skåda sina ämnen från motsatta synpunkter — den ene genom photographens objektiv, den andre genom granskarens mikroskop — samt bearbeta dem med olika verktyg, den ene med *retoucheurens* pensel, den andre med anatomistens hvässade jern.

Vi våga oss ej längre, kära läsare, men frukta att vi redan varit alltför närgångna, och se i andanom huru, från ena hållet, »penseln» i vredesmod doppas, för att draga ett bredt streck öfver vår svaga, kanske felaktiga teckning, och huru, från andra sidan, det fruktansvärda »mikroskopet» hotande höjes, för att granska hållbarheten af våra stackars flygtiga tankar, halten af våra outvecklade idéer. Rädda äfven, att du sjelf på oss skall tillämpa refrängen i den gamla visan om »*Pelle, som inte vill hem gå,*» skynda vi att avsluta detta samspråk, i det vi uppmana dig att jemte den Svenska minnestecknaren äfven studera den franske och sedan sjelf göra dina jämförelser.

Du kan studera honom antingen i det såsom ett mästerverk ansedda arbete: »*L'histoire de Cromwell, d'après les mémoires du temps et les recueils parlementaires,*» hvilket egentligen grundlagt hans rykte såsom historiker; eller i hans senaste verk: »*Essais sur le génie de Pindare, et sur la poésie lyrique dans ses rapports avec l'élévation morale et religieuse des peuples,* så varmt förordad och gynnsamt recenserad i en af Frankrikes bästa tidskrifter*) eller slutligen och lättast, i de samlingar af hans ofvannämnda *Éloges* och *Essais*, föreläsningar och tal, hvilka under flere olika benämningar såsom: »*Discours et Mélanges littéraires*» etc. i många upplagor utkommit, och du skall alltid finna intresse af ditt studium. Tror du oss ej på vårt ärliga ord, så erbjudes dig tillfälle att sjelf pröfva din smak, då vi här nedan, med några förkortningar, meddela en bland de intressantaste af dessa uppsatser!

Esselde.

PASCAL,
såsom skrifställare och moralist.**)

Då man genomgår de olika fasererna af det menckliga vetandet, finner man tvenne stora afdelningar, hvarunder de alla kunna hänföras. Uti den ena sysselsätter sig menniskoanden med materien, uti den andra med sig sjelf; den ena omfattar kunskapen om de yttre, synliga föremålen, från mekanikens enklaste lagar ända till dem, som bestämma himlakropparnes rörelser: den andra har till föremål kunskapen om vår egen själ, och dess agenter äro moralen, vältaligheten och poesien.

Finnes väl något snille, som hos sig kan förena dessa motsatta krafter? eller är deras oförenlighet lika oöfvervinnerlig, som deras olikhet påtaglig? Då fysikens vetenskap ännu låg i linda, ofullkomlig, utvecklade, förslog den ej ensam för ett ljust hufvuds verksamhetsbehof, och behöfde dessutom fantasiens hjälp för att skyla sin okun-

*) Se Journal des Savants för Augusti 1859 samt Januari och April 1860.

**) Villemain, »Discours et Mélanges littéraires.»

nighet och sina misstag. Men allt som vetenskapen gått framåt, riktande sitt område med nya upptäckter och iakttagelser, har han måst draga sig undan för att existera endast i och genom sig själf. Således har just det menckliga vetandets framsteg åvägabragt skiljmessan mellan vetenskaperna och litteraturen, och vår vidgade intelligens har delat sig likasom då en allt för vidsträckt stat klyfves i smärre, sjelfständiga områden.

Det har funnits män, som velat vederlägga denna den menckliga svaghetsens lag, men hvilka mot sin vilja sjelfva tjenat till en bekräftelse derpå. Om de upptagit tvenne ytterligheter, hafva de dock aldrig lyckats bringa dem båda till målet. Endera segrar alltid på bekostnad af den andra, och dessa stora män, hvilka velat mera än de såsom menniskor förmått, hafva på en gång blifvit medelmåttiga och sublimala. En man uppstod en gång, som ville öppna för menniskoanden tvenne nya ärorika fält på en gång; men hans första lyckliga bemödanden uttömde naturens krafter, och han hann icke sluta. Och likväl, hvilken storartad anblick erbjuder icke dessa arbeten, dessa sträfvanden af en man, hejdad midt under sitt lopp! hvilka sublimala monumenter äro ej de halft formlösa utkasten af hans snille!

Det är vår afsigt att här framställa några betraktelser öfver de af *Pascals* arbeten, som icke beröra hans egentliga vetenskap, matematiken. *Pascal* skref till en af sin tids djupsinnigaste mathematici:

»Jag kallar geometrien det skönaste yrke i verlden, men det är dock endast ett yrke, och jag har ofta sagt, att detta studium är särdeles lämpligt till en pröfning, men icke till ett mål för våra krafter.» Utan att vilja instämma i denna hårda och kanske nyckfulla dom öfver en vetenskap, som i våra dagar så högt uppbares, må det likväl vara oss tillåtet att företrädesvis uppsöka menniskoandens storhet i de minnesmärken af öfverlägsen intelligens och oefterhärmlig vältalighet, som tala till alla sekler och öfverföra till efterverlden snillet ostyckadt i dess skönaste, sublimaste skepnad. I de exakta vetenskaperna skiljer sig upptäckten, så att säga, från upptäckaren; den förre rättas, vidgas, fulländas af andra och blir blott en enkel länk i den successiva ordningen af de sanningar, hvilkas upptäckande fordrat århundradens tålmod och ihärdighet; men skrifställarens arbeten äro i sig sjelfva ett vältaligt aftryck af hans egna stora tankar eller ädla känslor; han har gjort allt på en gång och förblir, jemte sitt verk, odödlig.

Vid tanken på den sällsamma instinkt, som från barndomen ledde *Pascals* snille till geometrien och kom honom att grunda elementerne af denna vetenskap, hvilken han anade, redan innan han upptäckt henne, skulle det vara öfverflödigt att göra sig den frågan, huruvida det anlag, som hos honom först yttrade sig, också, i följd deraf, ovilkorligen var det förnämsta, det högsta, hvaraf hans natur var mäktig. Alla talenter förutsätta ett medfödt anlag; men en mängd yttre omständigheter och nya intryck, tusende tillfälligheter, dem man icke beräknat, kunna bestämma utvecklingen af andens förmågor i en ordning, som icke förutsätter den enas ovilkorliga företräde framför den andra. *Pascals* far ville uteslutande sysselsätta

sin son med litterära studier, ehuru han sjelf var passionerad mathematicus och endast lefde för denna vetenskap. Då han förvägrade sin son såsom minderårig detta studium, lofvade han honom det såsom en framtida belöning för hans läraktighet i andra ämnen och framställde för honom geometrien såsom företrädesvis *mannens* studium. — Man ser alla dagar, af mindre betydelsefulla exempel, huru barn heldre efterapa än lyda och hur isynnerhet deras nyfikenhet eggas just af hvad man undanhåller dem. — Är det ej sannolikt att, hos en intelligens, så utomordentligt liflig och genomträngande som *Pascals*, ifvern att lära känna hvad man undanhöll och förbjöd honom, tjenade att ytterligare väcka hans inneboende anlag för de matematiska vetenskaperna? Sedan denna passion för de exakta vetenskaperna en gång blifvit utvecklad, lockade den detta glödande snille ständigt med sig, genom dragningskraften af väntade upptäckter, genom det nya i experimenterna, det ovedersägliga i bevisen, och uppslukade under oerhördt arbete större delen af detta så korta, så snart utlocknade lif.

Men huru har den skicklige och passionerade vältalaren, skaparen af den franska stilen, kunnat utgå omedelbart från dessa sterila, förtorkande studier? Våra stora skrifställare hafva alla frambragts, antingen genom den plötsliga blixten af en enda, men fortfarande inspiration, eller genom ett långsamt ihärdigt arbete i en och samma riktning. *Pascal*, är, så snart han skjuter åsido de geometriska luntorna, med ens sublim skrifställare. I de värtaliga skrifter, hvilka blott upptogo några få af de föga talrika år, som förunnades denne utomordentlige man, märker man hvarken en första gryning eller en gradvis fortgående utveckling af hans snille: målet är genast uppnådt och spåren af hans väg dit utplånade.

Måhända låter detta sällsamma fenomen till en del förklara sig just genom inflytandet af de abstrakta studier, åt hvilka *Pascal* egnade sig, vid en tidpunkt då vetenskapen, ännu saknande den method, det system, som sedermera underlättade dess studium, affordrade sina forskare ett ständigt, oafslutligt skapande. Den ofullständiga, på nytt vaknade vetenskapen framkallade en ständig sjelfverksamhet, dess experimenter satte inbillningen i rörelse och väckte ett visst slags entusiasm. Det är då lätt att förstå huru mycket mera inspirerande vanan vid dylika betraktelser skulle vara, än den ytliga verksamhet hvarinom litteraturen, under Richelieus beskydd, vanligen inskränktes. — För att finna hvad som skapar värtaligheten, måste man söka det som höjer tanken. Så t. ex. var det antikens frihet, som alstrade antikens värtalighet. Men, då tanken icke får sysselsätta sig med fäderneslandets och frihetens stora intressen, när hon, så att säga, är beröfvad den offentliga tillvaron, återstår det henne likväl många andra ädla källor för inspiration. Dessa äro själens innersta lif och betraktandet af menniskonaturen ur högre synpunkt; med ett ord, kärleken till den speculativa sanningen. Det var ur denna sublima källa *Pascal* öste, der, som han hemtade sina ingifvelser. Den rena smaken, föraktet för falska prydnader, för en grann men meningslös värtalighet alstrades hos honom af de höga föremål, hvarmed hans tanke varit van att sysselsätta sig. Hans medfödda originalitet följde

honom inom litteraturen så väl som inom vetenskapen; likasom han uppfunnit vetenskapens principer, uppfann han sjelf sitt språk, och lämpade det efter det sannas och rättas evigt bestående lagar. Om han ej af naturen blifvit begåfvad med en så liflig inbillning, skulle han måhända för alltid släckt den i dunklet och kylan af de abstrakta studierna. Men, långt ifrån att duka under för geometrien kunde en ande, sådan som hans, just deraf hemta den ovedersäglighet i räsonnement, den styrka i slutledningar som blefvo hans ords vapen.

Vid början af en tidpunkt, då religionen skulle komma att lysa med all snillet och de sköna konsternas glans, sågos några män af stränga seder och med fria, upphöjda tänkesätt, de flesta förenade genom blodsband eller den varmaste vänskap, draga sig undan till klostret *Port Royal* *) nära *Paris*, för att, långt från världshvimlet, bilda ett eget litet samfund, uteslutande egnadt åt arbete och andliga betraktelser. Varma älskare af antiken, buro deras skrifter pregeln af dennas manliga och kraftfulla karakter. Utmärkande sig mera genom klarhet och förstånd än genom élegans i framställningssättet, gåfvo de likväl den första typen för en ren smak och en sund litteratur. De hade lärt känna lifvet äfven från dess praktiska sida; de hade upptagit ibland sig män, väderdrifna af partiernas vindkast. Dessa fromma enslingar voro oskyldige, men trofasta vänner till *Paris*' ärelystne koadjutor. *Port Royal* emottog mer än en ädel qvarlefva af *la Fronde*, och denna liga, på en gång så upprorisk och så lättsinnig, kom att söka en fristad i religionens sköte. Der befann sig, förenad den berömda familjen *Arnauld*, hvilken inom sig hyste en så förvånande mångfald af lysande själs gåfvor, en så hög måttstock för karakterer och tänkesätt. *Antoine Arnauld*, jesuiternas skoningslösa anklagare, hade genom en lysande rättegång ådragit sina talrika barn denne mäktiga och hämndlystna ordens hat, men också åt dem öfverlätit mod och skicklighet nog att trotsa detsamma.

Man glömmet ofta att egnat någon beundran åt dygder, som

---

*) *Port Royal*, ursprungligen ett cistercienserkloster för nunnor, stiftadt år 1233, spelade i Jansenismens historia en betydande roll. Redan på 1620 talet hade *Port Royals* abedissa, en syster till den bekante *Ant. Arnauld*, satt sig i förbindelse med denna läras bekännare i *Paris*, till hvilka åtskilliga af den tidens största snillen, såsom bröderna *Arnauld*, *Nicol*, *Lemaitre*, *Perrault*, *Pascal* m. fl. räknade sig. Dessa Jansenismens värtalige förfäktare bosatte sig slutligen (1640) i närheten af klostret, delade de fromma nunnornas arbeten och botöfningar, samt stiftade en klosterskola, hvars höga moraliska principer och grundliga undervisningsmethod, utgjorde den mest i ögonen fallande motsats till den falska och ytliga Jesuitismen. Från denna tid blef *Port Royal* Jansenismens hufvudsäte i Frankrike. Flere politiska flyktingar af betydelse upptogs i dess samfund; *Pascal* blef dess försvarare mot Jesuiternas och de påfliga myndigheternas förföljelser, *Boileau* dess vän och *Racine* (hvilken äfven skrifvit *Port Royals* historia) dess tacksamme lärjunge. Detta samfund utgjorde en förenig af de största talenter, den djupaste lärdom och den uppriktigaste fromhet. Angrande och botfärdiga af alla klasser slöto sig till detsamma, och ryktet om den gulsfruktan och de dygder, som herrskade inom *Port Royals* förbund spred sig kring hela världen. Förtröstade på sina beskyddare och sin rättvisa sak vägrade nunnorna att underskrifva Alexander den 7:des bulla mot Jansenii stridiga lärosatser, och bibehöllo sig i sin fristad ännu sedan deras beskyddare blifvit fördrifna, till dess klostret slutligen 1709 upphäffdes och genom pariserpolisens åtgärder fullkomligt förstördes.

icke mera, äro på modet, åt talenter, hvaraf endast minnet återstår. För vår tid synes *Port Royals* största förtjenst ligga deruti att hafva varit *Racines* skola. Man läser icke mera *Nicole*, *Hermant*, *Sacy*. *Arnauld* är en gåta, hans tvister synas löjliga, och likväl har ett helt sekel, som ville gälla för ett bland de mest förfinade, med beundran studerat dessa nu förbisedda skrifställare, och *Ludvig XIV* måste uppbjuda hela sin makt och sin politik, för att bekämpa några af dess theologer.

Men, invänder man kanske, hvad vigt har numera Jansenismens dunkla dogmer *) och hvartill tjänade dessa långvariga och fruktlösa stridigheter? Ett så oöfverlagdt förakt skulle vara föga filosofiskt. Förhållanden och former vexla: menniskoandens sysselsättningar ombyta form och gestalt, men genom alla tider, om än under olika namn, fortgår denna kamp mellan det godtyckliga tvånget och tankens oberoende, mellan dem som vilja införa en absolut undergifvenhet inom intelligensens rike, och dem, som påyrka förnuftets fria naturliga utöfning. Vare sig speculativ, religiös, politisk eller litterär, modifierar sig denna strid, ombildas, lifvas eller afmattas, allt som slumpan, som civilisationens och sedernas tusende tillfälligheter inverka på dess gång; men den existerar alltid, den är en följd af sjelfva vår naturs inneboende värdighet, af detta ädla privilegium, som i tanken gifver människan det högsta och dyrbaraste goda, till hvars försvar hon må uppbjuda sina ädlaste krafter.

I denna eviga kamp sågos *Port Royals* anachoreter, ehuru skenbarligen endast stridande om skolastiska spetsfundigheter, representera samvetsfriheten, forskningsrätten, kärleken till sanning och rättvisa. Deras motståndare drefvo den motsatta principen, den om förnuftets och själens blinda lydnad. *Pascal*, lifvad genom beröringen med de snillrike theologerna, hvilka det blef honom gifvet att försvara och att öfverträffa, harmades vid blotta föreställningen att ett sådant ok skulle kunna påläggas den fria tanken. Hans höga snille vägrade att böja sig under denna förmätna usurpation af menisklighetens ädlaste rättigheter. Han såg de nya förbundsbröderna — fromma, ödmjuka, undergifna, nitiska i forskning, fasta i tron på och utöfvandet af det rätta och sanna, samt i likhet med de första christna, underkastande sig förföljelser, heldre än att afstå ett grand af sin öfvertygelse, medan deras motståndare, Jesuiterna, uppträdde med hotelser och tvångsmedel, samt med hästkt förtal och bannlysningsbullor förföljde några få fromma, fredligt sinnade lärde, hvilkas enda fel var att stå fast vid sin öfvertygelse och handla i enlighet med sitt samvete. Kunde väl *Pascals* själ, så ädel och ren, förblifva liknöjd vid anblicken af en dylik strid?

Drifven af det ständiga behofvet att söka sanningen, hade *Pascal* närmat sig förbundsbröderna vid *Port Royal*, men det dröjde ej länge innan den tillfälliga bekantskapen beseglades af den lifligaste ömsesidiga beundran och vänskap. Förenade af samma intressen, lifvade af

*) Framställande Augustinii lärar såsom de enda sanna dogmerna, förkastande menniskoförnuftets intyg i alla trossaker och öfverlemnade allt åt Kristi nåd och förbarmande samt antagande läran om menniskans predestination, uppstod *Jansenismen* såsom ett motparti till *Jesuitismen* och existerar i denna egenskap ännu i våra dagar.

samma kärlek till studium och forskning, uppstod emellan dessa djupsinnige och snillrike män ett vänskapsförbund, grundadt, icke blott på partiintressen, men på gemensamhet i tro och öfvertygelse. De nya vänner, *Pascal* funnit, voro visserligen i främsta rummet teologer; men allt, som kan vara af intresse för människotanken utgjorde det outtömliga ämnet för deras lärerika samtäl: filosofi, historia, antikens studium. *Arnauld* var skicklig geometrius och den precision, den logiska styrka, den outtömlighet i slutledningar, som *Pascal* älskat i geometrien, tycktes hafva åt *Port Royals* språk, dess skrifter och läror samt — om man så vill — åt dess fel, gifvit en gemensam karakter. Man kan då lätt fatta huru de fromme och snillrike männens theologiska studier blefvo en vetenskap äfven för *Pascal*, samt förstår hur väl det oändliga behaget af hans spefulla, men fängslande styl lämpade sig att gifva en omklädnad af enkel naturlighet och pryddlig elegans åt de lärda satser hans vänner bekände, och som han sökte försvara.

Sålunda uppstodo *Pascals* berömda *Lettres Provinciales* af behovet att vädja från *Sorbonne* *) till publiken och att belysa de spetsfundiga trosanklagelser, hvilka tjenade till förevändning för förföljelserna mot *Arnauld*, *Port Royals* mest beryktade försvarare. Dessa bref utkommo halft förstulet och under ett diktadt namn; de försvarade en förföljd storhet, de anfölo ett missbruk af den andeliga myndigheten, på en tid då religionen utgjorde en hufvudsak för alla tänkare. En hittills okänd klarhet, följdriktighet och elegans i stilen, en naturlig men bitande qvickhet, ett nytt sätt att finna ord och uttryck, som fäste sig i minnet, gånvo dem innan kort en förvånande popularitet. Man skulle mindre beundra *les lettres Provinciales*, om de ej varit skrifna före *Molières* tid. *Pascals* instinkt förebådade den fina komedien. Han införde på scenen alla möjliga karakterer och hans bref utgöra verkliga dramatiserade sedemålningar, deraf ännu blott kostymerna förältdrats. Men han blir ännu mera komisk i dialogen, då han låter den gode Jesuiterpatern, af sin föregifne lärjunges fyndiga invändningar eller ironiska undfallenhet, lockas att oförtäckt afslöja sin läras alla tvetydiga mysterier. Dialogen utspinnas till förvånande längd; men denna form är så lyckligt vald, så omvexlande i detaljer och frambringar en så illusorisk verkan, att man ej tröttnar dervid. Ämnena för dessa bref äro således långt ifrån torra och sträfva, såsom man gerna, af pur aktning för författarens vetenskapliga lärdom, vill inbilla sig. *Pascal* förstod icke endast att skapa, men äfven att med urskillning välja. Den sällsammaste af alla mänskliga förvillelser är utan tvifvel den, att vilja rättfärdiga lasten medelst dygden; att begå dåliga handlingar på grund af vackra principer; att ständigt förfalska moralen, under det man bedyrar att man vördar dess ringaste bud; att slutligen drifva spetsfundigheten ända derhän, att man i Guds lag finner privilegiet att skada sin nästa

*) Ursprungligen en bildningsanstalt för unga andliga inom universitetet i Paris, uppkallad efter stiftaren *Robert*, från *Sorbon* i Champagne, *Ludvig den Heliges* kaplan. Senare erhöi denna anstalt så högt anseende, att dess namn öfvergick till hela den theologiska fakulteten, hvilken ända till slutet af 18:de seklet benämndes *Sorbonne*.

sta och att deraf göra sig en förtjenst. Det finnes knappast något ypperligare fält för satiren, än kontrasten mellan individens stränghet och principernas slapphet, och med öfverlägsen skicklighet har *Pascal* bearbetat detta fält. Då han tillskref sina motståndare den formliga och uppsåtliga afsigten att corrompera moralen, begår han tvifvelsutan en öfverdrift; men från denna utgångspunkt drifver han sitt försvar med en styrka, en enhet och en kraft i bevisning, som är oemotståndlig. Få skola med *Voltaire* kunna anse hela sakens räsonnement falskt, på grund deraf att aldrig någon myndighet (icke ens Jesuiternas!) kunnat tro sig vinna inflytande genom moralens förnedrande. Eller är verkligen den moraliska instinkten så orubblig, så osviklig, att man icke kan förvända och förfalska den till förmån för en eller annan imponerande auctoritet? Hvar finnes den människa, som icke någon gång tvekat att fullgöra sina pligter och som ej någon gång önskat sig rättigheten att utan klander och utan samvetsagg kunna svika dem? Denna människohjertats svaghet förklarar tillräckligt det insteg, som en elastisk moral kan erhålla. Ha vi ej sett mer än en berömd skrifställare lämpa sin moral efter tidsandan och blifva en mensklighetens förledare, på samma gång som ett af dess största snillen.

De casuister, mot hvilka *Pascal* uppträdde, hade, för att smickra nationernas olika fördomar, vanställt den vackraste sidan af den kristna lagen, den af rummet, af tiden och af människorna oberoende, sublima enheten i dess moral. Det var således ett ädelt och vackert värf, som *Pascal* åtagit sig, då han sökte bekämpa de fega eftergifter, som förnedrat religionen, och bemödade sig att afslöja den bizarra Jurisprudens, som i moralens och samvetets sublima sanningar infört chicanens spetsfundigheter och advokatytrens illistighet. Och med hvilken eldighet, med hvilken skoningslös ironi, med hvilken oemotståndlig skämtsamhet utförde ej *Pascal* detta menniskoälskande värf. Den skämtets konst, hvilken de gamle ansågo såsom oskiljaktig från sann värtalighet, den spefulla och okonstlade atticism, hvaraf *Socrates* betjenade sig, den lärorika och underhållande satir, som *Rabelais* smutsat med sina tankars cynism, den innerliga och djupa glädtighet, som lifvar *Molière* och som man ofta återfinner hos *Lesage*, med ett ord, denna förfinaade qvickhet, som ej är något annat än ett öfverlägset och för glada intryck öppet förstånd — se der de mest framstående förtjensterna i de första af *Pascals* »*Lettres Provinciales*.»

Då man tar i betraktande *Pascals* lif, så kort, så hemsökt af lidanden och af den dysterhet, som är oskiljaktig från djupa studier; när man läser hans »spridda tankar» hvilka tyckas vara alster af en sublim andes tillfälliga sjuklighet, har man i början svårt att fatta det öfvermått af glädtighet, som denne samme man utbredd öfver den torra skolastiken. Ligger löjet då så nära tåren hos dessa öfverlägsna snillen, hvilka uppifrån skåda den menskliga naturen? Man är frestad att tro det, då man studerar en *Pascal*, en *Shakespear*, en *Molière*. Man har, för att förklara dessa disparater, påstått, att vanan att reflektera inger svärmod. Vi deremot tro att denna känsla tillhör just sjelfva öfverlägsenheten af de intellektuella egenska-

perna, emedan sådana stora andar, litligare än andra kända tankens gränser, dess vanmakt, och, på samma gång de bele eller harmas öfver mensklighetens gemensamma svagheter, just genom sin öfverlägsenhet djupare smärtas deraf.

Pascal hade fullbordat sina tio första bref: *Arnauld* var förssvarad, hämnad. Hans bundsförvandt hade förflyttat kriget inom fiendens egna områden; brefskrifvarens fyndiga, obesvärade och komiska sätt att afslöja Jesuiternas falska principer i alla moraliska frågor hade roat publiken och träffat det mäktiga samfundet med åtlöjets skarpa vapen. Då vidgade sig diskussionen och *Pascal* lifvades likasom af en annan ande. Jesuiterna, hufvudsakligen sysselsatta med att låta indraga och sequestrera sin farlige motståndares skrifter, försökte likväl äfven att vederlägga dem, men med föga talent och med föga logik, såsom personer bragta ur besinning genom det oväntade i ett så djerft anfall. Det måste dessutom erkännas, att Orden då ännu icke i sitt sköte uppammat de ryktbara män, som bragte den till höjden af sitt farliga anseende. *Bourdaloue* var ännu ej känd och hade ej af *Pascal* själf lärt sin slående vältalighet. Ordens försvarare, svaga, oskickliga, på en gång ovettiga och vetlösa, förmådde endast egga sin farliga fiendes snille. Det var vid deras besvarande, under samma enkla brefform, som *Pascal*, utan allt bemödande, uppnådde höjden af logikens och harmens vältalighet. Må man läsa det bref, der *Pascal*, efter att med beundransvärd energi hafva skildrat den långvariga och sällsamma kampen mellan tvånget och friheten, tvenne makter, säger han, hvilka ingenting förmå, den ena öfver den andra, likväl förespår sanningens slutliga seger, emedan hon är evig och allsmäktig såsom Gud själf; må man läsa det, och man skall erkänna att en *Demosthenes*, en *Chrysostomus*, eller en *Bossuet*, inspirerade af talaretribunen, icke frambringat någonting ädlare och sublimare än dessa ord, framkastade vid slutet af ett polemiskt bref.

Denna höga vältalighet är de senare provinsbrefven egen. Språket är der öfverallt eldigt, bittert, passionerat. Samma ämnen, hvilka *Pascal* till en början lekfullt behandlat och likasom på skämt uttömt, återtager han nu, ger dem på nytt lif i allvar och vrede, och kommer sina fiender att bittert sakna den spefulla styl, hvaröfver de i början beklagat sig. Nu upprifver han den förödmjukade egenkärlekens första ytliga sår och gjuter gift deri. Jesuiternas afskyvärda principer rörande dråp och mord, hvilka han nästan sparat, i det han blott egenat dem sitt förakt, anfaller han nu, likasom man mot man, med hela makten af en omutlig vältalighet, fördömande dem såsom brott mot stat och kyrka, mot natur och religion. Hans nit stegras ytterligare då han förföljer ett annat brott, blott alltför allmänt under tider af parti- och meningsstrider — förtalet; detta moraliska dråp, hvaraf hans motståndare gjort sig på en gång en vana och ett naivt försvar. I denna strid synes dock *Pascal* någon gång närma sig ett nit, som förefaller mera otidigt än kristligt. Han skymfar själf, på samma gång han fördömer förtalet. Hans sublima ande, gripen af sorg och harm öfver hans vänners olycka, förmår ej mera modifiera sina ord. Stark genom sitt snille, sin vrede, och den hemlighet, som ännu omgifver hans namn, utbrister han, vänd till sina mot-

ståndare: »J kännen eder träffade af en osynlig hand; j söken få-
 »fängt angripa mig i deras personer, med hvilka j tron mig förenad.
 »Jag fruktar eder hvarken för mig sjelf eller för någon annan. Allt
 »det imflytande, hvaraf j tron er kunna begagna er till min skada, är
 »gagnlöst. Jag hoppas ingenting af världen, jag fruktar, jag önskar
 »ingenting af henne. Jag har, med Guds hjälp, ej behof af andras,
 »hvarken guld eller inflytande. Således, mina läder, undkommer jag
 »lätt alla era giller.»

Kan man förvåna sig öfver att *Pascal* på denna höga ståndpunkt, den emda som var honom värdig, hänfördes ända till den antika tribunens våldsamma frihet och stormande känslor. Omständigheterna och sederna hafva på mångfaldigt sätt vexlat; men värtaligheten är densamma.

Gäller det något stort och ärofullt patriotiskt intresse? Nej, det gäller att försvara några fromma nunnor, anklagade för kätteri. Men hvad betyder ämnet? Hör talarens ifver, hör den rättsinniges harm: »Grymme och fege förföljare, skola ej då ens de mest aflägsna kloster erbjuda en fristad för era smädelser? etc. — J bannlysen offentlig ur kyrkan dessa heliga jungfrur, medan de i hemlighet bedja för er och för hela hyrkan. J smäden dem, som hvarken hafva öron för att höra er eller röst för att svara er.»

Pascal har i sina bref förenat alla den mest euergeriska och passionerade värtalighets mysterier, och af några bland hans »*Pensées*» lära vi att denna talent grundats på noggranna studier af alla konstens resurser samt på en ganska djupsinnig teori, den han sjelf för sig uppgjort. Det är temligen gagnlöst att studera icke snillrika mäns principer i afseende på konsten. Men då en stor stylist framställer några allmänna reglor för ordets konst, lämpar han dem naturligtvis efter sin egen karakter, efter sina egna själsvanor, han inmänger deruti någonting af sig sjelf och denna uppenbarelse är ännu mera lärorik än sjelfva konstreglorna. *Pascal*, denne stora *geometricus*, hade, genom öfverlägsenheten af sitt förstånd, insett icke blott möjligheten af den vetenskapliga spekulationens användande inom konstens område, men äfven gränserna för detta användande. *Pascal*, hvars snille ej var bundet af några fördomar, emedan det var obegränsadt, bestämde de positiva vetenskapernas samt litteraturens skiljaktiga karakterer, utan att återhållas af fruktan att beröfva sig sjelf någon fördel, genom inskränkandet af den eller den litterära eller scientifika genren, och likasom säker att finna sin plats inom alla mennisko-andens tillhåll. I sjelfva verket förenade *Pascal* i högsta grad tankens tvenne hvarandra mest motsatta krafter: det skarpaste förstånd och den lifligaste inbillning. Hans lif, hans karakter, hans arbeten bära alla vittne om denna förening, hvilken också intryckt sin pregel på det största af alla de verk, hvarmed hans snille sysselsatt sig. Ingen har måhända under hans sekel med en varmare och uppriktigare hänförelse emottagit kristendomens sanningar; men förnuftet, resande sig midt under hänförelsen, hemsökte honom ofta med tviflets marter. Kan man annorlunda förklara detta förutseende, som erbjuder houom så många inkast, föga kända af hans samtid, och som ingifver honom tanken att stärka, att försvara hvad ännu

ingen tänkt på att anfalla. *Pascals* utmärkta samtida, fulla af en icke renare men fredligare öfvertygelse, åtnöjde sig med att utveckla och bevisa följderna af en religion, hvars principer icke mött några motståndare: de hvälfde templets dôme, utan att befara det någon hand skulle finnas nog djerf att utsträckas för att störta de peliare, på hvilka den hvilade. *Pascal* ensam, af egen erfarenhet varnad för faran, hvälfde i sitt sinne planen till ett verk, deri han hoppades kunna gifva ett svar på hvarje af de scepticismens tvifvel, hvilka detta stora snille hade, så att säga, i alla bemärkelser på sig sjelf pröfvat. Ännu spåras arkitektens genialiska hand i spillrorna af detta ofulländade monument. Men hvem skulle våga att i tanken åter uppbygga det och till ett helt sammanfoga dess spridda delar, dess oformliga och splittrade massor?

På de Egyptiska sandfälten upptäcker vandraren ståtliga portiker, som icke mera föra till de tempel, hvilka sekler hafva grusat; storartade spillror; spår efter en ofantlig stad; kapitåler störtade i gruset, men ännu smyckade med antika målningar, hvilkas bländande färger aldrig skola förblekna och som bibehålla sin skära odödlighet midt ibland den antika förgångelsen. Just så förefalla några af *Pascals* »*Idéer*» — stympade kvarlevor af hans stora ofullbordade verk.

Man vet, att han började det då han redan blifvit dödligt angripen af den smärtsamma tvinsot, som så tidigt förtärde hans lif. Som han på jorden icke egde någon annan verksamhet än tankens, fortsatte han denna ända tills han fullgjort sitt långsamma dödsarbete. Så ytterlig var dock våldsambeten af hans plågor, att han måste söka ännu ett annat döfningsmedel jemte grubblandet öfver de moraliska samlingarne. Mer än en gång, säga oss hans biografier, återtog han med ifver de mödosammaste matematiska studier och fördjupade sig helt och hållet deruti, för att förströ sig från de fysiska smärtorna. Måhända var det dock ej endast mot kroppsliga smärtor, han sökte detta botemedel! kanske fann han deruti en hvila mot den rastlösa verksamheten af en själ, allt för skoningslöst belägrad af tankar.

Må man tänka sig denna sublimes intelligens, fånglad inom en usel stofthydda, tröttad af ett aldrig hvilande oerhördt arbete, och ständigt uppkallande framför sig det menkliga livets stora problem, omöjliga att lösa efter samma ofelbara principer som vetenskapens.

— — — »Jag vet ej hvem som skickat mig i verlden, icke hvad verlden, icke hvad jag sjelf är. Jag vet icke hvaraf min kropp består, eller hvad min själ, mina sinnen äro; och denna del af mig sjelf, som tänker hvad jag säger, och som reflekterar öfver allting, likasom öfver sig sjelf, är lika okunnig om sitt eget väsende som om allt öfrigt.»

Denna förfärliga okunnighet, som *Pascal* skildrar alltför energiskt, för att icke sjelf hafva lidit deraf, se der den fiende, hvars ok han sökte afkasta. Samma tvifvel hade oroat de gamla filosoferna, och stundom drifvit dem ända till förtviflan. Denna de högsta snillets plåga hade fördubblats i intensitet med hvarje civilisationens pånyttfödelse ända till det ögonblick, då människan, efter att länge hafva vandrat, stödd på gammal häfd och gammal tro, känner dessa

stöd halka undan sig och sjelf befinner sig lika oförmögen att undvara dem, som att betjena sig af dem. Under romerska kejsardömet senaste sekler, då polytheismen (religionslära, som antager flera Gudar) öfver allt föll, och Platos sista lärjungar fåfängt sökt skapa sig en tro och omgestalta en religion på blotta förnuftsgrunder, framställer sig för oss den vältaligaste af dessa filosofer, *Porphyrus*, försänkt i ett svärmod, som närmar sig vanvett, och nära att gifva sig sjelf döden för att undkomma tviflens marter. På samma sätt synes hos flere af de Tysklands grubblare, hvilka arbetat bland ruinerna, som hopats af scepticismens sekel, vanvett stundom födas af de alltför ofrånvända, allt för hejdlösa betraktelserna öfver den menckliga tillvarons dunkla mysterier.

Pascal, hvars öfverlägsna snille låtit honom på förhand genomgå hela det kretslopp af tvifvel och spörsmål, som under flera århundradens vexlande civilisation marterat menniskoanden; *Pascal*, erfaren i allt, genom de strider, som utkämpats af hans egna själskrafter, tar sin tillflykt till den kristna trons heliga fristad. Hon allena förklarar honom menniskolifvets ursprung, menniskans storhet och elände. Men hvilken oro, hvilken kamp för att hinna denna hvila! Sjelf säger han:

»Vid betraktandet af hela den stumma verlden och af menniskan, utan ljus öfverlemnad åt sig sjelf och likasom vilsekommen i denna vrå af verlds-alltet, utan att veta hvem som försatt henne dit, hvad hon der har att uträtta, hvad det skall bli af henne då hon dör, betages jag af fasa, likt en man, som sofvande blifvit förflyttad till en obebodd ö och vid uppvaknaudet ej vet hvar han befinner sig. Jag ser omkring mig andra menniskor, af samma natur som jag sjelf. Jag frågar dem, om de äro bättre underrättade, om de veta mera än jag? De svara mig nekande, men seende sig omkring, tro sig de arma förvillade finna några tilldragande föremål, öfverlemnna sig åt njutningen deraf och fästa sig vid dem. Hvad mig beträffar, kan jag ej stanna vid dylikt, icke heller finna någon hvila i umgänget med dessa menniskor — mina likar — usla som jag — vanmäktiga som jag!»

Spårar man ej i dessa ord allt det lidande, all den kamp, som detta stora snille måst genomgå för att finna sanningen? Kan man nu förvånas öfver det djup af vemod och af vältalighet, som framlyser i några af hans penna slumpvis framkastade metafysiska idéer? Hvad äro alla jordens intressen, hvad äro alla menckliga lidelser i jembredd med det sublimes intresset af menniskoanden, sökande sig sjelf. Hos en klarseende intelligens tar kampen emot tviflet tankens yttersta krafter i anspråk. Till och med *Pascal* dukar någon gång under därför, vi förvånas att han en gång vill låta slumpen afgöra frågan om Guds tillvaro och åter en annan gång bestämmer sin öfvertygelse genom en sannolikhets-beräkning. Men låtom oss ihågkomma *Rousseau*, som, svagare och mera nyckfull, låter tron på sin eviga salighet bestämmas af en sten som han kastar. Man spårar häruti en tankens vanmakt och, så att säga, förtviflan efter långa och fåfanga bemödanden att fatta det ofattliga. Den utgjorde länge *Pascals* plåga, en plåga så mycket större, som den stegrades i proportion af

hans snilles storhet. Endast en positiv religion kunde lindra och slutligen bota den.

Sålunda delade sig den store mannens allt för korta lif i tvenne hvarandra motsatta riktningar. Först sökte han frigöra det menckliga förnuftet, åberopande tankens oberoende och samvetets frihet; sedermera dukade han under för bemödandet att uppkasta vallar och gräfva grafvar mot scepticismens hejdlösa kringgripande. Denna mäktiga och oböjliga ande omfattar med djupaste öfvertygelse kristendomens dogmer och gifver dem genom sin obetingade underkastelse måhända den största menckliga bekräftelse. Men om ock öfvertygelsen var fullkomlig, är dock demonstrationen deraf ofullständig; bevisen äro ej ordnade, räsonnementet ej genomfördt, och hvad som återstår är snarare några spår af den kamp *Pascal* genomgått, några intyg af hans snilles utomordentliga kraft, än något fulländadt monument öfver hans seger. Vare härmed huru som helst, stå dock dessa spillror kvar för att med häpnad slå hvarje lättsinnig tviflare, tvinga honom att i främsta rummet tvifla på sig sjelf, samt väcka de lärde och visa till djupsinniga betraktelser.

Man har sagt, att *Pascal* icke talade till hjertat, att hans tros-lära var ett ok, som han pålade, snarare än en tröst den han utlofvade. *Vincent de Paul* och *Fénélon* skulle tvifvelsutän vunnit flere anhängare än *Pascal*. Man söker hos honom förgäfves denna själens ömhet, denna kärlek för menckligheten, som genomandas evangeliet och utgör den nya lagens kraft. Men icke destomindre inger han det djupaste intresse; han är så föga deklamatorisk och så sann. Hans ord, ehuru bittra emot den menckliga naturen, innebära ej anklagelser emot andra; de äro utbrott af den djupaste sorg öfver honom sjelf. Man känner sig gripen af ett slags smärtsam vörndnad vid anblicken af detta sublimes sinnes inre sjuklighet. Hans misanthropi tyckes honom ålagd såsom ett försoningsoffer för hans snille; han är sjelf mera förödmjukad än stolt deröfver. Han är icke, som antikens stoiker, en liknöjd åskådare af vårt elände, våra svagheter: han bär dem alla inom sig. »Men,» säger han, »i trots af denna uselhet, som än rör oss till tårar, än hetsar oss till kamp, hafva vi inom oss en instinkt, som vi ej kunna undertrycka och som höjer oss öfver gruset.» Denna andliga instinkt, kämpande mot vår menckliga svaghet — denna kontrast mellan storhet och ringhet, eller rättare *intet* — upptager ensam *Pascals* sublimes afhandlingar öfver menniskonaturen. Den ingifver honom ord af ojemförlig vältalighet, tankar af svindlande djup. Man häpnar vid att se honom sänka sig från dessa spekulativa idéer till iakttagandet af enkla, alldagliga tilldragelser, öfverraska hjertats minsta hemligheter och genomskåda hela menniskan med en alltomfattande, vemodig blick.

Pascal gör icke, såsom *la Bruyère*, beskrifningar, porträtter; men han fattar och skildrar med ett enda drag principen för de menckliga handlingarne. Han skrifer *slägtets*, icke *individens* historia. Bedömande jordiska intressen med en helt filosofisk frihet och opartiskhet, kommer han ofta på en helt motsatt väg till samma mål, som våra djerfvaste nyhetsmakare: men han stannar icke der; hans blick tränger långt derutöfver. Stundom förefaller det som ska-

kade han sjelfva grundvalarne för samhälle, för eganderätt, för rättvisa, men snart befästar han dem åter genom en högre idé. Han är sublim, icke blott i snille, men i sundt förnuft. Hans styl bär pregeln af hans tvenne karakterer. Hos ingen finner man djerfhet och enkelhet, storhet och anspråkslöshet, enthusiasm och skämtsamhet så förenade. En ryktbar skriftställare har anmärkt, att han måhända är det enda originella snille, som den goda smaken nästan aldrig har något att förevisa: man förstår detta beröm, men man tänker ej derpå då man läser honom.

Något om de vanligaste felena i Svenska Skriftspråket.

(Ett fruntimmersbref besvaradt.)

II.

Bästa Clara!

— — Jag finner i ditt senaste bref en uppmaning att fortsätta vår brefväxling rörande svenska språket, i det du deri bland annat frågar mig, huru man bör betrakta och bedöma hr Rob. v. Kræmers — först i Aftonbladet, sedan i en broschyr utvecklade — åsigt om sammansmältning af tal- och skriftspråket, så att talspråket småningom skulle bli den regelrätta, äfven i skrift begagnade svenskan. Är ej detta en orimlighet? frågar du; och jag svarar: Ja — i sin helhet, och tills vidare. Att systemet ej är användbart i sin fulla konsekvens, bevisas redan derigenom, att herr v. Kræmer sjelf ej genomfört det hela formläran igenom och alldeles förbisett syntaxen.

Dock finnes ett och annat i dessa påståenden, som, enligt min tanke, väl redan nu förtjenar att eftersinnas och efterföljas. Herr v. Kræmer har i fyra punkter uppställt de skiljaktigheter, han förefunnit mellan tal- och skrift-svenskan, i hvilken senare han framförlatt påyrkar de tvänne förenklingarna, att verbernas personaländelser böra försvinna (genom att upptaga talspråkets former: »vi kommer», »ni går» o. s. v.), och att bestämda pluralen af neutrala substantiver, som slutas på konsonant och äro lika i singular och plural, skola bildas genom ändelsen — *ena* i stället för *en* (»brukena», »husena» i stället för bruken, husen o. s. v.). Hvad som åter mindre bestämdt påyrkas, är de tvänne följande punkterna: borttagandet af de konjunktiva formerna (med undantag af »vore» och några andra) samt användandet af pronominet *den* (i stället för

»han» och »hon») om opersonliga föremål. Till detta sistnämnde förslag sluter jag mig obetingadt; ty bland oriktigt begagnade ord finnes det väl knappt någon felaktighet, som så stöter den mera tänkandes öra och öga, som då *han* — såsom oftast är fallet, åtminstone i Stockholmskan, — användes om så väl femininer som maskuliner. Man säger och skrifer helt ogeneradt om t. ex. en bok, att »*han* ligger på bordet», emedan man ej vet, att detta ord i språket är feminin, — eller om flaskan (som dock tydligen är fem.): »slå vatten i *honom*;» och oftast är det verkligen svårt att veta, om ett substantiv, som betecknar ett liflost (opersonligt) ting, är maskulint eller feminint. Riktigare är då att använda *den* såsom personligt pronomen, i stället för *han* och *honom*, *hon* och *henne*; t. ex. »Hvar är boken? *den* ligger på bordet;» »Landets krigsmakt (fem.) är nu större, än *den* var för hundra år sedan;» »Ge mig min hatt (mask.), *den* står der borta». Sålunda skulle man, i öfverensstämmelse med språkbruket, införa i språkläran följande personl. pronominer: Han och Hon (mask. och fem. för personliga föremål), Den (gemensamt kön, *communi generis*, för opersonliga föremål), Det (neutr.); samt possessiva pronominer: Hans och Hennes (mask. och fem. för personliga föremål), Dess (*communi generis* för opersonliga föremål och neutr.).

Af herr v. Kræmers öfriga förslag skulle jag vilja antaga endast det om utbytandet af våra grammatikors ändelse *en* för bestämda pluraler af neutrer med lika sing. och plural (efter 5:te deklinationen) mot talspråkets — *ena*, — hvilket tillägg dels redan vunnit burkskap äfven i det högre talspråket, dels ock skulle göra denna bestämda form lika för alla deklinationer. Skälet för bibehållandet af det förra bildningssättet utgår just från en motsatt åsigt eller rättare ett motsatt tycke, nemligen benägenhet för omvexling; men, om ens detta motskäl kan anses vara af någon betydighet emot de förenade af grammatikalisk konsekvens och häfdvunnet språkbruk, så torde det ringa antalet af här ifrågavarande substantiver föga bidra till den önskade omvexlingen. Man nöjer sig ju gerna med en sats, sådan som t. ex. denna: »Flickorna och gossarna buro böckerna i händerna utan att tappa äpplena, som de skulle ge åt fiskrarna;» men man säger, att det låter »inte vackert», om man i denna mening utbyter några ord och skrifer eller talar så här: »Flickorna och *barnena* buro böckerna i händerna utan att tappa *brefvena*, som de skulle ge åt fiskrarna»: det skall då nödvändigt heta *barnen* och *brefven*. Emellertid torde det vara bäst att tills vidare iakttaga lagen om omvexling just inom dessa två olika pluralbildningar, såsom ock Red. af Tidskrift för Hemmet

ganska riktigt gjort, då den benäget åtog sig att i tryck sända dig mitt förra bref. Der står på en och samma sida, först: »Jag har betecknat de härutinnan begångna *felen* såsom temligen förlåtliga» (raden 4) och sedan (sista raden): »listan på de vanligare grammatikaliska *felena*» och jag är öfvertygad, att ingen af Tidskriftens läsare stött sig vid den senast använda formen.

Nämnda Tidskrift utmärker sig i allmänhet för ett felfritt och godt språk, men så vidt utbredd är försummelsen att vårda modersmålet, att, äfven der varsamhet och noggrannhet göra sig gällande, ändock en och annan förseelse insmyger sig. Så har jag der funnit följande: »Man bör förskaffa sig kunskap om litteraturens uppkomst, dess *gradvisa* framsteg och utveckling», — der det obestriddliga felet förekommer att en partikel deklineras. Detta är visserligen icke något nytt med adverbier på — vis, måhända till följd af en omedveten förblandning med adjektiver af samma ändelse (Näsvis, Frågvis m. fl.): så har jag i företalet till en läsebok, hvars utgifvare tillika författat en svensk språklära, sett något ordas om »det *gradvisa* stigandet i svårighet», och ur en tidning antecknat en fras om »bildningens *företrädesvisa* språk;» men sannerligen, något bestört blef jag, då jag i en annan af våra tidningar, i början af Aug. d. å., fick läsa detta yttrande: »Franska kejsaren har genom sitt klara och *rättframma* språk just funnit rätta sättet att göra sig förstådd af Engelsmännen». Tänk, om man en dag finge läsa någon sådan sats som denna: Min lilla näsvisa syster har, oaktadt alla mina välvisa förmaningar, genom sitt *blindvisa* framåtrusande, sitt *gradvisa* tilltagande i oförsynthet och sitt alltför *rättframma* väsende, råkat ut för detta *småningomma* förtal, som alltid medför ett *särdelest* obehag!!

Jag vänder mig nu till ditt senaste bref och din deri framställda begäran, att jag måtte låta dig veta, huruvida du interpunkterat rätt, och ge dig några regler för den — såsom du kallar det — svåra konsten att kommatera. Men att konsten icke är så svår, lär du lätt inse, då jag säger dig, att den egentligen innefattas i en enda regel, att sätta skiljetecken der, hvarest tanken fordrar en hvila och således äfven ett uppehåll i läsningen. För att nu visa dig, att vårt språk verkligen i afseende på interpunktion följer denna logiska lag, vill jag emellertid här uppställa några speciella regler, hvarigenom du tillika får några yttre hållpunkter i striden mot de der hiskliga svårigheterna. Jag inskränker mig dock till läran om *komma*, då jag funnit, att du vida bättre hjälper dig med de större skiljeteckena. Du skrifer: »Min moster kom i går till staden och hennes far följde henne hit;» men der

skall nödvändigt ett komma sättas framför *och*, som här står mellan tvänne satser, af hvilka den följande satsen har sitt eget subjekt (hennes far), hvilket gör, att tanken något hvilar, innan den vänder sig till det nya föremålet och dess handling. — Du skrifver vidare: »Jag hoppas att alla derhemma må väl». Med *att* begynner ju en ny satsafdelning, som således betingar ett uppehåll i tanke och i läsning, innan den fattas och utsäges; hvadan komma här bör stå framför *att*, likasom alltid, när detta ord användes som konjunktion. Annorlunda är det, då partikeln *att* står som infinitiv-tecken; det skrifves då utan föregående komma (t. ex. han lofvade att hjälpa mig). — Om jag nu tillägger, att komma bör sättas äfvenledes framför satsafdelningar, som börja med relativter (som, hvilken, hvartill o. s. v.) eller med konj. *men* (hvilken dock bör ha semikolon framför sig, om följande satsafdelningen har nytt subjekt); så har jag gifvit dig de förnämsta interpunktions-reglorna. De öfriga kan du sjelf hitta på, om du håller den ofvan angifna grundregeln för ögonen.

M. S.

VITALIS.

I ensligt, öfvergifvet torp
 Af fallen, utstött mö,
 Han föddes hit en vinternatt
 Bland tårar och bland snö.

Han lefde i betryck och brist,
 Så enslig all sin tid,
 Och på ett lazarett han dog;
 Men — ödmjukt och i frid.

I hemlighet till verlden född,
 Mot verlden jemnt han stred
 Och hånkall, fast i botten öm,
 Han genom lifvet skred.

Men allt hvad högt är, stort och skönt
 Han såg, som skalden ser,
 Och hvad han såg, det sjöng han ut.
 Han kunde icke mer.

Han sjöng ej mycket, men han sjöng
 Ur djupet af sin själ.
 Hans lif, det idel sanuing var,
 Och så hans dikt jemväl.

Och så hvad helst han äfven sjöng,
 Sin fröjd, sitt qval, sin tro,
 Man hör deri ett hjerta slå,
 Som sanning blott gaf ro.

Och gjorde han sin samtids sång
 Till mål för spe och hån.
 Det var blott, när den känslor *ljög*,
 Och skröt — med utländskt lån.

Han lefde i betryck och brist,
 Så enslig all sin tid.
 Och på ett lazarett han dog,
 Men — ödmjukt och i frid.

O. E.

CUVIERS UNGDOM *).

(Fritt efter en uppsats i »Cornhill Magazine», redigeradt af Thackeray.
 London 1860.)

Det finns väl få biografiska meddelanden så intressanta, som de, hvilka visa oss store män i deras tidigaste sträfvanden, då drömmar om kommande bragder, större än världen någonsin sett, fylla deras själ med en energi, tillräcklig att framdeles utföra hvad de då blott drömma. Olyckligtvis stannar det likväl ofta blott vid den ungdomliga ärelystnaden; men icke desto mindre synes sjelfva medvetandet af att manna-åldern medbragt mindre hoppfullhet, mindre hängifvenhet och mindre ädel sjelfupoffring, förläna den föregående tiden dubbelt intresse. Om äfven de ädlaste förhoppningar svikas, förblir dock deras blotta tillvaro ett betydelsefullt faktum. Dessa tankar hafva framkallats af läsningen af

*) *Cuvier*, född inom dåvarande *Württembergiska*, sedan *Franska* området, år 1769, samma år som *Humboldt*, *Canning*, *Soult*, *Walter Scott*, *Chateaubriand* och *Napoleon*, studerade i *Stuttgart*, vistades derefter sju år på *Normandiska* kusten och fortsatte der ifrigt sina vid universitetet påbörjade naturhistoriska studier, tills han slutligen, 1795, genom förord af en berömd vetenskapsman, erhöill kallelse till en professorsplats i *Paris*. Säsom medlärare i *komparativ anatomi* i *Jardin des Plantes*

Cuviers bref såsom fattig och okänd yngling, bref hvilka gifva en helt ny åsigt om den berömda mannen.

Det ligger ett ganska giltigt skäl till grunden för det vedertagna bruket att alltid sluta romanerna med hjeltens och hjeltinnams giftermål; vårt intresse väckes mycket mera af kampen än af segrans resultat. Så länge de älskande äro olyckliga eller åtskildja, samt sträfva att öfvervinna hindren för sin lycka, så länge egna vi dem hela vårt deltagande; men knappast hinna de bli lyckligt förenade förr än vi begynna se oss omkring efter andra kämpande att egna vårt intresse. Det är på samma sätt med biografien. Med lifligaste deltagande följa vi hjelten under de unga årens strider och motgångar, och så länge han är olycklig, förfördelad af rivaler och förbisedd af verlden, stå vi honom bi och uppsända de varmaste önskingar för hans framgång; men redan dagen efter sedan hans storhet blifvit erkänd af verlden slocknar vårt intresse.

Det är denna omständighet som ger *Cuviers* bref till *Pfaff* *) ett eget behag. De flesta torde erkänna att *M. le Baron de Cuvier*, administratören, politikern, akademikern, professorn, dictatören, inger blott ett ganska ljumt intresse; troligen emedan hans bana tidigt blef en serie

lade han grunden till dervarande samlingar, nu de rikhaltigaste i Europa. Under en tidrymd af femton år beklädde han efter hvartannat de högsta och viktigaste vetenskapliga embeten inom Frankrike och steg synnerligt högt i Napoleon den I:stes ynnest, hvilken äfven, ehuru med mindre framgång, använde honom vid politiska beskickningar. Vid kejsardömets fall bibehöll han icke allenast alla sina dåvarande embeten och utmärkelser, men erhöill ständigt nya. Vald till medlem af franska akademien och föreslagen till inrikes minister, (en plats, hvilken han äfven kort före sin död säges hafva vägrat emottaga), upphöjdes han 1819 till baronlig värdighet, intogs af Ludvig XVIII:de i Cabinettsrådet, sattes i spetsen för den protestantiskt theologiska fakulteten vid universitetet, utnämndes till stor-officer af hederslegionen och behandlades med yttre aktning ännu sedan hans motstånd vid Carl X:des inskränkningar af tryckfriheten beröfvat honom hofgunsten. Under Ludvig Philip bibehölls han vid alla sina höga embeten och utnämndes 1831 till pär af Frankrike. Den 4 Maj 1832 öppnade han, i närvaro af ett ofantligt auditorium, den tredje kursen af de föreläsningar i naturvetenskapernas historia, som han i *Collège de France* under ett par föregående år hållit, men angreps efter föreläsningens slut af ett plötsligt slaganfall, troligen vålladt af öfveranstängning, och afled fem dagar derefter.

Såsom vetenskapsman egnade han sig isynnerhet åt naturalhistorien, grundlade det nu allmänt antagna zoologiska systemet och var den förste, som upphöjde den komparativa anatomien till vetenskap. Han utgaf flere zoologiska arbeten och framlade i sina »*Recherches sur les ossements fossiles*» och sina »*Discours sur les révolutions de la surface du globe, et sur les changements qu'elles ont produits dans le règne animal*» de första säkra bevisen för de omstörtningar och växlingar, skapelsen undergått innan den uppnått sitt nuvarande stadium.

*) *Lettres de Georges Cuvier à E. M. Pfaff, 1788—92.* Trad. de l'allemand par *Louis Marchant*, 1858.

af oalbrutna framgångar, under det hela Europa öfverhopade honom med ärebetygelser, hvaremot hans mindre lycklige, besegrade rival, *Geoffroy-S:t-Hilaire*, ända till det sista tar deltagandet i anspråk. Men om således *M. le Baron* är en något dunkel figur i ett biografiskt galleri, förhåller det sig dock helt annorlunda med ynglingen *Cuvier*, sådan han visar sig i sina bref.

»*Genius means transcendent capacity for taking trouble, first of all*»), säger *Carigle*. Det finns många unga män, orubbligt öfvertygade om sitt eget snille, hvilka dock öppet ådagalägga sin ofullkomliga »*capacity for taking trouble*» och på det häftigaste bestrida denna lära. Utan att ingå i någon discussion härom, kunna vi dock lugnt antaga att, med eller utan snille, hvarje framgång af minsta värde måste köpas på bekostnad af ett oerhördt arbete; synnerligast i vetenskaperna kan ingen vänta sig att göra några framsteg med mindre han erlagt detta pris. Af *Cuviers* historia kan synas, i hvilken grad hans »*capacity for taking trouble*» måste tagas i anspråk innan han förmådde försäkra sin framgång; och det är detta som ger brefven till *Pfaff* ett moraliskt så väl som vetenskapligt intresse.

Det var i »Riddarsalen» på *Academia Carolina* i Stuttgart, som *Pfaff*, den sedan så ryktbare försvararen af *Voltas* teorier och, från och med år 1787, studentkamrat med *Cuvier*, först gjorde dennes bekantskap. Ehuru de varit trenne år tillsammans vid universitetet, hade dock den klassifikation, hvarefter studenterna derstädes fördelades, hindrat dem att komma i personlig beröring med hvarandra. Det var först vid en samtidigt erhållen högre utmärkelse vid läroanstalten, hvilken medförde större beqvämlighet och utvidgade friheter, oberäknadt förmånen af en kuvert vid de unga prinsarnes taffel, som *Pfaffs* och *Cuviers* vänskap började.

Oss synes det ligga ett onämnbart behag i denna skolvänskap mellan tvenne ynglingar, båda lika ifriga att meddela sina egna planer och förhoppningar, som att tro på andras; i denna lyckliga tid, då studierna gemensamt fortsättas, åsigter fritt utbytas och vännens öfverlägsenhet, med nöje, ja, med stolthet erkännes, i stället att, såsom längre fram, blifva ett horn i vänskapens sida! Detta behag njöts i fullt mått af *Cuvier* och *Pfaff* samt en trång krets af medstudering, hvilka särskildt egnat sig åt natural-historien. De bildade inom sig ett slutet sällskap, hvars stadgar uppsattes af

*) »Snille är i första rummet en utomordentlig förmåga af bemödande». Ehuru uttrycket är snart sagt öfversättligt, torde denna tydning kunna tjena att, för den i engelska språket oinvigde, antyda meningen.

Cuvier och hvars presidentskap han åtog sig. De läste memoirer och öfverlade om nygjorda upptäckter med fullt samma allvar som äldre lärda samfund och utgåfvo till och med inom sig ett slags »*Comptes rendus.*» De gjorde botaniska, entomologiska och geologiska excursioner; och för att ytterliga lifva sällskapetets nit stiftade *Cuvier* en merit-orden, hvars medalj, föreställande en stjärna med *Linnés* porträtt i medelpunkten och mellan strålarne afbildningar af åtskilliga bland djur- och växtverldens skatter, målades af honom sjelf. Säg, tror ni icke att dessa ynglingar voro stolta, då deras president tilldelade dem denna utmärkelse för någon lycklig iakttagelse rörande något nytt species eller för en väl uppsatt afhandling öfver något vetenskapligt ämne?

Vid denna tidpunkt var *Cuvers* yttre menniska lika olik *M. le Baron* som puppan fjärilen. Fördjupad i sina mångsidiga studier, försummade han helt och hållet att dölja den medfödda bristen på elegans i sitt utseende. Hans anlete var långt och mager, mycket blekt, samt öfversålladt af fräknar och omgifvet af en hel buske yfvigt rödt hår. Hans uppsyn var sträng och sorgsen. Han deltog aldrig i kamraters lekar, och syntes lika känslolös för hvad som föregick omkring honom som en somnambulist. Hans blick tycktes ständigt inåtvänd och hans tankar irrade omkring bland problemer och abstractioner. Ingenting kunde öfverträffa den utomordentliga verksamheten af hans intelligens. Utom de administrativa vetenskaperna, som då utgjorde hans hufvudstudium, egnade han sig äfven åt botanik, zoologi, filosofi, matematik samt litteraturhistoria. Intet verk befanns för digert eller för trögläst för honom. Han läste hela dagarna och under en stor del af nätterna. Det var under dessa år han lade grunden till den vidsträckta lärdom, som utmärkte hans framtida arbeten och hvilken är så mycket märkvärdigare, som *Cuvier* icke på minsta sätt var någon bokmal, utan tvärtom en den mest aktive arbetare och, så vidt möjligt var, hemtade sin kunskap om detaljer af egen direkt undersökning och ej af andras hörsägen. Det var äfven här han förberedde sin framgång såsom professor, i det han förvånade sina vänner och colleger med klarheten af sitt framställningssätt, hvilket han ytterligare skärpte medelst sitt underbara mästerskap med ritstiftet. Man kan tryggt påstå att det finns få talanger, som ej komma till måtta vid naturhistoriska studier; förmåga att rita är synnerligen nyttig, emedan den icke allenast sätter forskaren i stånd att framställa och bevara iakttagelser af skenbart obetydlig vigt, men äfven skärper hans iakttagelseförmåga genom öfning. *Cuvers* skickliga penna var ständigt i verksamhet. Hade han ej någon ritning

för händer till sina egna och sina kollegers vetenskapliga uppsatser, så roade han sig med att rita insekter till presenter åt unga damer bland sina bekanta — ett entomologiskt galanteri, som aldrig öfvergick till något ömmare.

År 1788 lemnade *Cuvier*, då i sitt nittonde år, Stuttgart, och antog, för att vinna medel till uppehälle, plats såsom lärare i en adelig familj i Normandi, der han förblef till år 1795, då han »upptäcktes» af *Abbé Tessier*, hvilken skref till *Parmentier*: »Jag har nyss hittat en perla på Normandies gödselstack;» till *Jussieu* skref han: »Kom ihåg att det var jag, som skänkte akademien en *Delambre*; ehuru inom ett annat område blir denne en ny *Delambre*.» *Geoffroy-S:t-Hilaire*, redan, ehuru yngre än *Cuvier*, professor vid »le Jardin des Plantes», erhöi till genomseende några af *Cuviers* manuskript, hvilka väckte hos honom en så liflig beundran, att han skref till den okände medbrodern: »Kom och intag en *Linnés* plats ibland oss; kom och blif en ny lagstiftare inom naturalhistorien.» *Cuvier* kom och *Geoffroy* drog sig åt sidan, för att låta sin rival oskynd framstå.

Goethe har anmärkt den sällsamma omständigheten att trenne zoologer efter hvartannat banat sina medtäflare väg till utmärkelser: *Buffon* kallade *Daubenton* till sin medhjelpare; *Daubenton* *Geoffroy* och *Geoffroy Cuvier*. *Goethe* anmärker vidare, att det förefanns samma radikala opposition mellan *Buffons* och *Daubentons* riktning som mellan *Geoffroys* och *Cuviers* — oppositionen af den syntetiska (sammanlänkande och förenande) och den analytiska (upplösande och söndrande) förmågan. Och likväl hindrade icke denna olikhet en ömsesidig och varaktig vänskap. *Geoffroy* och *Cuvier* voro båda unga och hade mycket gemensamt — ärelystnad, kärlek till vetenskapen samt friskheten af ännu ej stadgade åsigter. Ty, det är ty värr! blott allt för sannt att, likasom ungdomens fria meddelsamhet gifver vika för mannens afundsjuka slutenhet, och likasom ynglingen, hvilken dittills blott längtat att till en vän få delgifva alla sina tankar och upptäckter, vid mera framskriden ålder först i det officiella meddelandet för sin närmaste vän yppar sina upptäckter, likaså är det blott under den tidiga perioden af spekulationernas omogna ungdom, innan åsigterna kristalliserat sig nog för att bilda oppositionens skarpa vinklar, som vänner kunna diskutera och utbyta idéer utan att råka i harnesk emot hvarandra. *Geoffroy* och *Cuvier* rönte vid denna tid ingen afund; längre fram blef det annorlunda.

Geoffroy innehade en förmånlig syssla — och delade den med sin vän; han hade böcker och samlingar — och de stodo öppna

för hans rival; han hade bostad i museum — och den hyste dem båda. *Daubenton*, äldre och mera verldsvis, varnade *Geoffroy* för det nit, hvarmed han omhuldade en fruktansvärd rival, och lade en vacker dag framför honom en tome af *Lafontaines* verk, uppslagen vid fabeln om *Hyndan och hennes granne*. Men *Geoffroy* lät ej skrämra sig och trodde sig tvifvelsutant stark nog att skydda sig sjelf. Och således fortsatte de båda lyckliga och flitiga ynglingarne tillsammans sina studier, skrefvo tillsammans sina anteckningar, diskuterade, dissekerade och spekulerade tillsammans, samt »satte sig aldrig till frukostbordet utan att hafva gjort någon ny upptäckt,» såsom *Cuvier*, sannt nog, sade, ty hvarje steg var för dem en ny upptäckt.

Cuvier vann nästan genast efter sin ankomst till Paris ett namn, och derefter var hans bana en oafbruten serie af framgångar. De, som vilja spåra orsakerna till denna framgång, böra läsa brefven till *Pfaff*, hvilka bära vittne om den passionerade ihärdighet, hvarmed *Cuvier* bedref sina studier från 1788 till 1795 — de år han, okänd af världen, tillbragte på Normandiska kusten. Hvarje djur, han kunde komma öfver, dissekerades med den ytterligaste noggrannhet och afbildningar togos af minsta detalj som syntes vara af någon vikt. Hvarje nytokommet arbete af någon betydenhet för hans vetenskap studerades, analyserades och kommenterades. Hafslifvets under, som man då ansåg ega så föga vikt, studerades af honom med den ihärdigaste noggrannhet och den mest förvånande framgång. Han dissekerade Bläckfisken och gjorde afbildningar deraf med fiskens eget bläck. Han antecknade små biomständigheter med hela tålamodet hos en speciesmånglare, hvars ärelystnad inskränker sig till att fästa sitt namn vid upptäckten af en obetydlig varietet af kända former; och med denna omständlighet i detaljer visste han dock förena den vidtomfattande blick, som fordras af den komparativa anatomisten.

Beroendet är universelt.

»Nothing in this world is single;

All things by a law divine

In one another's being mingle.»

Vi bero af luften, jorden, solskenet, blommorna, plantorna, djuren och alla skapade ting — direkt eller indirekt, — och icke är vårt moraliska beroende mindre än det fysiska. Vi kunna ej isolera oss, om vi än ville. Tanken på andra, sympathien för andra, behovet af andra — detta utgör hela vårt lif; dessförinnan skulle vi innan kort förgås.

Det var den unge *Cuviers* dröm, att en naturhistoria stulle kunna skrivas för att systematiskt bevisa detta universella beroende.

»— Jag är för närvarande sysselsatt att utarbete en ny plan för en allmän naturalhistoria» skrifer han. »Jag tror, att vi omsorgsfullt böra uppsöka hvarje föremåls samband med den öfriga naturen, och framför allt visa hvilken rôle detsamma fått sig tilldelad i alltets stora ekonomi. Författaren af ett dylikt verk bör utgå från de vanligaste föremål, såsom luften och vattnet, och efter att hafva talat om deras inflytande på det hela, småningom öfvergå till sammansatta mineralier, från dessa till plantorna och så vidare; och vid hvarje ny öfvergång bör han försäkra sig om antalet af de egenskaper, som föremålet eger utöfver de, hvilka han lärt känna i dess föregående stadium, verkan af dessa egenskaper samt hvad inflytande de utöfva på den öfriga skapelsen. Ett sådant verk återstår ännu att skriva. Tvenne af *Aristoteles'* arbeten, hvilka jag beundrar mera för hvarje gång jag läser dem, innehålla väl en liten del af hvad härtill skulle fordras och utgöra i sjelfva verket de första vetenskapliga utkasten till en naturalhistoria.» Han öfvergår härifrån till uppräknande af en mängd mer och mindre kända gamla naturforskare, hvilka dock ej lyckats bilda ett dugligt system för vetenskapen och slutar sin kritik med följande anmärkning: »Dessa äro naturalhistoriens lexika; men när skall *språket* kunna talas obehindradt och korrekt?»

Ingen, som uppmärksamt läser dessa bref, skall förvånas att längre fram se den unge *Cuvier* intaga en hög rang bland Frankrikes vetenskapsmän, eller undra öfver att *Pfaff*, då han sex år senare kom till Paris, i sin gamle studentkamrat fann en förnäm man. Förändringen i *Cuviers* yttre personlighet var nu i ögonen fallande. Han var »en man i sina bästa år,» och ansågs allmänt se bra ut. Hans röda buskiga hår var klippt och krusadt efter sista Parisermotet; hans anlete strålade af helsa och tillfredsställelse; hans uppsyn var liflig och tilldragande, och ehuru den anstrykning af melankoli, som var honom medfödd, ej helt och hållet försvunnit, bortskymdes den dock af hans snilles liflighet och eld. Hans dräkt var på yttersta modet och ej utan affektation, men hans lefnads-sätt var anspråkslöst och helt och hållet egnadt åt vetenskapen. Han hade en bostad i *Jardin des Plantes* och upppassades af en gammal hushållerska, såsom hvarje annan simpel professor.

Vid *Pfaffs* senare besök hade förhållandena förändrat sig. I stället för den gamla hushållerskan visade sig vid dörren en lakej i grannt livré. I stället för att fråga efter »*Medborgaren Cuvier,*» frågade *Pfaff* efter *Monsieur Cuvier*, hvarpå lakejen artigt hemställde huruvida det var *M. le Baron de Cuvier*, eller *M. Frédéric*, dennes

bror, som han önskade träffa. »Jag började då begripa saken,» fortfar *Pfaff*. »Det var *Monsieur le Baron*, jag sökte, skild från mig af den oerhörda mellantiden af trettio år, och af de höga värdigheter, hvarmed ett kejsardöme lockar ärelystne män.» Han fann *Baronen* nästan uteslutande upptagen af politiska intressen, och knappast egnande en tanke åt vetenskapen. De afhandlingar, *Pfaff* medtagit från Tyskland såsom present till *Cuvier* erhöilo knappast en flyktig blick och lades åsido med ett — »*Oh, charmant!*» — till *Pfaffs* stora bedröfvelse, som sannolikt ansåg den dåvarande ministèrens öde för ett ämne af högst ringa vigt, jemfördt med de senaste vetenskapliga upptäckterna.

Men det är ej vår afsigt att skildra *Cuvier* under hans senare lefnad. Det är på hans ungdoms studier, vi velat fästa uppmärksamheten, såsom innebärande ett bevis för den aldrig för ofta upprepade sanningen, att intet stort mål någonsin uppnås, utan att man helt och hållet egnar sig deråt. Hvar och en menniska måste arbeta i sitt anletes svett. Sjelfva konstnären åligger ett hårdt, ett outtröttligt arbete, ty hvad man kallar inspiration skapar intet helt konstverk, den belyser det endast med klara blixtar; och till och med inspirationen kommer först i ögonblick af exaltation, frambragt af tankens rastlösa verksamhet. Inom vetenskaperna fordras ett oaffåtligt och troget arbete äfven för den minsta framgång. Arbetet är ej *allt*; men, utan det, är snillet *intet*.

BIOGRAFISKA SKIZZER.

V.

Mrs Felicia Hemans.

Denna författarinna, som med rätta innehar ett utmärkt rum bland sitt fäderneslands skalder, är, om vi ej misstaga oss, högst obetydligt känd i Sverige, och vi göra oss derföre ett nöje af att presentera henne för våra läsare, i den öfvertygelse, att bekantskapen skall blifva dem välkommen. Man kan ej läsa *Mrs Hemans* skrifter, utan att anslås af den djupa, innerliga och sannt poetiska anda, som genomgår desamma, utan att gripas af den varma, qvinliga känsla, som, på en gång ljuf och kraftfull, uttalar sig deri. Man känner, att man har för sig en rikt begåfvad

skaldenatur, men på samma gång man hänföres af den sublimes inspirationen, kan man ej undgå att märka, att den moll-ton, som genomgår de flesta af denna författarinnas sånger, äfven var grundtonen i hennes väsende, att hennes lifliga, känsliga, djupt poetiska själ ej förmådde »att taga världen sådan den är» utan ofta led bittert af kontrasten mellan den sjelfskapade drömverld, hvori den dvaldes och den verklighet, hvori den dock *måste* lefva. Det är en sanning, som vi snart nog lära att inse, att lifvet ej i verkligheten motsvarar våra ungdomliga, stundom temligen poetiska föreställningar derom, men sedan det första bittra intrycket af skingrade illusioner blifvit utplånadt, lära vi oss så småningom att taga dagen sådan den kommer, att nedsätta våra fordringar på lifvet och att blifva mängden lika. Otvifvelaktigt ligger deri äfven den rätta lefnadsvisheten, ty världen, hur bristfull och ond den än må kallas, har dock mycket skönt och gladt och godt att bjuda oss på, om vi blott ej öfverskåda det för att sucka efter det oupphimmeliga, efter idealet.

Denna trängtan efter det idéella, med thy åtföljande otillfredsställelse med verkligheten, uppenbarar sig dock ofta starkast hos svärmiska och poetiska sinnen, hos dem, på hvilka naturen i detta fall slösat sina rikaste gåfvor. Vi återfinna detta vemodsdrag ej allenast hos skalder, men äfven hos målare, bildhuggare och musici, ja, vi våga nästan säga att det tyckes oskiljaktigt från dem, som blifvit begåfvade med djupare känsla och lifligare fantasi än som fallit på mängdens lott. Det framträder icke sällan äfven hos de skalder, hvilka på sina lyror nästan endast anslå gladare tonarter, ty en af våra mest humoristiske skalder sjunger om sig sjelf:

»Om menskor visste hur humorn brister

Hos de så kallade humorister,

De skulle tacka sin Gud för det

Han utan humor dem födas lät.»

och *Tegnér* säger om *Bellman*, hvars blotta namn dock påminner om det glada, sprittande skämtet:

»Men märk det vemodsdraget öfver pannan,

Ett nordiskt sångardrag, en sorg i rosenrödt.»

Och att detta vemodsdrag ej var fremmande för *M:rs Hemans* karakter, derom öfvertygas vi snart vid genomläsningen af hennes skrifter. Må ingen derföre tro att de andas ett sentimentalt pjunk — nej, långt derifrån känner man vid deras läsning att man tilltalas af en kraftfull och beslutsam ande, men igenom hennes skapelser går dock en djup, oändlig suck och man skulle på denna skaldinna kunna tillämpa *Tegnér's* yttrande om *Lidner*:

»Hur djupt begråter han i myrtenlundan
Hvar likes qval, du hör hans eget deruti.»

Och *M:rs Hemans* var ej heller lycklig i sina förhållanden som dotter och maka,

Hennes far, *M:r Browne*, Irländare till födseln, var bosatt i Liverpool, der han idkade vinhandel och der hans dotter *Felicia* föddes 1794. Genom det mindre ordentliga lefnadssätt, han förde, råkade han med sin familj i ganska bekymmersamma omständigheter, så att vid hans tidigt inträffade död hans enka och barn befunno sig i en nästan utblottad ställning. *M:rs Browne*, som var ett utmärkt fruntimmer, flyttade då till Wales och genom sin arbetsamhet och kloka hushållning lyckades hon att, oaktadt sina knappa vilkor, gifva sina barn en god uppfostran. Hennes familjenamn var *Wagner*, en ursprungligen tysk släkt, men på mödernet var hon af venetiansk härkomst; dessa omständigheter brukade *M:rs Hemans* tillskrifva dels sin stora förkärlek för tyska språket och litteraturen, dels sin böjelse för det romantiska och fantastiska. Poesien var också *Felicia Brownes* rätta modersmål; den var tolken för hennes smärta, hennes glädje, hennes förhoppningar, hennes känslor, hennes bleknade illusioner; på dess språk uttryckte hon vid åtta å tio års ålder sin ömhet för mor och syskon, sin beundran för naturens skönheter och man kan nästan säga att den mognade qvinnan utandades sin sista suck i den vackra *Sabbath Sonnet*, som hon skref några dagar före sin död, och som vi här nedan försökt återgifva.

Redan tidigt ingick hon äktenskap med Kapten *Hemans*, men den sympathi, som är så nödvändig emellan makar för beredandet af deras ömsesidiga lycka, tyckes aldeles ha saknats i denna förbindelse. Att dömma af hvad som derom är oss bekant, förefaller Kapten *Hemans* som en man af högst alldaglig karakter, ja, kanske som en bland de många äkta män, hvilken anser hustrun skapad endast för att passa upp honom, eller för att blott sysselsätta sig med de rent af materiella omsorger, hvilka falla på en husmors lott. Det påstås, att han en gång yttrat, att det var en olycka att hafva en författarinna till hustru, emedan han ej kunde få sina strumpor stoppade. Hvad man med säkerhet kan antaga är, att han ej förmådde hvarken uppfatta eller uppskatta sin hustrus både lysande och ädla egenskaper, och ej heller, visade sig hågad att hysa något öfverseende med de egenheter, kanske ojemnheter i hennes lynne, hvartill hon genom lifligheten och intensiteten af sina känslor stundom gjorde sig skyldig. I det missförhållande, som sålunda uppstod mellan man och hustru är dock

troligt, att *M:rs Hemans* ej var alldeles utan skuld; ty man finner lätt, att en husmoder, hvilken så nästan odeladt egnade sig åt litterära sysselsättningar, att dömma så väl efter mängden och omfånget af hennes pennas alster, som den verkligen förvånande beläsenhet de röja, ej på samma gång förmått som sig bör uppfylla sina husliga pligter, och möjligen torde ock hennes något excentriska lynne, hennes kanske öfverspända fordringar ha vidgat det svalg makarne emellan, som bildats redan af kontrasten i deras karakterer. Ehuru vi för ingen del äro benägna att anse snille som en ursäkt för de många fel och svagheter, man ofta påträffar hos de dödlige, hvilka naturen begåfvat med en gnista af den heliga elden, emedan vi på fullt allvar tro att

»Större ansvar den skall röna,

Som har större gåfvor fått.»

kunna vi dock ej bryta stafven öfver den inspirerade skaldinnan, den lidande qvinnan och — vi kunna kanske tillägga — den fromma och resignerade botgörerskan. Skulle vi något klandra, så vore det just ingående af en äktenskaplig förbindelse för en qvinna, hos hvilken anlag och smak för litterära sysselsättningar voro så starkt utpreglade som hos *M:rs Hemans*, der qvinnan, så att säga, absorberades af skaldinnan. För en så begåfvad natur anse vi rättast och bäst, att ej söka tjena två herrar, hvarmed vi här mena Apollo och den äkta mannen, utan endast hålla sig till den förre och låta den andre fara — förr eller senare måste dock den ene åsidosättas för den andre. Man kan likväl ej vänta denna lugna, rationella åskådning af saken, hos en ung, liflig, romantisk flicka med lågande inbillning och kanske lika lågande känslor, som betraktade världen och människorna ur en helt idéel synpunkt, som obetingadt bortgaf sitt rika, varma hjerta åt den man, hvilken hon hoppades skulle bereda henne ett paradys på jorden, men som kanske i stället införde henne i en skärseld — också blef föllden nu, som ofta nog,

»att långa år fått gälda, hvad stunden brutit.»

Efter några års äktenskap, under hvilken tid fem söner föddes, funno de båda makarna bäst att åtskiljas, hvarefter *M:rs Hemans* återvände till sin mors hem i Wales, medan hennes man tillbragte sina återstående dagar i utlandet. Hon hängaf sig också nu fullkomligt åt sitt författareskap och hennes utmärktaste arbeten härleda sig från denna tid. Den religiösa anda, som alltid genomfläktade hennes sånger, tilltog med åren i värma och styrka, renades och luttrades af de pröfningar, som blifvit hennes hjerta förelagda, och uttalar sig mången gång på ett hänförande och gri-

pande sätt, särdeles i den del af hennes arbeten, som bär titel af *Moral and Religions Poems*. Också står *M:rs Hemans* högt, ej allenast såsom skald, men äfven som religiös skald, och har såsom sådan kanske icke blott stillat striderna inom eget bröst, utan äfven lugnat stormen i månget kämpande, efter frid suckande hjerta. Hon yttrar i detta fall om sig sjelf: »jag har nu genomgått det »stadium af lifvet, under hvilket man ofta, just genom ett passio- »neradt studium af konsten, befinner sig i ett feberaktigt, nästan »visionärt sinnestillstånd. Djupa känslor och djupa sorger hafva »gifvit en pregel af allvar åt hela mitt väsende och jag tycker »mig kallad till högre och heligare arbeten, hvilka jag väl på »några ögonblick kan åsidosätta, men dock ej länge får öfver- »gifva. Jag hoppas att det ej är något sjelfbedrägeri, då det före- »faller mig, som vore det min pligt att utvidga den religiösa poesi- »ens sfer och inflytande.»

Ehuru hon redan före sin skiljsmessa från Kaptan *Hemans* var känd som en lycklig och rikt begåfvad skaldinna, var det dock först efter denna tidpunkt, som hon intog en mer framstående plats på den engelska parnassen. Bland hennes arbeten vilja vi nämna: *Restoration of the works of art to Italy* (1816), *Wallace, Dartmoor, Dramatic Scenes, Tales and Historical scenes in verse* (1819), *the Sceptic* (1820), *Stanzas to the memory of George the Third, the Siege of Valencia, the last Constantine, Welsh Melodies, Lyrics, Modern Greece, the Forest Sanctuary, Records of Woman, Scenes and Hymns of Life* och dessutom eger man af hennes hand en mängd mindre poemer, många bland dem verkliga ädelstenar i sånggudinnans lyra. Det är af stort intresse ej allenast att läsa hennes dikter, utan ock att se hvad som gifvit anledning till många bland dem, hvilket man återfinner i en upplaga af hennes skrifter (*Poems of Felicia Hemans. Edinburgh and London. 1854—59, 6 vol.*). En obetydlig tilldragelse, en tankeförbindelse, ett uttryck, en berättelse, som slagit an på henne, och hon fattar denna idé, samt ikläder den den poetiska form, hvori den uppenbarar sig för hennes inbillning och denna form är vanligen skön, skär och rörande, ofta nog tragisk. Läsaren blir genom denna blick bakom scenen, om vi så få uttrycka oss, äfven mer hemmastadd med författarinnan och bekant med mångsidigheten i hennes studier. Vi citera i detta fall en författare, som gjort sig förtrogen med hennes skaldskap och lefnadsförhållanden:

»Den törst efter kunskap och den smak för läsning, som hon »redan insupit i barndomen, lemnade henne aldrig, slappades al- »drig, tillväxte oupphörligt, tog alltid ut sin tid, kanske äfven då

»andra pligter borde haft företrädet. Öfverallt der hon bosatte sig, »kunde ortens bokhandlare intyga vidden och mångfalden af hennes »studier, icke så mycket genom de böcker de förskaffade henne, »som icke mer genom omöjligheten att förse henne med allt hvad »hon i detta fall önskade. Hon undersökte hvarje källa, der hon »kunde hemta nya materialier för sin lifliga och snabbt uppfattande »inbillning; ja, allt som talade till hennes rika fantasi eller varma »religiösa känsla försedde henne med förråder, hvilka hon bearbe- »tade så långt hennes tid och förmåga det medgäfvo. Och i denna »kunskapens skattkammare hemtade hon oupphörligt ny näring för »sin själ, både i tid och otid, natt som dag, hemma och borta, så- »som sjukling, convalescent och frisk, på promenader, resor, be- »sök, tillsammans med man och barn, så väl under stunder van- »ligen egnade åt husliga pligter som i arbetsrummets och skogens »enslighet.»

Vi ha nämnt att grundtonen i *M:rs Hemans* sånger är ett moll-ackord och vi tillägga, att hon äfven företrädesvis utvalde tragiska och djupt gripande ämnen; ofta framställer hon derföre i glödande färger lidande individer af sitt eget kön och utandas i smältande toner ett känsligt sinnes innerliga och otillfredsställda längtan efter sympathi och kärlek. Man kan äfven säga, att igenom hennes dikter går en åder af medeltidspoesi, ty de ämnen hon med förkärlek besjunger äro: religionen, qvinnan och tapperheten. *The Siege of Valencia*, en tragedi, deri hon mäterligt skildrar en mors, en fars och en systers känslor i strid med pligtens stränga bud, utmärker sig genom ett kraftigt, energiskt språk och många poetiska skönheter, samt antyder hennes förtroliga bekantskap med Spaniens historia, språk och medeltidslitteratur, hvarom ock åtskilliga romanser om Cid samt öfversättningar från spanska skalders bära vittne. I *the Forest Sanctuary*, ett längre poem, som äfven innehåller många djupt tragiska momenter, är ämnet också hemtadt från Spanien, från dess religionsstrider och behandladt med pietet och en levande känsla för det sanna, goda och sköna. Vi kunna ej under tystnad förbigå ännu ett af hennes mera framstående arbeten, *Records of Woman*, som innehåller åtskilliga poetiskt behandlade episoder, de flesta hvilande på historisk grund, ur utmärkta qvinnors lif, tillika med några fantasiskapelser. Utrymmet hindrar oss att denna gång meddela våra läsare något af dessa stycken, men vi hoppas en annan gång kunna återkomma dertill. Äfven om dem gäller samma anmärkning vi förut gjort angående valet af hennes ämnen, men oaktadt den böjelse för melankoli, den fallenhet att sysselsätta sig med livets skuggsida, som utmärker *M:rs*

Hemans, får man dock ej föreställa sig henne under den tragiska sånggudinnans skepnad. Hon var tvärtom ofta lillig och glad i sitt sätt att vara, samt hängaf sig någon gång åt en viss *abandon*, en sprittande skämtsamhet, som ådragit henne klander af ett visst kotteri inom den litterära världen. En af hennes väninnor, *Miss Landon*, säger i anledning häraf:

»Ju klarare solen lyser, desto skarpare framstår skuggan.
 »Denna glädtighet förnekar också ej den melankoli, som låg på
 »djupet af *M:rs Hemans* karakter. Sällskapslifvet kunde komma
 »henne att säga:

»*Du väcker ej den ande,*
 »*Som slumrar i mitt bröst,*
 »*Ej kallar fram den gnista,*
 »*Som ger den form och röst.*

»Men det förmådde dock framkalla gnistorna på ytan. Jag har
 »sagt, att man kan studera en författares karakter i hans skrifter
 »och *M:rs Hemans* är ett talande exempel härpå. Poetens känslig-
 »het fullkomnades hos henne af kvinnans ömhet. Man ser en natur,
 »som ursprungligen varit glad, öppen och lekande, men som snart mär-
 »ker att denna världen ligger alltför tungt på densamma. Föreställ
 »eder en älsklig ung flicka, begåfvad såsom *M:rs Hemans*, då hon
 »utträder i världen, medveten om sitt snille, ty snillet måste vara
 »sjelfmedvetet, full med förhoppningar och förtroende; småningom
 »förbytes hoppet till fruktan och förtroendet till tvifvel; den ena
 »illusionen försvinner efter den andra och kärleken, som alltför
 »snart gjort bekantskap med sorgen, begråter sin flydda lycka.
 »Ingen känsla är så sannt, så ofta skildrad i hennes sånger som
 »denna trängtan efter tillgifvenhet, hvilken aldrig tillfredsställes. I
 »huru många herrliga former återfinna vi ej denna längtan, denna
 »suckan. En obetydlig tillfällighet gifver henne utkastet, men hon
 »ikläder taflan sina egna färger. Häri ligger olikheten mellan mål-
 »ning och poesi; målaren afbildar andra — poeten afbildar sig sjelf.»

»Om vi ej visste att denna värld endast är ämnad till en pröfvo-
 »skola för en annan, en bättre, huru oförklarlig, huru hård skulle
 »då ej snillet gåfva till kvinnan förefalla! Den djupa känslan, den
 »ädla entusiasmen, det höga sträfvet, den fina uppfattningen
 »tyckas gifna blott för att sätta sin egarinna i missförhållande till
 »sin ställning. Och dock är detta väl, ty dessa gåfvor, som bilda
 »en så skärande kontrast med den sjelfviskhet, den låghet, som
 »omgifva dem, tala till oss om en annan värld, om sitt hem, hvil-
 »ket är himmelen; sålunda styrka de ädla, de inspirerade i detta
 »lifvet oss i tron på ett kommande.»

Hennes mors död och en sisters giftermål förmådde *Mrs Hemans* att ombyta vistelseort och hon återvände till Liverpool, der hon dock bosatte sig i en liten obetydlig villa, ett stycke från staden. De trenne år, som hon tillbragte der, voro kanske de betydelsefullaste i hennes lif, ty under denna tid nådde hennes rykte sin kulminationspunkt och hon gjorde derunder bekantskap med tvenne af sitt fäderneslands berömdaste skriftställare, *Walter Scott* och *Wordsworth*, hvilka alltsedan omfattade henne med lifligt intresse och vänskap. I denna lilla tillflyktsort öfversvämmades hon äfven af besök af vänner och beundrare, som till och med kommo från andra sidan oceanen för att se och lära känna den utmärkta skaldinnan; »men de som kommo af blott nyfikenhet,» säger en af hennes vänner, »hade föga glädje af sitt besök. De funno ett fruntimmer, hvarken litet eller långt till växten, hvarken ungt eller vackert, men med ett silkeslent, kastanjebrunt hår, som föll i rika lockar kring hennes hufvud, med ett fint, stilla, något förbehållsamt sätt att vara och med örat slutet för dagens sqvaller. Fruntimren hade också att berätta att hennes rum voro fullskräpade med papper och böcker, att hennes harpsträngar voro brustna och att hon bar en slöja på hufvudet, olik alla andra. Hennes manliga beundrare kommo ej längre; då deras förråd af complimentier var uttömdt, återstod ej mycket att säga på någondera sidan.»

Efter trenne års förlopp lemnade hon denna boning och flyttade till Dublin, såsom det af somliga påstås för att hushålla, hvilket återigen motsäges af andra, som anse hennes handlingssätt förestafvadt af omtanka för sina söners uppfostran. Hennes vistande der blef dock ej långvarigt, ty efter trenne år hade den tärande och complicerade sjukdom, som redan länge undergrävt hennes helsa, fullbordat sitt verk. Med en christens fullkomliga lugn och undergifvenhet emotsåg hon slutet och den 16 Maj 1835 befriades den kämpande anden från stofthyddan.

Af bristande utrymme kunna vi för närvarande endast införa några af denna författarinns mindre stycken, nemligen *Christ stilling the Tempest*, *the Graves of a Household*, *the Sunbeam*, *the Chamois-hunters Love* och *Sabbath-Sonnet*; men det skulle glädja oss om vi dermed kunde locka några af våra läsare att förskaffa sig hennes arbeten på original-språket — vi äro nästan förvissade om, att de skulle finna intresse deraf.

CHRISTUS STILLAR STORMEN.

Skeppet slungades af vågen,
 Vinden tjöt kring upprörd sjö,
 Styrman sjelf var rädd i hågen,
 Masten böjdes som en rö.

Menskokraft här ej förmådde,
 Ingen räddning syntes till,
 En likväl på vädret rådde
 Och åt stormen sad': »*var still!*»

Stormen teg, båd' när och fjerran,
 Och från skyn vek molnens hot,
 Skummig bölja kände Herran,
 Nedsjök ödmjuk vid hans fot.

Och som blommans kalk böjs neder,
 Slumrar in vid nattens barm,
 Lugn sig öfver djupet breder,
 Tystnad följer stridens larm.

Du, som under stormens timma
 Näpser vädret, stillar våg,
 Låt ock *oss* Din frid förnimma,
 Böj Du sjelf vår stolta håg!

Vid Ditt ord sågs böljan falla —
 Mätte vi ock lyss dertill,
 När begärens vågor svalla
 Och Du säger: *tig, var still!*

DE SKILJDA GRAFVARNE.

Barn växte upp i frid och fröjd tillsammans
 Och fyllde hemmets sal med fröjd och gamman,
 Nu slumra alla i sin stilla graf,
 Men skiljda åt af flod och berg och haf.

Då sömnens engel trötta ögat lyckte,
 En moder huld så varma kyssar tryckte

På hvarje rosig kind, ty trogen vård
Hon höll om blomstren i sin rosengård.

Hvar finns de nu? Der mörka strömmen brusar
Och vinden klagande i cedern susar,
En hvilar fjerran uti Vesterns skog —
Den röde mannen känner platsen nog.

Ett annat ädelt hjerta blef begrafvet
Bland perlemusslorna i öde hafvet,
Mest var *han* älskad, men när bort han gick
Invid hans graf dock ingen gråta fick.

Den tredjes stoft är gömdt långt bort i Söder
Och öfver det den spanska drufvan glöder;
På blodig valplats han som hjelte föll,
Hans svepning blef den fana, som han höll.

Och hon — den sista, skönaste af alla?
När vinden suckar, myrtenblommor falla
På kullen, som nu gömmer hennes stoft,
Omsväfvadt af Italiens blomsterdoft.

Så skiljdes de, så hvila de, som lekte
I skuggan utaf samma träd, som smekte
Af samma moders hand, vid hennes knä
Sin första bön tillsammans hördes be;

Som hemmet lifvade med glada sånger
Och spridde fröjd derinne många gånger —
Att älska, älskas! Hvilken bitter lott
Om jorden vore *allt* hvad menskan fått!

SOLSTRÅLEN.

Solstråle! Glänsande härold från skyn,
Hell dig! Jag vet ingen skönare syn —
Ej blott monarken din anblick är kär,
Glädje och hopp till hvart hjerta du bär.

Skönt du förgyller den blånande våg,
Leker på skeppen i tackel och tåg,
Dansar på böljornas skummiga topp,
Hviskar till seglarn om hembygd och hopp.

Ned genom skogarnes lummiga hvalf
Sänker du dig som en strålande alf,
Lånar åt darrande löfven din glans,
Då uti bäcken de spegla sin dans.

Tidigt en morgon på fjället jag såg,
Insvept i dimma framför mig det låg,
Fram genom hotande molnen du bröt
Flammande mantel kring bergkungen slöt.

Kojan derborta mig tycktes så arm,
Men med en blick, både vänlig och varm,
Smög du dig in i det torftiga hus,
Spridde derinne båd' fågring och ljus.

Icke blott rosen du målar så röd,
Öknarne smyckas ju ock af din glöd,
Sjelfva ruinen, fast glömd af en verld,
Glöms ej af dig på din luftiga färd.

Skymning i dömen, den höghvälfda, rår,
Dunkel och spöklik hvar pelare står,
Sväfvar du in, som ett himmelens bud,
Straxt klädes allt uti gyldene skrud.

Ringaste graf du ej heller försmår,
Vårdar dess blomma, bestänkt af en tår,
Hviskar till sörjande hjertat om tröst,
Inslumrar sedan vid grafkullens bröst.

Solstråle! Ros uppå vildmarkens stig,
Verldshafvets gratie! Hvad liknar väl dig?
Ett blott jag känner — den tro, hvilken är
Strålen, som himmelens ljus till oss bär.

ALPJÄGARENS BRUD.

»For all his wildness and proud fantasies
I love him.» *Croly.*

Ditt hjerta är på bergets höjd, der dristig stenget hoppar,
Der fjällets granar skaka vildt de snöbetäckta toppar,
Som glänsa skönt i solens sken, då himlen molnfri är,
Och der lavinens åska hörs — ditt hjerta, det är der.
Fastän du älskar mig, min vän, och trifves vid min sida,
Så älskar du långt mer ändå mot storm och faror strida;

Att dväljas uti dalens frid, det passar ej ditt sinn' —
Och dock, min älskling, blir jag din, ja, dock jag vill bli din.

Jag vill ej söka locka dig från dina kära höjder
Med dalens ljufva herdesång, med hyddans stilla fröjder.
Din väg kan icke blifva min, du är som örnen fri,
Och dock, min älskling, blir jag din, ja, dock jag din vill bli.
För dig jag lemnar far och mor och barndoms hemmet dyra,
Der lifvet varit sång och fröjd och skämt och menlös yra;
Jag lemnar glada röster der, som vänligt kalla mig,
Att sitta ensam i ditt bo och tänka blott på dig.

Min ungdoms blomma ger jag dig, mitt glada, fria hjerta
Jag kastar för din fot — o säg, kan jag det utan smärta?
Med bäfvan, vilde jägare, min hand jag räcker dig,
Dock byter jag med ingen lott, ty du är allt för mig.
Visst sorgligt är att älska den, som ej hos mig vill stanna,
Hvars själ är rastlös som hans blick, som elden på hans panna.
Men sorgligt, säger jag — ack, nej, min fruktan och mitt hopp,
Min lyckas oro jordens guld dock ej kan väga opp.

Att lyssna efter dina steg, att hvilans ro försaka,
Att skrämmas utaf minsta ljud, att under tårar vaka,
Att drömma se'n om sorg och död — se der, den lott blir min!
Jag vet det, älskade, men dock jag blir, jag vill bli din,
Att jag må helsa dig, när sist från Alpens topp du vänder
Och lyssna få på dina ord samt ehvad helst dig händer
Få glädja, trösta, vårda dig, få be för vännen min,
Se därför, älskling, blir jag din, vill alltid blifva din.

SABBATHS-SONNET *).

Utöfver fält, i värlig grönska klädda,
De fromma skaror nu i högtidsskrud,
Till templen vandra, re'n på afstånd sedda,
Der Herrans dag vigs in af klockors ljud,
Från åldrigt slott, som höga almar skydda,
Mång' skönt och festligt tåg man skåda får,

*) Om denna gäller samma anmärkning, som vi förut gjort vid en sonnet af *Herry Kirke White*, neml. att den ej har annat gemensamt med den egentliga sonnetten än de 14 stroferna.

Män, qvinnor, barn ses skynda ur hvar hydda,
 Som undangömd i blomrik trädgård står.
Jag får ej följa dem, ty jag är bunden
 Vid plågans läger, men jag prisar Dig,
 Min Gud och Fader, ock för denna stunden
 Och all den nåd Du har bevisat mig —
 Ja, kanske mest för pröfningen, som lärde
 Mitt hjerta inse lifvets rätta värde.

L. S.

 MYRIADEN.

Uti en skog, der fogelsång
 I skuggan hördes, dagen lång,
 Der bildade så mången myra
 Sin lilla stat. De voro yra:
 De drömde om revolution,
 Och voro re'n i full action;
 De ville ha en republik,
 Den röda franska något lik.
 De vandrade i långa rader
 Med barr och strå till barrikader,
 Och aldrig såg man än en tropp
 Så frihets-yr, så full af hopp
 Om sköna ärofulla strider
 Och nya, mera gyllne tider. —
 Då kom i skogen der en man,
 Och snart i gräset märker han
 Den oro, som i hopen jäste;
 Som bäjerskt öl det for och fräste.
 Hvad går åt dessa krypen då?
 Så tänkte mannen — men se på! —
 Ett tidningsblad i stacken råkat:
 Det uppror gjort. — Ack, hvad de bråkat!
 Att få det bort, — att hålla't kvar, —
 Det skiljda nit ej mödan spar.
 »Nej! bryn er ej om Politiken;
 »Från denna svåra bana viken
 »Små *stackare!*» han ropte då:
 »Jag kan er oro väl förstå;

»Men hör' mitt råd — bygg åter stacken!
 »Ty ni förtrampas; det blir tacken
 »För allt ert ädla frihetsnit —
 »Vänd' åter till er gamla flit;
 »Haf' forntids-seder — tänk på China,
 »Och lefven utan strid och pina.»
 Men mannen fick ej säga mer:
 Hvar myra stött på honom ser,
 Och tänker: »Hvad! vill *Den* oss lära
 »Att glömma bort vår rätt, vår ära?
 »Vi en gång stacken bygga opp
 »I himmelshöjd — det är vårt hopp.
 »Vi *Stora Stackare* ska' nämnas
 »Och på föraktet ädelt hämnas.
 »Ack! hade vi en flotta bara,
 »Vi skulle straxt till Gotland fara,
 »Der »myror» odlade ska' bli;
 »Reform, reform, det vilja vil!» —
 Då hörs' i skogen yxors hugg:
 En bonde der med yfvig lugg
 Och hvisslande sin visa gälla,
 I lugn begynner träden fälla.
 Då tystnar alla foglars sång,
 Och ekorn tar ett hiskligt språng;
 Uti sitt fall förkrossar granen
 Vår myriad och hela planen.
 Fäll, läsare! en ömkans tår;
 Sin ända Myriaden får.

T. K.

GIFT ELLER OGIFT?

(En tafla ur lifvet.)

»Hör du, mamma lilla, du, som är gammal och erfaren, måste komma och slita vår tvist,» ropade glädtigt Edith W., då modern inträdde. »Men du måste på förhand lofva att vara *riktigt uppriktig*, hör du det?»

»Och hur lyder den viktiga frågan, kära flickor?»

»Jo, ser du, mamma min, det handlar om ingenting mindre än om *lifvets viktigaste fråga*,» gift eller ogift. Gertrud påstår, som de flesta herrar, att det är kvinnans bestämmelse att gifta sig, att hon endast såsom hustru kan känna sig rätt lycklig, rätt fylla

den plats försynen ämnat henne i skapelsen, att hon såsom »*ledig geliebten*,» som tysken säger, nödvändigt måste framlefvat ett tomt och glädjefattigt lif. Jag deremot är af den tanken, att det vore mycket illa, om det ej funnes qvinnor, hvilka delade Gertruds åsigt, men att jag för min del sjunger:

»frihet vill jag lofva
som den bästa gåfva,
som den bästa gåfva, menniskan kan ha,»

och hon drillade med klar, ungdomsfrisk röst, under det att de strålande ögonen och de rosiga kinderna med sina skålmska gropar talade om helsa och lefnadslust.

»Edith slår nu som vanligt litet öfver,» sade med mild, behaglig röst den yngre systemen, hvars bleka kinder och vackra tänkande blick vittnade om en tidig bekantskap med lidande och försakelser. »Jag betvivlar visst ej det goda, som äfven en ogift qvinna kan uträtta så väl för samhället som för individer, och illa vore det, om hon skulle bortsucka sitt lif af grämelse öfver att ej hennes ungdomsdrömmar blifvit verkliggjorda. Men nog anser jag *hemmet* för qvinnans skönaste verkningskrets och en *makas* och *moders* kall för det bästa målet för en qvinnas ärelystnad. Och om jag sjelf finge välja min lott, visst skulle jag då önska mig en god, ädel, kärleksfull make, hos hvilken jag kunde påräkna råd, hjälp och stöd under vandrigen genom lifvet, och ett litet solljust hem, der jag kunde sprida trefnad och glädje omkring mig.»

»Och en-två-tre-fyra-fem-sex-sju-åtta små tultingar omkring dig,» tillade skrattande Edith. »Gertrud är alltid så poetisk och talar mycket vackert, samt tänker sig äktenskapet som en ljust idyll, der Damon och Thisbe ständigt hviska om kärlek, under det Amor flätar evigt blomstrande rosor i deras lockar. Men ser du, jag är en mer prosaisk varelse och betraktar världen som den är (vid nitton år!) När jag egnar skapelsens herrar en tanke, så föreställer jag mig dem ej som suckande Celadoner, utan tänker på våra Löjtnanter och kongl. Sekterare, hvilka visst äro förträffliga i balsalen eller på promenaden, hvilka kunna vara högst aimabla såsom kavaljerer och kurtisörer, men som äkta män — nej, tack vackert. Så länge de äro fästmän, då går det nog an, men sedan kastas masken af och den ödmjuka slafven sätter på sig en herrskares min. Det heter då ej längre, »som du vill, min ömma vän» om ej med tillägg »men här skall skåpet stå». Och sedan komma hushållsbekymmer och mången gång äfven näringsbekymmer, och barnskrik, etc. etc. Och så skall man stå på tå för att passa upp sin herre och man, och så skall man gråla på pigor

och lappa byxor åt pojkar. — Nej, nej, nej, sådant är ej i min smak. Tacka vet jag att vara fri och oberoende, att sorglös och obekymrad sväfva omkring som en fogel, och att ej nödgas lyda andra nycker än sina egna. Kunde jag sjelf bestämma mitt öde, skulle jag vilja blifva en stor sångerska, en *Catalani*, en *Sonntag*, en *Jenny Lind*. Hur herrligt att lefva och dö som en konstens prestinna, att öfver allt tjusa och herrska, att blifva beundrad, hyllad som en — ja, mer än en drottning, att vinna lagrar och guld, för att en gång när man tröttnat vid flyttfogelns lif draga sig undan till någon förtjusande vrå af verlden och der lefva på sina sköna minnen.»

»Nej, hör man på, om ej Edith också kan vara ganska poetisk, när hon vill,» sade Gertrud. småleende »Emellertid komma vi ifrån sjelfva hufvudfrågan, som ju hänsköts till mammans besvarande. Hvad är din tanke om saken, lilla mamma? Hvilket anser du lyckligast: det gifta eller ogifta ståndet?

»Ja, supponera nu, att vi båda hade friare — skulle du då råda oss att inträda i det heliga äkta ståndet eller att föredraga »*single blessedness*?» tillade Edith, i det hon betraktade modren med forskande blickar.

»Er fråga, kära barn, är sannerligen ej den lättaste att besvara,» sade modern, med ett leende ej alldeles fritt från vemod. »Skulle giftermålsanbud göras eder af aktningvärda och bra män, för hvilka J kunden hysa kärlek, är troligt nog att jag tillstyrkte ett antagande. Jag såge derigenom er framtid betryggad, något som måste ligga hvarje mor om hjertat, ty den-ogifta, medellösa kvinnans framtid är ej så särdeles ljus.»

»Hm, hm,» sade Edith litet fundersamt, i det hon skakade det mörklockiga hufvudet, »det der låter ungefär som om du gerna skulle se att vi gifte oss för att bli försörjda, och se, det faller mig än mindre på läppen. Gifta mig af beräkning! Nej, det kan då aldrig hända mig. Skulle jag falla på det orådet, så måste jag åtminstone vara blixtrande kär. Men jag ville nu egentligen ha reda på, hvilketdera du anser lyckligast — att vara gift eller ogift?»

»Du går mig temligen på lifvet med dina frågor, barn,» svarade modern. »Se här då mitt svar. Hvilketdera J än väljen, så ångren J eder någon gång.»

»Nu talar du som ett orakel, mamma min — och det vill säga att vi — jag åtminstone — ej är en smula slugare än förut. Men jag skall nu med er tillåtelse *en passant* ställa våra horoskop.

Gertrud gifter sig, det är utom all fråga; men med hvem — *that's the question* — ej med någon stockholmskavaljer — nej, du måste ha en herde — således en landtjunkare, som har en vacker egen- dom — ty Gertrud älskar att drömma i lunder gröna — med skog och sjö och berg och kor och kalfvar och grisar o. s. v. Der lef- ver du att börja med det mest idylliska lif med din Celadon, men så småningom kommer prosan och gör sig hemmastadd i huset och min lilla Gertrud blir den allraförträffligaste husmor, som jemt pinglar med sin stora nyckelknippa i kök, skafferi, vist- hus, väfkammare, sal och barnkammare, hvilken senare hvimlar af ljuslockiga englar med slaskiga munnar, smutsiga händer och sönderrifna kläder. Och jag — hur tar jag mig väl ut? Jo, jag gör kanske som gräshoppan i fabeln, sjunger hela som- marn igenom, för att sedan bedja om några smulor af den ar- betsamma myrans, min snälla systers förråder. Men kommer dag, kommer råd, och när jag blir gammal och grå, samt ej mer förmår sjunga, dansa och skalkas, kommer jag och ber om en liten vrå i ditt hem, der jag sitter och berättar sagor för dina småttingar och spelar polskor för dem i skymningen. Och så skola de hålla af mig och ropa: »se der kommer gamla moster, som berättar så vackra sagor och sjunger så roliga visor» och så känner gamla moster sitt hjerta uppvärmas af barnens glädje och tycker att hon ändå inte är så öfverflödig i världen.»

Gertrud smålog åt Ediths profetior och menade att systemen nog skulle ändra åsigt i giftermålsfrågan bara »den rätte» visade sig.

År gingo med sina vexlingar af solljusa och mulna dagar. För Edith tycktes de förra ännu ständigt vara talrikare, ty alltjemt strålade hennes blick lika klar, glödde kindernas rosor lika friska, klingade det muntra skrattet lika glädtigt. Och hvart hon kom såg man henne gerna, samlade sig omkring henne de unga och glada och ännu fortfor hon att vara en balernas stje:na. Det hvi- skades att hennes vackra ögon tändt kärlekslågor i mer än en un- gersvens hjerta, men att hennes eget hjerta tycktes brandförsäk- radt och att hennes lilla fina hand hade en stor skicklighet i kon- sten att fläta korgar.

För Gertrud visade sig deremot lifvet från en annan sida och dagar, veckor, ja, stundom månader förflöto, under hvilka hon hölls fånglad på sjukbädden eller åtminstone innesluten i sjukrummet. Hennes af naturen stilla och skygga väsende blef derigenom än mer tyst och slutet, och den djupa känslighet, som utmärkte henne, förorsakade stundom sjuklighet och ömtålighet i lynnet. I socie- teten gjorde också ej den bleka Gertrud någon figur och då hennes

sjuklighet och tungsinthet oftast afhöllo henne från deltagande i de ungas nöjen, fann hon sig mången gång glömd och förbisedd i salongen. Också var hemmet hennes egentliga värld och der var hon äfven allas älskling. Under plågor och lidande kunde ingen vara mer tålig, mer undergifven än hon och den tacksamhet hon kände för dem, som då egnade henne en öm vård, uppenbarade sig under helsans dagar genom ett oallätligt bemödande att bidraga till deras trefnad. Hon sade ofta: »Ack, J ären alla så goda mot mig, då jag ligger hjälplös och svag — skulle jag då ej, med glömska af mitt eget jag, egna er hvarje stund Gud förlänar mig helsa och krafter.»

Målning var hennes käraste sysselsättning och, så snart tid och krafter det medgäfvo, fattade hon pensel och palett samt glömde vid sitt älsklingsarbete den stora världens så väl nöjen som obehag. Och aldrig kände hon sig lyckligare än när hon kunde förmå Edith att sitta för sig, när hon fick afmåla systemens vackra, leende drag, under det hon lyssnade på hennes muntra prat och melodiska skratt. Än ordnade hon Ediths mörka hår på ett pittoreskt sätt och prydde henne med de skönaste blomsterkransar, än klädde hon henne i en enkel hvit klädning, öfver hvilken det yppiga håret nedföll upplöst i rika vågor. Nästan på hvarje tafla i hennes atelier återfann man också Ediths bild, än som herdinna, än som sultaninna, än som blomsterflicka, ja, slutligen som Cleopatra. Vid sådana tillfällen brukade Edith mången gång säga:

»Om du visste hur lycklig du är i att ega en så vacker talang, Gertrud, och att få egna dig deråt! Hvilken tillfredsställelse det måste vara för dig, när du blickar omkring i din lilla helgedom och ser dina arbeten, dina tankar uppenbarade i form omkring dig. Jag, deremot, som likväl ej såsom du ofta tvingas till overksamhet af sjukdom och svaghet, hvad gör väl jag? Hvilka arbeten har jag att uppvisa? Ingenting, rakt ingenting! Eller på sin höjd några bräckliga broderier, som snart förstöras af tidens tand, eller något annat dylikt lappri. Och hvad gör jag för öfrigt? Jo, jag roar mig och de stunder, då jag ej är upptagen af mina nöjen, måste jag använda för att iordningställa min toilett. Men vet du, Gertrud, det blir allt ett bra tomt och fattigt lif till slut och du har, kanske dig ovetande, utvalt den bättre delen. Jag önskar ofta att jag kunde byta lott med dig och gifva dig min helsa, mitt glada lynne och mina adorörer till på köpet mot din engalika mildhet, din arbetsamhet och din talang. Jag tycker ibland att jag är en stackare, som ej duger till någonting.»

»Nu är du otacksam och oförnöjd, Edith, och du har ändå

så mycket att glädja dig åt. Du säger att du ej duger till något. Räknar du då för ingenting den fröjd du sprider omkring dig genom ditt glada, lifliga väsen, som gör dig till allas gunstling?»

»Rodocka, menar du! Ja, men det blir allt tröttsamt i längden att spela pajazzo och äfven jag, så yr och tanklös jag än må förefalla, gripes emellanåt af en längtan efter ett arbete, ett mål att verka för.»

Gertrud blickade nästan skälmaktigt på Edith, som såg helt allvarsam och tankfull ut, der hon satt stödjande sitt hufvud mot handen.

»Och detta mål, Edith lilla,» sade hon, »heter helt visst *gifttermål*.»

Edith rodnade, men skakade på hufvudet och svarade:

»Du vet att *det* strider mot mina principer och, sanningen att säga, tror jag att jag ej kan bli rätt lycklig såsom gift. Det är så mycket i hvardagslifvets bestyr och bekymmer, hvori jag fruktar att jag ej skulle kunna finna mig, ehuru jag måste erkänna, att jag, ju äldre jag blir, erfar behof af en bättre verksamhet än endast jägande efter nöjen. En artists lif förefaller mig dock bra herrligt och om jag vore som du, skulle jag med all ifver vinnlägga mig om min konst för att en gång vinna ett namn i målarekonstens annaler.»

»Jag är ej ärelysten,» svarade Gertrud, »men skulle gerna för min egen tillfredsställelises skull önska studera den sköna konsten med både mer ifver och mer framgång än hittills. Dock ser jag föga utsigt dertill, ty en resa till Düsseldorf eller Paris är ganska kostsam och pappa har ej råd att bestå mig en sådan, samt tycker dessutom just ej om, att qvinnor egna sig åt annat än det husliga lifvet. Jag är också både för sjuklig och för timid att våga mig ut på egen hand.»

»Ack, om jag hade makt som jag har mod,» suckade Edith. »Då skulle vi resa ut båda två, min Gertrud, och jag skulle vara ditt förkläde och ditt factotum. Jag skulle styra om allting och vårda dig på allra bästa sätt och du skulle bara svärma och drömma och måla till dess du blefve en stor, en utmärkt, en ryktbar konstnärinna, en *Angelica Kaufmann*, en *Rosa Bonheur*, en *Amalia Lindegren*. Och då strömmade beundrare och beställningar till dig och du förtjente pengar, mycket pengar, så att vi kunde resa till Venedig, Florens och Rom och hela världen omkring. Och jag följde med hvart du än toge vägen och kände mig helt stolt, när folket pekade på mig och sade: 'se der går den utmärkta Gertrud W:s syster!' Säg, vore det ej herrligt?»

I sin förtjusning öfver dessa luftsloft, rusade Edith upp och omfamnade systemen med en sådan häftighet, att Gertrud, som just höll på att måla Cleopatras hår, satte en mörk fläck på drottningens hvita panna och ej kunde afhålla sig från att gifva entusiasterna en något förebrående blick.

Men illusionernas och luftsloftens period skulle snart lemna rum för verkligheten, hvilken ej heller är så blottad på alla behag, som poeterna stundom påstå. Kärleken, som ej gerna låter Parcerna spinna någon lifstråd, i hvilken han ej också fattar med sina rosenfingrar, kunde ej heller glömma bort de båda unga flickor, hvarom vi talat, utan beslöt att visa äfven dem, hur fåfängt det är att spjerna mot udden. Inom kort buro båda den ominösa ringen på venstra handens ringfinger. Oaktadt Ediths alla både på skämt och allvar uttalade föresatser, hade hon nu räckt sin hand till en förening i lust och nöd åt en kongl. Sekter. Till Ediths heder anse vi oss dock förpligtade att nämna, att hennes utvalde var en hoppgifvande ung man med aktningsvärd karakter och goda utsigter, samt att hon ganska riktigt var "blixtrande kär" i honom. För Gertrud tycktes också den husliga lycka, hvarom hon drömt sina skönaste drömmar, knoppas på samma gång som några chära rosor framskyntade på hennes bleka kinder. Hon hade återigen varit illa sjuk och den unge doktor, som under familjeläkarens frånvaro, denna gång egnat henne den sorgfälligaste omvårdnad, hade på samma gång blickat nästan djupt in i sin patients vackra ögon och blifvit så intagen af hennes älskliga, tåliga lynne, att han från ordinerande blifvit subordinerad. Och Gertrud, som ej var döl för hans böner och ej känslolös för hans varma tillgifvenhet, räckte honom förtroendefullt sin hand, då nu helsa och krafter och med dem glädje och lycka återvände till henne. Man säger, att lyckan är den bästa läkaren, och så tycktes äfven vara fallet här, ty aldrig hade Gertruds ögon haft ett varmare, lifligare uttryck, aldrig hennes kinder en så frisk färg som nu.

Tiden tillåter oss likväl ej att för troget åtfölja våra unga vänner, utan vi måste återigen öfverhoppa en tidrymd af två år, hvilka dock ej spårlöst försvunnit för dem. Expeditionssekreteraren W., Ediths och Gertruds far, hade dött och utom den stora förlust, som drabbat maka och barn genom familjefadrens frånfälle, hade deras pekuniära omständigheter blifvit betydligt förändrade och nödgade dem till många inskränkningar. En embetsman utan förmögenhet, kan, huru duglig och arbetsam han än må vara, sällan genom sina besparingar hoppas att betrygga sin familjs framtid; icke

destomindre tala många af herrar riksdagsmän ständigt om nödvändigheten att nedsätta embetsmännens löner.

Edith har redan varit gift ett par månader och tyckes alldeles ha kommit på andra tankar i afseende på giftermåls-balken, ty hon ser så sällhetsstrålande ut, som man rimligtvis kan begära af en ung fru. Hvad Gertrud beträffar, ha vi ej så glada nyheter att meddela, ty, ehuru hennes helsa varit betydligt bättre, har glansen i hennes ögon redan fördunklats och kindernas nyutslagna rosor redan bortvissnat — vi frukta, att ett själslidande tärer på den arma flickans hjerta. Doktor H., hennes fästman, har lemnat hufvudstaden och erhållit befattning som bruksläkare, i afvaktan på en bättre plats. Som båda de förlofvade sakna förmögenhet, nödgas man uppskjuta tanken på giftermål till dess ljusare utsigter öppna sig. Men doktor H. tyckes, såsom många andra fästmän, ha ledsnat på att gå och vänta, ty hans bref blifva allt mindre varma, allt sällsyntare, och Gertrud, som ej vill öka den redan nog tunga börda, hvilken hvilar på den bekymrade modrens skuldror, och ej vill störa den älskade systemens nyknoppade lycka, gömmer sitt qual inom eget bröst och gråter endast ut sin oro och smärta i jungfruburens enslighet.

Emellertid hviskar det beställsamma ryktet, att doktor H. bortlagt sin förlofningsring, samt tyckes egna en varm hyllning åt fröken S., hans rike principals enda dotter, som å sin sida ej betraktar honom med ogynnsamma blickar. Gertrud skrifer då till honom ett innerligt och allvarligt bref, samt erhåller ett temligen snävt svar, deri han säger "att om hon ej har mer förtroende till honom, än att hon lyssnar till folks dumma prat, så är bättre att göra slut först som sist," etc. Det var en hård pröfning för Gertruds varma, trofasta, älskande hjerta, men nu som alltid led hon med undergifvenhet, utan knot, utan bitterhet. Moderns tilltagande sjuklighet, som slutligen utbröt i ett obotligt ondt, gjorde lifvet än tyngre för den stackars flickan, hvilken dock bar sitt öde med ett hjeltmod, som ofta nog utmärker den svaga qvinnan, och i det tysta och fördolda utkämpades mången hård strid. Outtröttligt och kärleksfullt vårdades den arma sjuklingen af Gertrud och efter ett långvarigt lidande utandades hon sin sista suck vid den ömma dotterns hjerta. Svår hade den förflutna tiden varit för Gertrud, men den stillbet, den hvila, den tomhet, som följde på moderns bortgång, föreföll henne än tyngre att bära.

Då fick hon höra, att den unga grefvinnan E., som led af en farlig bröståkomma och skulle tillbringa vintern i södra Frankrike,

önskade sig ett svenskt fruntimmer såsom sällskap för sig och vårdarinna för sina tvenne små flickor. Gertrud kände, att endast ombyte af vistelseort och tvungen verksamhet kunde rädda henne från att försjunka i melankoli, hvarföre hon hastigt fattade sitt beslut och anmälde sig till denna plats, samt blef antagen. Hon blef för den sjuka ej allenast ett älskligt och behöfligt sällskap, utan snart äfven en kär vän, och när det unga af döden länge märkta offret kände sin sista stund nalkas, anförtrorde hon åt Gertruds moderliga vård sina små älsklingar. Gertrud glömde sina egna sorger för att deltaga i sin omgifnings smärta och blef för de moderlösa små den ömmaste vän och vårdarinna. De återvände ej till hemlandet annat än på ett och annat besök, utan bebodde egentligen en täck villa vid Geneversjöns tjusande stränder, hvarifrån de tidtals gjorde längre eller kortare utflykter. Då tillfället så medgaf, öfvade sig Gertrud ännu alltid i sin vackra talang, som hon betydligt utbildat under vistande i så väl Düsseldorf som Paris, i hvilka båda städer grefve E. förskaffat henne de bästa mästare.

Sålunda hade flera år förgått, då Edith erhöll ett bref, dateradt Dresden, hvarur vi skola meddela följande:

Min egen Edith!

— — — — —
 — — — — —

Jag har anledning förmoda att inom kort en förändring förstår för oss alla. Grefven tänker visst på att gifva om sig och att på allvar återvända till fäderneslandet. Jag blir då icke allenast obehöflig för mina små älskade skyddslingar, utan kanske äfven, som ofta händer, mer än öfverflödig för den blifvande grefvinnan och bereder mig derföre på att lemna min befattning för att söka mig ett hem — jag vet dock ej hvar. Jag är ändå ej annat än en stackars vilsekommen fogel, jag vill ej precist säga utan fädernesland, men utan eget bo, och måste uppsöka ett fremmande hem för att hvila den trötta vingen. I afseende på min utkomst behöfver jag dock ej oro mig, ty, tack vare grefvens frikostighet och godhet, har jag hopsparat ett ej så obetydligt kapital, hvilket tillika med hvad jag kan förtjena med min pensel, som allt betydligt tagit upp sig, bör vara tillräckligt för mina små behof. Också funderar jag på att hyra mig ett par rum i Stockholm i ditt graunskap och sålunda skapa mig ett eget litet hem.

Men, ack, det hemmet blir ändå bra tomt och ödsligt, ty ingen saknar mig när jag går bort, ingen småler mot mig när jag återkommer, ingen kärleksfull blick sprider sitt solljus deröfver,

inga glada barnaröster upplifva det med sitt vackra joller, sitt muntra skratt — det är allt en tung lott att vandra ensam genom lifvet, att känna sig obehöflig och öfverflödig i Skapelsens stora kedja. Jag kommer nog att bra mycket sakna mina små skyddslin-
gar, Alma och Elin, som väl inom kort växa upp till stora flickor, till unga damer och glömma bort den stackars Gertrud, hvilken i deras oerfarna hjertan borttränges af allt det nya och intressanta, som vänta dem vid återkomsten till fäderneslandet. Det är en bitter tanke, men jag måste vänja mig dervid och underkasta mig mitt öde.

Hur lycklig är icke du, Edith, i ditt trefliga hem vid sidan af en kärleksfull make och omgifven af älskliga barn! Hur ljuft måste det ej vara att se sig så älskad, att veta sig nödvändig för andras lycka och sällhet, att i hemmets ljufva fristad bortglömma all verdens oro och bekymmer, att med ett ord ega något att lefva för. Jag, deremot, hvad nytta kan väl jag göra? Eller om jag under någon tid af min lefnad förmått uträtta något litet, är denna tid snart förbi och jag bortkastas som en onyttig möbel, hvilken förlorat sitt värde och nu endast står i vägen.

Förlåt mig denna klagan och misströstan, men jag har känt en lätnad i att få utgjuta mitt betryckta hjerta för dig, älskade syster. Tro dock ej att jag ständigt är så här missmodig och pjunkig, men det gifves mörka stunder, då man ej är sig sjelf mäktig. Jag vill dock söka bortjaga dem och modigt framgå på den väg, som blifvit utstakad för mig, hvilken, om den än ej är utan törnen, likväl också haft många sköna, doftande rosor.

Farväl nu, min Edith, omfamna dina små från mig och håll alltid litet af

Din Gertrud.

Vid läsningen af detta bref sväfvade än ett småleende öfver Ediths läppar, än glänste en tår i hennes öga och hon sade slutligen med en half suck: »stackars min Gertrud! Dock bedrar du dig mycket, om du tror att det finns rosor utan törnen.»

Se här hennes svar:

Älskade min Gertrud!

Mot min vilja har jag länge dröjt att besvara ditt kära bref, men jag rår mig så litet sjelf, att det är svårt för mig att få egna en stund åt pennan. Jag vill dock nu försöka; få se om det kan lyckas. Kära min lilla Gertrud, ditt bref har kostat mig tårar och kommit mig att draga på munnen, har väckt en önskan

att hjertligt omfamna dig och att riktigt banna upp dig. Du, missmodig och nedslagen! Och jag, som så många gånger ej afundats dig, ty dertill håller jag för mycket af dig, men dock önskat att vara i ditt ställe, att vara så fri och oberoende som du i själfva verket är, att få se mig omkring i världen så som du fått det. Du, klaga öfver att du är onyttig och öfverflödig! Du, som alltid uppoffrat dig för andra, som egnade vår älskade mor den ömmaste vård och förljufvade hennes sista dagar, som lika outtröttligt omhuldade den sjuka grefvinnan E. och som efter hennes död varit en öm mor för hennes döttrar! Det vore minsann godt om det funnes många i världen, som gjorde så mycken nytta som du! Kom därför aldrig och säg att du är onyttig och öfverflödig, ty det har du aldrig varit och lärer aldrig blifva, så länge det finnes någon att hjälpa, råda eller trösta och derpå kommer väl aldrig världen att lida brist.

Hvad nu ensamheten beträffar, så skulle jag tro att dermed ej heller har någon fara, så länge man har en syster, som håller hjertligt af sig, och dertill ett halft dussin systerbarn, att ej tala om dina båda fosterdöttrar, som troligen äro för väl uppfostrade att någonsin kunna göra sig skyldiga till den otacksamheten att glömma dig. Sedan jag nu så godt jag kunnat besvarat dessa båda hufvudpunkter i ditt bref, har jag god lust att försöka modifiera dina något, och kanske ej så litet, poetiska begrepp om den husliga lyckan.

Ej vill jag förneka dess tillvaro, ty det vore orätt och otacksamt af mig, som eger en god man och, som jag hoppas, välar-tade barn. Men lika obestridligt är det, att denna lycka ej är oblandad af bekymmer och att du, på den talla du uppdragit, alldeles uteglömt skuggsidorna, som dock kunna vara skarpa nog. Jag har nu varit gift i tio år och dessa år ha brutit min kraft och stälfjat mitt ungdomliga mod — ja, jag har gått igenom mycket under dessa år och många gånger känt mig så upptröttad, både till själ och kropp, att jag visst helst skulle ha önskat nedlägga mitt hufvud till ständigt hvila, såvida ej tanken på man och barn fästade mig vid lifvet.

Hvad man än må säga derom, så blir dock qvinnan alltid den underordnade i äktenskapet och huru god mannen än är, har han dock sin egen vilja, hvaraf hustrun är beroende. Och barnen, huru kära de än må vara oss, kosta dock mycket — helsa, krafter och otaliga stunder af oro och bekymmer. Hvilken oafslätlig, outtröttlig vård måste ej egnas dem under de första åren af deras tillvaro, att ej tala om de ångestfulla nätter, som en mor

stundom får genomvaka vid deras sjukläger. Ack, jag har nog erfarenhet deraf, jag, som har sex barn i lifvet och en liten en, gömd i jordens moderliga sköte. Jag minnes mången stund, då den utmattade kroppen varit nära att hopsjunka under sin egen tyngd och det trötta ögat att falla ihop, under det förtvillan gnagit på hjertrotten, men nödvändigheten har stått bredvid och hviskat: "du *måste* hålla dig uppe! du *måste* sträfva så länge dina pulsar slå!" Och under allt detta den oupphörligt återkommande omtanken för mat och kläder, som håller sinnet fångsladt vid materien och hindrar tankarne från att lyfta sig öfver gruset. Ty under den högsta glädje så väl som under den djupaste sorg, det mest tärande bekymmer, få ej dessa omsorger åsidosättas. Och sedan det ej minst obehagliga: ledsambheter och bråk med tjänstfolk, denna ständiga prøfvosten för en matmoders lynne. Stundom har jag haft dugliga tjenare, men med så ondsinta, häftiga lynnen, att jag verkligen varit rädd för dem; ibland åter dem, som varit så opålitliga, att deras uraktlåtenhet verkat störande på den allmänna trefnaden.

Man kallar kanske detta för småsaker, men dessa ständigt upprepade obehag och oupphörligt återkommande bekymmer göra sinnet nedstämdt och lifvet tungt. Du skall också säkert finna mig mycket förändrad, ty den glada, sorglösa flickan har gifvit rum för den af lifvet prøfvade qvinnan, på hvars panna tid och omsorger inristat sina runor.

Visst är det sannt, att mannen ock har sina bekymmer, att äfven han får bära dagens tunga och hetta, men har han ett godt, fridfullt hem, så kan han dock stundom få hvila ut der och i sin familjs sköte bortglömma det yttre livets stormar. För hustrun deremot gifves ingen hvila, ty till och med på sjuksängen måste hon ofta anstränga sina tankar för att göra de dagliga anordningarne, på det ingenting må blifva glömdt, på det att urverket må gå ordentligt och rätt.

När barnen bli större inställa sig andra bekymmer: tanken på att rätt uppfostra dem, att studera och rikta deras olika lynnen, och det är ej en lätt sak, särdeles för en mor, som har många barn och ett stort hushåll att sköta, ty det är henne omöjligt att ständigt kunna följa dem med sina blickar och att egna dem den uppmärksamhet, som är af nöden. Och mången gång är jag dessutom så trött, så riktigt slapp, att jag är bra glad att bli dem qvitt på en stund och få några minuters ro, hvilket är svårt nog, när man har fyra ostyriga, bullersamma pojkar omkring sig. Ivars häftiga lynne och Hugos styfsinhet ha också ofta nog förorsakat

mig oro och bekymmer, under det lilla Annas sjuklighet varit en annan källa till smärta och fruktan.

Ack ja, min kära Gertrud, var du nöjd och tacksam för ditt lugna och sorgfria lif, ty om din lott än ej är lysande i verdens ögon, om än ditt hem stundom skulle förefalla dig tyst och tomt, så är du dock befriad från många sorger, månet lidande och många bekymmer, som falla på den gifta qvinnans lott. Och när jag tänker så, som likväl har så mycket att vara tacksam för, som med full öfvertygelse kan säga, att jag är lycklig i mitt äktenskap, hur skall det då vara för de arma qvinnor, som äro olyckligt gifta? Föreställ dig blott de hustrur, hvilkas män äro despoter, drinkare, spelare, bankruttörer eller utsväfvande — kan man ens förstå huru de förmå uthärda allt det husliga elände, som under sådana förhållanden måste dväljas i deras hem och trycka på deras hjertan? Och det finnes så många gradationer af olyckliga och mindre lyckliga äktenskap, från sådana, der männen göra sig skyldiga till de laster, hvarom jag nyss talat, till dem, der mannen ej kan kallas en elak eller dålig människa, men dock genom mindre fel såsom envisbet, småsinne, kinkigt och gnatfullt lynne, lojhet, snålhet förbittrar lifvet för den stackars hustrun. Ack, det gifves många korsdragerskor, hvilkas hjertan förblöda i tysthet, och vid tanken på qvinnans öde har jag mer än en gång upprepat dessa Coopers ord:

»Let not my child be a girl, for very sad is the life of a woman.» *)

Sucka derföre ej längre, du lilla turturdufva, utan återvänd till fädernesland och till hjertan, som der älska dig, samt, om du så vill, till din systems hem. Du kan möjligen hjälpa mig att ingjuta någon poesi i hvardagslifvets prosa och konstens genius, som följer dig, skall måhända med sina vingslag tillföra mig några fläktar af ett friskare, anderikare lif. Mitt piano har tystnat, harpans strängar äro brustna och mina böcker stå damböljda på sina hyllor. Välkommen åter att upplifva de tystnade tonerna och att göra mig förtrogen med de kära vännerna, hvars mästerverk vi så många gånger med hänryckning läst tillsammans, men främst af allt välkommen till

Din trofasta syster

Edith.

Flera år hafva återigen förgått och vi vilja än en gång kasta en blick i Ediths hem. I en vacker, smakfullt möblerad, salong sitta

*) Mätte ej mitt barn blifva en flicka, ty mycket sorgligt är qvinnans lif.

tvenne äldre fruntimmer i en soffa med sina arbeten, under det en täck, ungdomlig grupp rör sig omkring pianot och vid blomsterbordet i den ena fönstersmygen.

Vi vilja lyssna på samtalet i soffan.

»Men säg mig, Edith,» sade den yngre af de två, en qvinna, som ännu tycktes stå på lifvets middagshöjd och öfver hvars bleka ansigte hvilade ett obeskrifligt älskligt uttryck af mildhet och fromhet, under det de ännu vackra ögonen talade om en inre frid, vunnen efter utkämpade strider, »säg mig, om du ej känner dig rikt belönad för alla utståndna mödor, när du ser dig omgifven af denna älskliga, lofvande ungdomsskara, som så kärleksfullt söker förekomma dina önsknings? Se Hugo, hur manligt vacker är han ej och hur väl smälter ej hans röst tillsammans med Elins ljufva sopran.

»Och du, Gertrud,» svarade den äldre, hvars rörligare ansigte väl ej hade ett så fullkomligt fridfullt uttryck som systemens, men dock vittnade om en stilla belåtenhet, under det hennes lifliga ögon med ett uttryck af den ömmaste kärlek följde den anvisade riktningen: »säg mig, om du känner dig bra ensam, olycklig och öfverflödig i din systers hem, i kretsen af alla dessa unga, som snart sagdt afguda dig?»

Gertrud smålog vackert.

Men nu upphörde sången och ett lifligt samtal uppstod mellan de unga. Man tycktes ej komma rätt öfverens och slutligen ljöd Hugos klangfulla stämma:

»Vi vilja låta mamma afgöra.»

»Eller tant Gertrud,» sade Elin, i det hon smög sig till den moderliga vännen och lutade sitt ljuslockiga hufvud mot hennes axel.

»Hvarom är då frågan, barn?» sade Edith.

»Jo,» svarade Alma E. något förlägen och rodnande, i det hon gned en blank, slät guldring, som prydde hennes venstra hand, »flickorna påstå att, att — —»

»Att Alma gjort ganska tokigt i att utbyta sin frihet mot den gyldene bojan,» inföll Anna T., Ediths äldsta dotter.

»Och jag,» försäkrade Hugo, »säger att Alma handlat fullkomligt rätt och förståndigt, och att jag hoppas att J alla» (hans öga sökte Elins skälmska blick) »förr eller senare skolen följa hennes exempel, ty det finnes väl — —»

»Ingenting odrägligare än en »old maid» afbröt honom Gertrud småleende.

»Nej, moster Gertrud,» svarade ynglingen innerligt, i det han med aktningsfull tillgifvenhet kysste hennes hand, »det menade jag ej och det skall säkert ingen säga, som lärt känna dig. Men, mam-

ma, moster, vi vänta ett svar af er erfarenhet. Hvilketdera är lyckligast för qvinnan: *gift* eller *ogift*?»

De båda systrarne sågo småleende på hvarandra.

»Svara du först» sade slutligen Edith, »jag måste fundera litet på saken.»

Gertrud teg några ögonblick, liksom för att samla sina tankar och sade slutligen:

»Sätten er då här alla, så skall jag berätta er en saga.»

De unga grupperade sig omkring berätterskan: Elin slöt sig tätt intill henne och den fjortonåriga Hertha, husets yngsta barn, satte sig på en pall vid hennes fötter.

Gertrud började:

»Tvenne unga systrar gingo ut en morgon bittida för att vandra till en aflägsen ort, till ett mål, som väntade dem der. Dagen var herrlig och vägen slingrade sig än genom en fruktbar dal, vattnad af silfverklara bäckar och prydd med de skönaste blommor, än öfver grönskande kullar, beskuggade af lummiga träd, i hvilka tusentals sångfoglur slog sina driller. De båda flickorna vandrade hand i hand och gladde sig åt naturens skönhet, åt den friska morgonluften, åt blommornas doft och åt foglarnes sång. De hoppades att sålunda få vandra hela vägen tillsammans i stilla frid och glädje. Men ödet hade annorlunda bestämt. Vid en krökning af stigen skiljde den sig i tvenne vägar, hvaraf den ena förlorade sig i en mörk skog, under det den andra låg solbelyst och hvimlande af resande framför dem. 'Hvilken väg skola vi välja?' frågade systrarna. Den ena sade: 'jag tycker mest om den solbelysta; jag ser der många glada menniskor — kom, den ser så liflig och treflig ut.' Den andra sade: 'nej, jag föredrager skogens svalka och stillhet — ensligheten och lugnet behaga mig mer än den bullrande skaran.' Och som de ej kunde blifva ense, åtskiljdes de. Den, som vandrade på den stora, solljusa vägen, tyckte sig ha gjort ett godt val, ty hennes öga fägnade sig åt det rörliga lif, som omgaf henne, åt de olika gestalter, hvilka mötte och vänligt helsade henne. Småningom blefvo dock solstrålarne allt mera brännande, under det bullret och dammet omkring henne började plåga och trötta henne. Hon såg sig om efter svalka och skydd, men ej ett träd växte på denna väg — först i fjerran upptäckte hon konturerna af en stor skog. Hon kände sig dignande af värma och trötthet, men ingen vänlig gräsmatta inbjöd till hvila, ej en gång en sten fanns, hvarpå den utmattade kunde nedsjunka för ett ögonblick. Framåt, framåt hette det och framåt vandrade hon, ehuru fötterna blödde af de spetsiga kiselstenarne på vägen, af törnen,

som gömdes bland de yppiga rosor, hvilka vid vägens början tjusat vandrerskans blick. Hon betraktade människorna, som hvimlade omkring henne och förvånades, när hon märkte att äfven de sågo trötta, missmodiga och nedslagna ut, samt tycktes alla hafva brådtom och mången gång knuffade till henne temligen omildt. 'Ack,' tänkte hon, 'att jag följt min syster, som nu vandrar i den dunkla skogens svalka, der hon ej plågas af solens brännande hetta, ej heller blir ovänligt bemött af bullersamma medvandrare och der troligen många angenäma hviloplatser erbjuda sig åt henne.'

»Emellertid följde systemen den dunkla skogsvägen, samt njöt af den tystnad, som der rådde och som tillät henne att helt och hållet öfverlemna sig åt sina egna tankar. Men snart blef stigen smalare, skogen tätare och vildare, under det stora klippmassor tornade sig vid sidorna och stundom hängde öfver vägen, hotande att nedfalla på vandrerskans hufvud. Hon kände sig helt hemsk till mods och i denna djupa tystnad förskräcktes hon stundom vid ljudet af sina egna steg. Hon vågade ej blicka tillbaka af fruktan, att någon fasansfull syn skulle uppenbara sig för henne, hon vågade ej hvila, ehuru hon kände sig trött, emedan hon längtade ut från skogens mörker och hoppades att, om hon endast ginge framåt, slutligen uppnå den solbelysta vägen och återfinna sin syster. 'Ack, att jag följt henne,' suckade hon, 'dit ut i det rörliga lifvet, der solen lyser och värmer de glada vandrarne, som ila muntert framåt utan bekymmer och utan fruktan. Här är så kallt, så ödsligt, så dystert!'

»Framåt vandrade dock äfven hon, i hopp att en gång nå det föresatta målet. Och se, slutligen glesnade skogen och några vänliga strålar från den mot vester sjunkande solen lekte mellan träden. Den ensamma vandrerskan drog en djup suck och hennes hjerta slog lugnare. Hon varseblef nu en grönskande slätt med spridda trädgrupper och här och der angenäma hviloplatser, der utmattade vandrare sökte vederqvickelse efter dagens möda. På en af dem igenkände hon sin syster, hon skyndade till henne och systrarna sjönko under glädjetårar i hvarandras armar. De omtalade för hvarandra sina äfventyr under vägen och de funno, att den för båda halt sina besvärligheter och ej motsvarat de föreställningar de vid resans början gjort sig derom. Vedermoderna tycktes dock nu öfverståndna och de trötta vandrerskorna hviade sig en stund, för att sedan långsamt gå framåt på den jemna väg, hvilken låg vänlig och inbjudande framför dem och lofvade att föra dem till resans slutliga mål, till den fristad, dit de båda blifvit inbjudna. Och när de nu talades vid om det förflutna, klarnade det

småningom upp för dem, och de förstodo, att en del af vandringen *måste* vara tung och mödosam för att göra målet så mycket kärkonnare och mer efterlängtadt, de insågo att hvarje vandrare *måste* draga *sin* andel af dagens tunga och hetta, den ena på ett, den andra på ett annat sätt. Friden återvände till deras oroliga hjertan och under vänliga samtal fortsatte de sin väg, glada och tacksamma för de behag den erbjöd dem. Blommorna voro väl ej nu så yppiga och doftande som under morgonstunden, ej heller foglarnes sång så jublande och högljudd, men den stilla förnöjsamheten i systrarnes sinnen skänkte dem många ej förut anade njutningar, och de tackade Gud för så väl de sorgliga som de glada stunderna, under det aftonsolens sista strålar belyste och förskönade deras stig.»

Under berättelsen hade Assessor T. inkommit och tagit plats i soffan vid sin hustrus sida. Då Gertrud slutat, räckte han henne sin hand och sade:

»Tack, syster, för din täcka saga. Vi, gamla, förstå nog andeningen deri, om den ej ännu ligger så öppen för de ungas blickar. Ja, ungdomen är förhoppningarnes och illusionernas tid, mannaåldern mödornas och arbetets, och ålderdomen kommer slutligen med hvila och förnöjsamhet. Men, icke sannt, min Edith, då qvällen bjuder oss mödans lön, är den föga mindre skön än den rosiga morgonen?»

Edith blickade kärleksfullt och trofast in i sin makes redliga ögon. I de ungas ansigten skiftade olika sinnesrörelser, mod, hopp, bälvan, oro, nyfikenhet, men öfver dem kastade ungdomen sin strålände färgglans. Det hela var en vacker grupp.

Männe de rätt förstodo Gertruds saga? Gör du det, min unga läsarinna?

—ra.

VÅR PORTFÖLJ.

Utän tvifvel måste det intressera hvarje vän af den fosterländska litteraturen, att densamma blir känd och värderad äfven utom fäderneslandet. I följd deraf är det oss en glädje att kunna meddela, att en aktad litteratör i München, baron *Gottfried v. Lütgendorff-Leinburg*, under en följd af år uteslutande sysselsatt sig med studiet af svenska språket och svenska litteraturen, och det med en ihärdighet, som öfvervunnit de många svårigheter, hvilka mött honom på ett i hans fädernesland föga bearbetadt fält. Då han i detta fall rådgjorde med åtskilliga tyska litteratörer, hade desse afstyrkt honom från ett dylikt företag, försäkrande att den svenska litteraturen, sär-

deles poesien, endast var ett uppkok på den franska (!). Baron von *Leinburg* lät sig dock ej afskräckas deraf och resultatet af hans allvarliga studier hafva visat sig i åtskilliga öfversättningar af *Frithiofs Saga* (så väl på prosa som vers), hvaraf den senaste, som är särdeles trogen och lyckad samt öfverallt bibehållit originalets versform, utkom i Leipzig 1857, och i en svensk litteraturhistoria *), hvars 3:dje del, som nyligen utkommit, sysselsätter sig med den göthiska skolan, representerad af *Geijer, Tegnér, Ling, Afzelius, v. Beskow, Nikander* och *Lindeblad*. Författaren gifver en, som han sjelf kallar den, litterär-historisk karakteristik af hvar och en af dessa skalder, jemte öfversättningar på prosa af åtskilliga deras dikter. Axplockningen från *Tegnér*s har isynnerhet varit särdeles rikhaltig. Orsaken hvarföre den skicklige öfversättaren har gifvit den obundna formen företrädet, anger han i följande ord: »de öfversättningar, som åtfölja originalpoemerna, äro ej att betrakta såsom det hufvudsakliga af detta arbete, utan endast såsom bilagor — derföre äro de på prosa.» De båda första delarne äro ännu ej publicerade, emedan författaren påräknat att vinna större popularitet för sitt företag genom att behandla personer och ämnen, redan förut något bekanta för hans landsmän. Den 1:sta kommer att omfatta: sagoåldern, folksångerna, *Stjernhjel*m och hans efterföljare, samt *Gustavianska tidehvarvet*; den 2:dra skall sysselsätta sig med *Phosphoristerna*, samt *Franzén, Wallin, Stagnelius, etc.*, och i den 4:de, hvars period infaller mellan 1815—1860, ämnar författaren införa våra yngre skalder, bland hvilka han med stor kärlek fäst sig vid *Böttiger*. Hvar och en af dessa sist omnämnda 3 delar inledes dessutom med en litterär-historisk öfversigt. Denne svenska litteratur-historia blir således icke allenast den fullständigaste, utan äfven den första, som utkommit utom Sveriges landamären.

För musikvänner torde det vara af intresse att höra det *Hubert Riess* är sysselsatt att för orchester arrangera *Beethovens Sonater*. Det enda försök, som, oss veterligt, förut blifvit gjordt i den vägen, var då *Jacopo Foroni* förvandlade *Beethovens Sonata appassionata, op. 57*, till den herrligaste symphonie.

»Hvad äro Whigs,» säger *O'Connel* — »ingenting annat än Tories utan befordran.»

En prestman, som färdades öfver en färja, räsionnerade uder vägen med färjkarlen rörande *tron* och *gerningarne*, påstående att *tron* är *allt* och *gerningarne* *intet*. Färjkarlen var af olika åsigt, och för att bevisa sin sats sade han: »låt oss kalla den här högra åran *tron* och den venstra *gerningarne*. Om jag nu endast tar *tron* till hjälp, så kommer vördig pastorn aldrig till andra strand, och tar jag bara *gerningarne*, så är det sak samma. Men se, tar jag nu *både tron* och *gerningarne*, då kommer herrn med Guds hjälp fram. Och, med förlof, så tror jag det förhåller sig på samma sätt med den långa resan till himmelriket.»

---

* *Hauschatz der Schwedischen Poesie, eine schwedische Anthologie und Literaturgeschichte. Leipzig 1860.*